

Qershor 2017  
Numri: 111  
E përmuajshme

Revistë edukative-kulturore - [www.revistaetika.com](http://www.revistaetika.com)

# ETIKA

Shqipëri: 200 Lekë  
Kosovë: 1.5 Euro  
Maqedoni: 90 Den  
Evropë: 7 Euro



*Ramazan*  
muaji  
i mëshirës

*Shtëpia botuese Progresi  
vjen me 6 libra të rinj, të cilët  
do të ushqejnë botën tonë shpirtërore  
dhe do t'i japin drejtim jetës sonë  
individuale dhe shoqërore.*

TË  
RINJ

Një këshillë  
1001 mësimë  
**350 Lekë**  
**3 Euro**



Si edukonte  
Ai (s.a.v.s.)  
**150 Lekë**  
**1 Euro**



101 Parime  
në shërbim  
**200 Lekë**  
**1.5 Euro**



Shoqetësimi  
për brezat  
**200 Lekë**  
**1.5 Euro**



Udhëtimi  
drejt Zotit  
**200 Lekë**  
**1.5 Euro**



Shërbimi  
**200 Lekë**  
**1.5 Euro**

**Qershor 2017**

VITI: XI

NUMRI: 111

**BOTUESI**

Shtëpia botuese "Progresi"

**DREJTOR**

Albert Halili

**KRYEREDAKTOR**

Alban Kali

**REDAKTOR**

Zija Vukaj

**PËRKTHYES**

Albert Halili

Fatmir Sulaj

Ilir Hoxha

**DIZAJN**

Bledar Xama

**ADRESA**

Rr: Studenti; Sheshi "2 Prilli"

Shkodër; Shqipëri

**MOBILE**

+355 67 340 6182

**E-MAIL**

rev.etika@gmail.com

**WEBSITE**

www.progresibotime.com

**KOSOVË**

Rr: Ardan Zurnaxhiu; pn. Ralin

Prizren; Kosovë

Mob: +377 45 639 143

Prishtinë; Kosovë

Mob: +377 44 566 577

**MAQEDONI**

Drvarska 28; Stara Carsija

Skopje; Makedonija

Mob: +389 7042 8245

Mob: +389 7145 6003

**ABONIMI VJETOR**

Shqipëri: 2000 lekë

Kosovë: 15 Euro

Maqedoni: 900 Denar

Evropë: 80 Euro

Ju bëjmë të ditur se materialet e sjella në redaksi pavarësisht nëse botohen apo jo nuk i kthehen autorit. Koha e botimit të një materiali përcaktohet nga redaksia. Honoraret e shkrimeve autoriale ose përkthimeve duhet të vini t'i tërhiqni pranë Shtëpisë Botuese "Progresi" ose pranë zyrate të përfaqësimit në Kosovë dhe Maqedoni.

Ramazani është muaji i agjërimit, Kuranit dhe mëshirës. Ramazani ka një klimë të pasur, pasi është muaji kur ka nisur të shpallet Kurani dhe kur është bërë obligim agjërimi, si një nga pesë kushtet e islamit. Ajo që e bën Ramazanin muaj të madhërueshëm është Kurani dhe agjërimi. Agjërimi është një adhurim që Allahu i Madhëruar e ka lartësuar me fjalët "Agjërimi është për Mua. Shpërblimin ia jap vetëm Unë." (Buhari, Savm, 2.) Ky hadith kuds ka dy domethënie:

1. Agjërimi zë një vend të veçantë në mesin e adhurimeve. Ndryshe nga adhurimet e tjera, vetëm agjërimi është një adhurim që tjetri mund të mos e vërejë, për vetë karakteristikën e tij, që nuk është diçka që shfaqet. Agjërimi është adhurimi më afër statusit të *ih-san*-it (të adhurosh Allahun, sikur e sheh Atë).

2. Në agjërime manifestohet atributi "Samed" i Allahut. Ky atribut ka kuptimin që gjithçka dhe gjithkush ka nevojë për Allahun, ndërsa Ai nuk ka nevojë për asgjë dhe askënd. Në sajë të agjërimit, tek njeriu manifestohet pikërisht atributi në fjalë, duke u shpëputur nga nevoja e të ngrënit dhe të pirit. Për këtë arsye, Allahu i Madhëruar u drejtohet "Shpërblimin ua jap vetëm Unë!", atyre që veshin petkun e atributit dhe moralit të Tij.

Allahu premton për ata që bëjnë vepra të mira, që do t'i shpërblejë nga dhjetë deri në shtatëqind fish. Porse, për ata që bëjnë sabër, shpërblimin do ta kënë të pafund. (Kurani, Zumer, 10). Duke u nisur nga thënia profetike "Agjërimi është gjysma e durimit", kuptojmë se agjërimi njëkohësisht është edhe një veprim prej durimi, andaj dhe shpërblimi është i pamasë.

Agjërimi nuk është vetëm një veprimtari fizike që kufizohet me lënien mënjane të ushqimit. Për të arritur qëllimin e tij agjërimi, si edukues i vullnetit të njeriut, frenues i egos (nefsit) dhe sistemues i mendimeve me qendër ibadetin, duhet mbajtur edhe me këto organe:

**1. Syri** duhet ruajtur që të mos shohë të ndaluarat, të dyshuarat dhe të panevojshmet.

**2. Veshi** duhet ruajtur të mos dëgjojë gjëra të ndaluara, gjëra që janë gjynah dhe që prishin natyrshmërinë e njeriut.

**3. Gjuha** duhet mbajtur larg fjalëve të kota, të panevojshme, thashethemeve dhe shpifjeve.

**4. Zemra** duhet mbushur me dashuri për Allahun dhe duhet pastruar nga mendimet e ndaluara dhe ambiciet e panevojshme.

**5. Dora** duhet mbajtur larg gjërave të ndaluara, të dyshuara dhe të shëmtuara.

**6. Këmba** ruhet duke mos ecur në udhën e diçkaje që nuk të është urdhëruar apo kërkuar nga Zoti.

Ebu Talib Mekki tërheq vëmendjen tek këto gjashtë pika dhe kujton se agjërimi, duke bërë kujdes këto organe, sjell virtyt tek agjëruesi. Agjërimi nuk është thjesht një adhurim që realizohet duke qëndruar pa ngrënë e pa pirë. Ka prej *evlijave* që mendojnë se edhe thashethemet prishin agjërimin, të paktën heqin shpërblimin shpirtëror të agjërimit. Qëllimi i agjërimit nuk është të qëndruarit pa ngrënë dhe pa pirë, por është të jetuarit pa gjynahe, ashtu sikurse qëllimi i namazit është të qëndruarit larg fjalëve dhe sjelljeve të shëmtuara. Pa hequr dorë nga gënjeshtria dhe të vepruarit me të, Allahu nuk ka nevojë për qëndrimin tonë pa ngrënë e pa pirë.



# Përmbajtja



8

Ramazani dhe agjërimi  
Prof. dr. Hasan Kamil Jëllmaz



Një Ramazan sa për të gjithë jetën  
Osman Nuri Topbash

34



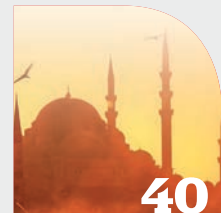
26



24

Të vërteta historike të shkruara mbi gur  
Dr. Ardjan Muhaj

- 5 Ramazani, muaji i mëshirës  
Doç. dr. Mustafa Karabaxhak
- 10 Roli i agjëritimit në arritjen e devotshmërisë  
Dr. Adem Ergyl
- 12 Daveti edhe në institucionet e riedukimit  
Xhafer Durmush
- 14 Respekti ndaj fesë  
Prof. dr. Ismail Lufti Çakan
- 20 "Ndarja e vetëdijes" A është rrezik për myslimanët?  
Shemsedin Kërësh
- 22 A kanë myslimanët të drejtën e njëjtë për fjalën e lirë?  
Dr. Mahmudul Hasan
- 26 Edukata e dijes  
Mikro Unives



40

- Udhëtimi rreth botës prej përtej botëve 27  
Xhihan Tashtan
- Një Ajet 30
- Një Hadith 32
- El - Xhebbar 40  
Ilir Hoxha
- Fadl Ibn Abbas 42  
Mustafa Erish
- Xhemil Meriç 46  
Personalitete botërore Islame
- Humbja e njerëzve të besueshëm 49  
Mehmet Dinç
- A kam të drejtë? 50  
Servete Dërguti
- Dua të udhëtoj natyrshëm drejt Teje 52  
Ela Muça
- Urtësi 53



45

Kush kupton shpërdorimin,  
shpëton jetën e tij  
Xhemal Nar

Ruhuni nga paragjykimi  
Naim Drijaj



56



# Ramazani

## Muaji i mëshirës

Doç. dr. Mustafa Karabaxhak

Muaji i Ramazanit është konsideruar si “sulltani i njëmbëdhjetë muajve” dhe “muaji i bekuar” për shkak të rëndësisë që i ka dhënë besimi islam. Muaji i Ramazanit është një muaj i rëndësishëm në të cilin myslimanët pothuajse bëjnë gara për vepra të mira. Ky muaj është njëri prej tre muajve që u atribuohet vlerë ndërmjet njerëzve dhe në të njëjtën kohë, është muaji që ka zbritur Kurani Fisnik. Allahu Teala thotë: **“Muaji i Ramazanit është ai, në të cilin ka zbritur Kurani, që është udhërrëfyes për njerëzit, plot me shenja të qarta për rrugën e drejtë dhe dallues** (i së mirës nga e keqja)...”<sup>1</sup>

Muaji i Ramazanit ka qenë një muaj i njohur edhe në kohën e xhahilijetit/para ardhjes së Islamit. Ky muaj në periudhën e xhahilijetit nuk ka pasur ndonjë shenjtërim dhe lufta përgjatë tij nuk ishte e ndaluar. Ky muaj e fitoi privilegjin e tij me ardhjen e Islamit. Muaji i Ramazanit është muaji i vetëm që i përmendet emri në Kuranin Fisnik. Fakti që Kurani Fisnik ka zbritur në këtë muaj, që nata e Kadrit, e cila është më e mirë se një mijë muaj, gjendet në të dhe që

kryhen ibadetet si agjërimin, i cili është njëri prej adhurimeve themelore të Islamit, falja e teravihëve, leximi i mukabelesë, bërja e yftarit, bërja e syfyrit, hyrja në itikaf dhe dhënia e lëmoshës së fitrit, janë bërë shkak që feja islame dhe si rezultat myslimanët t'i kushtojnë një rëndësi të veçantë këtij muaji.

Muaji i Ramazanit i ka mbledhur në vete të gjitha mirësitë dhe begatitë. Çdo begati dhe mirësi që i shkon njeriut përgjatë vitit është një pikë nga oqeani i pafund i begatisë së muajit të Ramazanit. Bashkimi që formohet në këtë muaj është shkak për bashkimin që mund të formohet përgjatë gjithë vitit. Ndërsa përçarja/ndarja që mund të shkaktohet në këtë muaj është shkak për përçarjen që mund të formohet përgjatë gjithë vitit.<sup>2</sup> Në lidhje me mirësitë e këtij muaji ka transmetime të ndryshme nëpër hadithet fisnike.

### NJË MUAJ I BEKUAR

Kur vjen muaji i Ramazanit ndodhin disa ndryshime. Disa prej këtyre janë: Hapja e dyerve të qiellit, mbyllja e dyerve të Xhehenemit, lidhja e shejtanëve

1. Surja Bekare, 185.

2. Imam Rabbani, Mektubat, fq. 57-58.

me zinxhirë, etj. I Dërguari i Allahut (s.a.s.), thotë: *“Ka ardhur muaji i Ramazanit. Ai është një muaj i bekuar. Allahu ua ka bërë obligim mbajtjen e agjërimit në atë muaj. Në atë muaj hapen dyert e Xhenetit, mbyllen dyert e Xhehenemit dhe shejtanët lidhen me zinxhirë. Në këtë muaj gjendet një natë që është më e mirë se një mijë muaj. Ai që privohet nga mirësia e natës së Kadrit, do të privohet nga çdo lloj mirësie.”*<sup>3</sup>

### MUKABELEJA E KURANIT FISNIK

Muaji i Ramazanit në të njëjtën kohë është muaji kur i Dërguari i Allahut, paqja dhe shpëtimi i Allahut qoftë mbi të, ia ka lexuar Kuranin Fisnik Xhebrailit (a.s.). “I Dërguari i Allahut (s.a.), ia lexonte çdo vit Kuranin Xhebrailit (a.s.). Vitin në të cilin ka ndërruar jetë, ia ka lexuar dy herë.”<sup>4</sup>

### MUAJI I NDIHMËS RECIPROKE

Transmetohet nga Selam el-Farisiu se i Dërguari i Allahut (s.a.s.), në hytben që e mbajti në fund të muajit Shaban, ka thënë: *“O njerëz! Hija e muajit të bekuar ka rënë mbi ju. Në të ka një natë më të mirë se një mijë muaj. Allahu e ka bërë obligim mbajtjen e agjërimit (në muajin e Ramazanit). Gjithashtu na ka sugjeruar edhe për ibadetin e natës. Kushdo që kryen një ibadet nafle në muajin e Ramazanit, është sikur ka kryer një ibadet farz në muajt e tjerë. Kushdo që kryen një ibadet farz në muajin e Ramazanit, është sikur ka kryer shtatëdhjetë ibadete farz në muajt e tjerë. Ai është muaji i durimit. Shpërblimi i durimit është Xheneti. Ai është muaji i ndihmës reciproke dhe në këtë muaj shtohet risku i besimtarit. Kushdo që i jep yftar një agjëruesi, është sikur ka liruar një rob dhe i falen mëkatet.”* I thanë: O i Dërguari i Allahut! Jo të gjithë ne kemi mundësinë për të gjetur diçka që t'i japim yftar ndonjë agjëruesi. I Dërguari i Allahut, alejhi's-selam, tha: *“Allahu këtë sevap ia jep edhe*

*atij që i jep agjëruesit një gllënjë qumësht për të pirë, një hurmë për ta ngrënë apo pak ujë për ta nderuar. Kushdo që i jep për të ngrënë një agjëruesi, kjo do të jetë falje për të dhe Allahu në Ditën e Kiametit do t'i japë për të pirë nga burimi im. Ai nuk do të ketë më etje dhe së fundi do të hyjë në Xhenet. Gjithashtu ai ka shpërblim aq sa edhe agjëruesi. Ndërkohë prej sevapit të agjëruesit nuk pakësohet asgjë. Fillimi i këtij muaji është mëshirë, mesi është falje dhe fundi është shpëtim nga Xhehenemi. Kushdo që në këtë muaj ua lehtëson barrën atyre që ka nën urdhrin e tij, Allahu do ta shpëtojë nga Xhehenemi.”*<sup>5</sup>

### MUAJI NË TË CILIN TË GJITHË DO TA MARRIN PA ASNJË MANGËSI SHPËRBLIMIN PËR PUNËN E TYRE

Transmetohet nga Ebu Hurejre (r.a.), se i Dërguari i Allahut (a.s.), ka thënë: *“Umetit tim i janë dhënë pesë veçori që nuk u janë dhënë umeteve të mëparshme në muajin e Ramazanit: Era e gojës së agjëruesit është më e dashur për Allahun se era e miskut. Engjëjt luten për agjëruesin derisa ai të çelë yftarin. Allahu e zbukuron Xhenetin çdo ditë për ata dhe i thotë: Së afërmi robërit e Mi do të shpëtojnë nga vështirësitë dhe do të vijnë te ti. Lidhen shejtanët e mëdhenj dhe nuk mund t'i bëjnë ato që kanë bërë jashtë Ramazanit. Në natën e fundit të Ramazanit falen besimtarët.”* I thanë: “O i Dërguari i Allahut! A nata e Kadrit është dita e faljes?” I Dërguari i Allahut

(a.s.), tha: *“Jo, por ai që punon do ta marrë shpërblimin pa mangësi ditën që e mbaron punën.”*<sup>6</sup>

### MUAJI NË TË CILIN HAPEN DYERT E XHENETIT

Transmetohet nga Ebu Hurejre (r.a.), se i Dërguari i Allahut (a.s.), ka thënë: *“Kur vjen muaji i Ramazanit, hapen dyert e qiellit, mbyllen dyert e Xhehenemit*

3. Ahmed b. Hanbel, II, 230, 385, 425; Nesai, Saum, 3.

4. Buhari, Menakib, 25; Muslim, Fedail, 50; Fedailu's-Sahabe, 98, 99; Ibn Maxhe, Xhenaiz, 64.

5. Ibn Huzejme, Sahih, III, 191; Ibn Ebi'd-Dünja, Fezailu Ramazan, I, 69. (Hadithi nr: 41).

6. Ahmed b. Hanbel, II, 292; Tahavi, Mushkilu'l-asar, IV, 142; Hejsemi, vepra e lartpërmendur, III, 140; Ibn Haxher, el-Metalibu'l-alije, I, 274-275. (Hadithi nr: 932).

dhe shejtanët lidhen me zinxhirë.”<sup>7</sup> Edhe në një transmetim të Muslimit nga Ebu Hurejre (r.a.), thuhet: “Hapen dyert e mëshirës.” Edhe në një transmetim tjetër të tij thuhet: “Hapen dyert e Xhenetit.”

## MUAJI I FALJES

Muaji i Ramazanit është muaji i faljes dhe i pastrimit nga mëkatet. Transmetohet nga Selman el-Farisiu (r.a.), se i Dërguari i Allahut (a.s.), ka thënë: “*Fillimi i muajit të Ramazanit është mëshirë, mesi i tij është falje dhe fundi i tij është shpëtim nga Xhehenemi.*”<sup>8</sup>

Ebu Hurejre (r.a.), transmeton se i Dërguari i Allahut, alejhi’s-salam, ka thënë: “*Atij që e mban agjërimin në muajin e Ramazanit duke besuar dhe pritur sevapin nga Allahu, do t’i falen mëkatet e kaluara.*”<sup>9</sup>

Përveç të tjerash, gjendet edhe ky hadith fisnik i cili na tregon se muaji i Ramazanit është muaji i faljes. I Dërguari i Allahut (s.a.s.), tha: “*Amin, Amin, Amin!*” Atij i thanë: “O i Dërguari i Allahut! Kur dole në mimber, the: Amin, Amin, Amin!” I Dërguari i Allahut, paqja dhe shpëtimi i Allahut qoftë mbi të, tha: “*Xhebraili më tha: Allahu e fut të në Xhehenem dhe e largoftë nga mëshira e Tij atë që e arrin muajin e Ramazanit dhe nuk i falen gjynahet, Amin! Edhe unë thashë: Amin! Pastaj Xhebraili më tha: Allahu e fut të në Xhehenem dhe e largoftë nga mëshira e Tij atë që i arrin prindërit apo njërin prej tyre gjallë dhe vdes pa u bërë mirë atyre. Amin! Edhe unë thashë: Amin! Pastaj më tha: Allahu e fut të në Xhehenem dhe e largoftë nga mëshira e Tij atë që vdes pa të çuar salavate ty kur flitet për ty në pranë e tij. Amin! Edhe unë thashë: Amin!*”<sup>10</sup>

Në një hadith tjetër, Ebu Hurejre (r.a.), transmeton se i Dërguari i Allahut (a.s.), ka thënë: “*Pesë kohët e namazit, dy Xhumatë dhe dy Ramazanët janë shpagim*

*për mëkatet e vogla që bëhen ndërmjet tyre përderisa (njeriu) të largohet prej mëkateve të mëdha.*”<sup>11</sup>

Ka disa cilësi që njerëzit duhet t’i posedojnë. Ndihej ma ndaj të tjerëve, bujaria, të qenët i mëshirshëm, etj. Posedimi i këtyre cilësive gjithmonë është diçka e mrekullueshme. Këto cilësi duhet t’i shtojmë edhe më shumë në muajin e Ramazanit. Ibadetet nafile që bëhen në këtë muaj kanë shpërblim sikur të jenë farze, ndërsa ibadetet farz kanë shpërblim si shtatëdhjetë farze. Gjithashtu, dhënia e lëmoshës dhe kryerja e umres në këtë muaj kanë sevape shumë të mëdha. Në një hadith fisnik që transmetohet nga Ene-si (r.a.), i Dërguari i Allahut (s.a.s.), është shprehur:

*“Lëmosha më e mirë është lëmosha që jepet në muajin e Ramazanit.”*<sup>12</sup>

Sipas një hadithi që transmetohet te Buhari dhe Muslimi, Hz. Pejgamberi ka thënë: “*Kryerja e umres në ramazan është e barazvlefshme me haxhin.*” Apo “*është e barazvlefshme me kryerjen e haxhit bashkë*” (pra me Pejgamberin, salallahu alejhi ve selem.).<sup>13</sup>

Për faljen e myslimanëve në muajin e Ramazanit mund të rradhitën shumë shkaqe: Ditën mbahet agjërimi, ndërsa nata kalohet me adhurim. Nata e Kadrit e cila gjendet në dhjetë ditën e fundit të Ramazanit, kalohet me ibadet. Agjëruesve u jepet yftar dhe punëtorëve u lehtësohet puna. Bëhet shumë dhikër dhe i kërkohet shumë falje Allahut Teala. Engjëjt kërkojnë falje për agjëruesin derisa të çelë yftarin. Në këtë muaj të bekuar nuk duhet të harrojmë të lutemi për mirësinë dhe shpë-

timin e myslimanëve siç lutemi për veten tonë. Le të lutemi veçanërisht për vëllezërit tanë që janë në vështirësi edhe kur ata të mos jenë prezentë. Kjo, në të njëjtën kohë, është edhe një mënyrë që engjëjt të luten për ne. I Dërguari i Allahut, alejhi’s-salam, ka thënë: “*Për atë që lutet për vëllain e tij në fe që nuk gjendet aty, engjëlli që ka pranë i thotë: Amin! Një gjë e tillë u bëftë edhe për ty!*”

*“Fillimi i muajit të Ramazanit është mëshirë, mesi i tij është falje dhe fundi i tij është shpëtim nga Xhehenemi.”*

7. Buhari, Savm,5; Muslim, Sijam, 1-2.

8. Saati, Fet’hu’r-rabbani, IX, 233.

9. Buhari, Salatu’t-Teraviih,1; Savm,6;Muslim, Salatu’l-Musafirin, 175,176.

10. Ibn Hibban, Sahih, II, 131, (Hadithi nr:904); Ahmed b. Hanbel, II, 254; Buhari, el-Edebu’l-mufred, (Hadithi nr: 644,646); Mundhiri, et-Tergib ve’t-terhib, II, 93, 506- 508.

11. Muslim, Taharet, 14- 16; Tirmidhi, Salat, 46.

12. Tirmidhi, Zekat, 28; Ali el-Muttaki, Kenzu’l-ummal, VI, 399; Sujuti, el-Xhamiu’s-sagir, I, 50;Munavi, Feju’l-kadir, II,38.

13. Buhari, Umre, 4; Muslim, Haxh, 221- 222.

# Ramazani DHE AGJËRIMI

Prof. dr. Hasan Kamil Jëllmaz

Ramazani është muaji i agjërimit, Kuranit dhe mëshirës. Ramazani ka një klimë të pasur, pasi është muaji kur ka nisur të shpallet Kurani dhe kur është bërë obligim agjërimi, si një nga pesë kushtet e islamit. Ajo që e bën Ramazanin muaj të madhërueshëm është Kurani dhe agjërimi. Agjërimi është një adhurim që Allahu i Madhëruar e ka lartësuar me fjalët “*Agjërimi është për Mua. Shpërblimin ia jap vetëm Unë.*” (Buhari, Savm, 2.) Ky hadith kudsî ka dy domethënie:

1. Agjërimi zë një vend të veçantë në mesin e adhurimeve. Ndryshe nga adhurimet e tjera, vetëm agjërimi është një adhurim që tjetri mund të mos e vërejë, për vetë karakteristikën e tij, që nuk është diçka që shfaqet. Agjërimi është adhurimi më afër statusit të *ihsan*-it (të adhurosh Allahun, sikur e sheh Atë).

2. Në agjërime manifestohet atributi “Samed” i Allahut. Ky atribut ka kuptimin që gjithçka dhe gjithkush ka nevojë për Allahun, ndërsa Ai nuk ka nevojë për asgjë dhe askënd. Në sajë të agjërimit, tek njeriu manifestohet pikërisht atributi në fjalë, duke u shkëputur nga nevoja e të ngrënit dhe të pirrit. Për këtë arsye, Allahu i Madhëruar u drejtohet “*Shpërblimin ua jap vetëm Unë!*”, atyre që veshin petkun e atributit dhe moralit të Tij.

Allahu premton për ata që bëjnë vepra të mira, që do t'i shpërblejë nga dhjetë deri në shtatëqind fish. Porse, për ata që bëjnë sabër, shpërblimin do ta kënë të pafund. (Kurani, Zumer, 10). Duke u nisur nga thënia profetike “*Agjërimi është gjysma e durimit*”, kuptojmë se agjërimi njëkohësisht është

edhe një veprim prej durimi, andaj dhe shpërblimi është i pamasë.

Agjërimi nuk është vetëm një veprimtari fizike që kufizohet me lënien mënjane të ushqimit. Për të arritur qëllimin e tij agjërimi, si edukues i vullnetit të njeriut, frenues i egos (nepsit) dhe sistemues i mendimeve me qëndër ibadetin, duhet mbajtur edhe me këto organe:

**1. Syri** duhet ruajtur që të mos shohë të ndaluarat, të dyshuarat dhe të panevojshmet.

**2. Veshi** duhet ruajtur të mos dëgjojë gjëra të ndaluara, gjëra që janë gjynah dhe që prishin natyrshmërinë e njeriut.

**3. Gjuha** duhet mbajtur larg fjalëve të kota, të panevojshme, thashethemeve dhe shpifjeve.

**4. Zemra** duhet mbushur me dashuri për Allahun dhe duhet pastruar nga mendimet e ndaluara dhe ambiciet e panevojshme.

**5. Dora** duhet mbajtur larg gjërave të ndaluara, të dyshuara dhe të shëmtuara.

**6. Këmba** ruhet duke mos ecur në udhën e diçkaje që nuk të është urdhëruar apo kërkuar nga Zoti.

Ebu Talib Mekki tërheq vëmendjen tek këto gjashtë pika dhe kujton se agjërimi, duke bërë kujdes këto organe, sjell virtyt tek agjëruesi. Agjërimi nuk është thjesht një adhurim që realizohet duke qëndruar pa ngrënë e pa pirë. Ka prej *evlijave* që mendojnë se edhe thashethemet prishin agjërimin, të paktën heqin shpërblimin shpirtëror të agjërimit. Qëllimi i agjërimit nuk është të qëndruarit pa ngrënë dhe pa pirë, por është të jetuarit pa gjynahe, ashtu si-





kurse qëllimi i namazit është të qëndruarit larg fjalëve dhe sjelljeve të shëmtuara. Pa hequr dorë nga gënjeshtria dhe të vepruarit me të, Allahu nuk ka nevojë për qëndrimin tonë pa ngrënë e pa pirë.

Të agjërosht është të përpiqesh të kontrollosh nefsën dhe dëshirat e përkohshme dhe të prishura. Padyshim, edhe kjo ka kushtet e veta. Krahas ruajtjes së stomakut nga ngrënia dhe pirja, ruan organet e lartpërmendura dhe të gjithë trupin nga rënia në kundërshtim me shariatën. Kësaj i thonë agjërimi me pesë shqisa.

Allahu e ka krijuar njeriun, si gjallesë që ka nevojë të marrë ushqim për të vazhduar jetën e tij. Mirëpo kjo nevojë, nuk duhet të bëhet objektivi i jetës së njeriut. Në këtë kontekst, nefsë duhet ruajtur nga lojrat dhe dëfrimet e padobishme, pra duhet qëndruar larg gjërave të ndaluara dhe të kota. Çdo vepër e atij që ruan veten nga gjynahet, ka vlerën e agjëritimit.

Le të kujtojmë diskutimin e famshëm: “Bota ekziston për njeriun për t’u ushqyer apo për t’i dhënë mundësinë që të jetojë?” Njerëzit e Zotit rekomandojnë ushqim aq sa për të jetuar dhe për të pasur fuqi për të bërë ibadet. Ndërsa *ehlu’d-dunja* (njerëzit e dynjasë) preferojnë të jetojnë për të ngrënë. Njeriu që jeton me qendër ushqimin, nuk shpëton pa u kapur nga grepi i Iblisit. Sepse profesioni i Iblisit është t’ia bëjë sa më të dashur njeriut gopjen.

Shkaku përse u nxor nga xheneti Hz. Ademi, ishte tamahu për ushqim, dëshira për të ngrënë frutin e ndaluar në Xhenet. Sikurse në çdo adhurim, edhe në agjërim, qëllimi i tij është sinqeriteti dhe devocioni. Besimtarët e mençur veprojnë me sinqeritet dhe bëjnë kujdes për të qëndruar larg dyfytërsisë, e cila ua zhvlerëson veprat e mira.

Qëllimi i agjëritimit është vendosja e ushqimit në vendin e tij të vërtetë, në rolin e nevojës sa për të jetuar, duke mundur nefsën dhe frenuar dëshirat. Kur ushqimi është në këtë status edhe mundësia për të bërë haram është më e paktë. Pasi, duke ngrënë haramin, veshi dëgjon gjëra të padobishme dhe gjuha afrohet më pranë gjynahut. Andaj dhe Allahu i Madhëruar thotë: **“Ata janë dëgjues të gënjeshtres dhe e hanë me kënaqësi të madhe atë që është e ndaluar.”** (Maide, 42)

Nëse agjëruesi, pasi çel yftarin, ka shenja pavullneti për ibadete, ai menjëherë duhet kuar.

Kura është shuarja e ushqimit përmes faljes së namazit, leximit të Kuranit, dhikrit, istigfarit dhe duave që ai do bëjë. Andaj dhe Profeti (a.s.), thotë: **“Shuani ushqimin përmes dhikrit.”** (*Keshfu’l khafa*, 1, 74, nga Evsati i Taberanit)

## LLOJET E AGJËRIMIT

Agjërimi kryesor dhe i obliguar është agjërimi i muajit të Ramazanit. Për t’u dhënë mundësinë besimtarëve që të arrijnë në shkallën e devocionit, ka edhe agjërimet e tjera përveç agjëritimit të Ramazanit:

**1. Savmu’d-dehr:** agjërimi gjatë tërë vitit, pa shkëputje. Ky lloj agjërimi nuk është rekomanduar, madje konsiderohet mekruh.

**2. Agjërimi i Daudit (a.s.):** ky lloj agjërimi, ashtu sikur vepronte Daudi (a.s.), është një ditë të agjërosht e një ditë të mos agjërosht. Dita e agjëritimit është një urë për tek *sabri* (durimi), ndërsa dita jo agjërueshëm është urë lidhëse me *shukrin* (mirënjohjen).

**3. Agjërimi i ditëve të bardha:** është agjërimi i ditëve 13, 14 dhe 15 të muajve hënorë. Thuhet se, kur zbriti në tokë Ademi, trupi i tij ishte bërë i zi nga gjynahu. Kur iu pranua pendimi i tij, Allahu i urdhëroi agjërimin e ditëve të bardha. Çdo ditë i zbardhej 1/3 e trupit të tij dhe në ditën e tretë, zbardhej i tëri. Për respekt të tij dhe për arsye të ndikimit që shkakton lëvizja e hënës mbi trupin e njeriut, është këshilluar të agjërohen këto ditë.

**4. Agjërimi i të hënave dhe të enjteve:** është një agjërim që është këshilluar për të kontrolluar nefsën dhe për të mos u bërë agjërimi rutinë.

**5. Agjërimi i muajit Shaban:** pas muajit të Ramazanit, muaji që Muhamedi (a.s.), agjëronte më së tepërmi, është ai i Shabanit. Gjysma e parë ose e dyta e muajit Shaban mund të agjërohet. Mund të agjërohet edhe më pak ose edhe më shumë se kaq.

**6. Agjërimi i muajit Sheval:** agjërimi i dhjetë ditëve të muajit Sheval, si përcjellës të muajit të Ramazanit.

**7. Agjërimi i muajve Dhulhixhxe dhe Muharrem:** është mustehab agjërimi i dhjetë ditëve të para të këtyre dy muajve. Veçanërisht agjërimi i ditës së dhjetë (Dita e Ashures) ose 9-10, apo 10-11 të muajit Muharrem.

Gjatë rrugëtimit tek Allahu, agjërimi luan një rol me rëndësi të veçantë për përgatitjen e devocionit. Besimtarët e mençur, kërkojnë mëshirë nga Allahu, duke pasuruar zemrat e tyre me agjërim edhe jashtë atmosferës së Ramazanit.

# Roli i agjërimit në arritjen e Devotshmërisë

Dr. Adem Ergyl

Ka dy gjëra themelore që e përcaktojnë cilësinë tonë njerëzore, vlerën tonë te Allahu Teala dhe më tej, që na shpjen te formimi i miqësisë me Të: besimi dhe devotshmëria. Çdo besimtar, që me mirësinë e Allahu Teala, e njeh Atë si të Vetmin që mund të adhurohet, do të thotë se ka hedhur hapin më të rëndësishëm në jetë, që do ta shpëtojë atë nga ndëshkimi i përhershëm i xhehenemit. Tashmë, pas këtij hapi, i është hapur horizonti i një lartësimi drejt pafundësisë.

Nëse përpiqet me dëshirë, përmallim dhe mallëngjim të madh pa rënë në neglizhencë ndaj Krijuesit fuqiplotë, mund të shtojë çdo çast gurë të çmuar në kurorën e nderimit të tij. Emri i udhëtimit të këtij lartësimi drejt kënaqësisë hyjnore është “udhëtimi i devotshmërisë”.

Devotshmëria është një operacion mbrojtjeje kundër çdo lloj rreziku që e ndyn, përdhos dhe në fund, që mund ta rrokullisë personalitetin në esfelin safilin. Ajo është përpjekje për të mbrojtur veten kundër çdo gjëje që mund ta ulë njeriun nga xheneti për të cilin është krijuar.

Ajo e ndihmon njeriun që zemrën, adhurimin, jetën dhe vdekjen e tij t’ia dedikojë vetëm Allahut Teala. Ajo është mundësia për të shprehur dhe për të jetuar jetën me vetëdijen e këtij ajeti kuranor, në të cilin Allahu i Madhëruar shprehet:

**Thuaj: “Në të vërtetë, namazi im, kurhani im, jeta ime dhe vdekja ime, i përkasin vetëm Allahut, Zotit të botëve.”** (En'am, 162)

Ruajtja e mendimeve, ndjenjave, fjalëve dhe sjelljeve brenda kornizës së një koncepti të tillë, është një fitore e madhe shpirtërore. Dhurata e kësaj fitoreje është arritja e shpëtimit të madh në dynja e ahiret dhe së fundi, fitimi i miqësisë me Allahun Teala. Për udhëtimin e devotshmërisë ka mjete dhe ushqime të ndryshme. Këto janë shprehur me mënyra të ndryshme në Kuranin Fisnik dhe në hadithet e të Dërguarit të Allahut, (a.s.).

Në këtë material do të përpiqemi të tregojmë disa vlera që agjërimi gdhend në personalitetin tonë përgjatë udhëtimit të devotshmërisë. Sepse në fund të ajetit fisnik, që njofton obligueshmërinë e agjërimit, thuhet se “në sajë

të agjërimit, mund të arrihet devotshmëria”<sup>1</sup> dhe është tërhequr vëmendja ndaj “agjërimit”, sikur Allahu Teala dëshiron të thotë:

“O robërit e Mi që dëshironi të bëheni të devotshëm! Ja një mënyrë që mund t’ju shpjerë te devotshmëria.”

Cila mund të jetë fshehtësia që e bën agjërimitin kaq ndikues në arritjen e këtij rezultati? Sigurisht se vetëm Allahu Teala i di të gjitha të fshehtat, sepse vetëm Ai e di totalisht të dukshmen dhe të padukshmen. Për këtë arsye, së pari u besojmë shpalljeve që vijnë nga Ai, pastaj mundohemi të kuptojmë urtësinë e tyre. Nisur nga ky aspekt, mund t’i radhisim në këtë mënyrë disa urtësi në lidhje me të fshehtat e agjërimit, që të shpien te devotshmëria:

**- Agjërimi është edukimi i kërkit të kënaqësisë së Allahut Teala.** Kushti i parë që një vepër të pranohet si vepër e mirë, është kryerja e saj për hir të Allahut të Lartësuar. Domethënë, largimi nga shtirja që është shirk i fshehtë.

Shkalla e parë e devotshmërisë është qëndrimi larg çdo lloji të shirkut. Mbrojtja nga shirku i hapur është më e lehtë, por të mos biesh në shirkun e fshehtë, nuk është aq e lehtë. Ja pra, agjërimi, në një këndvështrim, është një mënyrë arritjeje suksesi në atë që është e vështirë, sepse të shtiresh me agjërimit, është më e vështirë se sa me ibadetet e tjera. Nisur nga ky aspekt, agjërimitin mund ta shikojmë si disiplinë për ta edukuar njeriun, në mënyrë që veprat e tij të jenë të singerta.

**- Agjërimi është edukim i vullnetit dhe durimit.** Baza e fitimeve materiale dhe fizike mbështetet shpeshherë në një vullnet dhe durim serioz. Ata që nuk janë të vendosur, nuk mund të korrin fitore. Ruajtja e ekuilibrit kur ndodhin fatkeqësi dhe tragjedi, produktiviteti i veprave të mira, kapërcimi i vështirësive dhe arritja e synimeve të planifikuara, gjithmonë realizohen me durim.

Veçanërisht, durimi ka një rol shumë të rëndësishëm në ndihmën hyjnore që u vjen robërve. Në ajetin 153 të sures Bekare, thuhet:

**“O besimtarë! Kërkoni ndihmë për veten nëpërmjet durimit dhe namazit! Në të vërtetë, Allahu është me të duruarit.”** Edhe devotshmëria është një cilësi fetarizmi, që mund të arrihet vetëm me durim, sepse për t’u thënë ndalo dëshirave të vetes përgjatë gjithë jetës, domosdoshmërisht duhet një durim i madh. Ja pra, agjërimi është si një mësim praktik, që i mëson durimin njeriut. Ndërsa Ramazani fisnik konsiderohet si një kamp shpirtëror, në të cilin mësohet durimi.

**- Agjërimi është një praktikë direkte, që tregon se si mund të luftohet me nefsin.** Dëshirat e nefsit janë të panumërta dhe të pangopshme. Ai që nuk di t’u thotë stop atyre, në fund bie rob i tyre. Nëse dëshirat nuk disiplinohen, mund të arrijnë deri aty sa të bëhen zot i zotëruesit të tyre. Në këtë mënyrë, jeta kalon duke kënaqur nefsin dhe duke u shërbyer dëshirave të tij.

Ja pra, agjërimi e bën njeriun t’i frenojë dëshirat, duke

e kufizuar për një kohë të caktuar edhe prej nevojave natyrale. Fakti që i Dërguari i Allahut, (a.s.), i ka këshilluar të agjërojnë ata që nuk mund të martohen, është i shkëlqyer për të treguar ndikimin e agjërimit në edukimin e dëshirave vetjake.

**- Agjërimi është një ibadet, që të kujton rëndësinë e disiplinës së ushqimit në lartësimin shpirtëror, duke tërhequr vëmendjen drejt ndërveprimit mes trupit dhe shpirtit.** Kurani Fisnik shprehet se **“mohuesit hanë sikur hanë kafshët.”** (Muhammed, 12)

Ushqimi është një nevojë, por nëse jeta konsiderohet se është vetëm ngrënie dhe pirje, tregon se kemi dalë jashtë njerzillëkut. Nisur nga ky këndvështrim, agjërimi është një ibadet, që ia kujton njeriut se nuk është një gjallesë e zakonshme dhe i hap atij horizontet e lartësimit shpirtëror. Ngrënia e tepërt e bën njeriun më pak të ndjeshëm në aspektin shpirtëror.

Pothuajse të gjithë dietaret shpirtëror të fesë islame, kanë theksuar ngrënien e pakët për përparimin shpirtëror. Pothuajse të gjithë të devotshmit e kishin bërë simbol të tyre ushqimin e pakët. Të mëdhenjtë e Islamit gjithmonë na e kanë kujtuar se të ngrënët e pakët e mban zemrën të gjallë, ndërsa të ngrënët e shumtë i bën pre të neglizhencës të gjitha bukuritë shpirtërore.

**- Agjërimi është një ushqim i fortë shpirtëror, i cili ia forcon njeriut anën e tij engjëllore.** Madje, disa dietarë, si Ibn Arabiu, janë shprehur se agjërimi nxjerr në pah të fshehtën<sup>2</sup> e emrit es-Samed të Allahut Teala. Në këtë mënyrë, kanë thënë se agjërimi ka një rol të rëndësishëm në edukimin e njeriut me moralin që kërkon Allahu Teala.

Agjërimi është si edukimi i dhikrit të vazhdueshëm, d.m.th. të mos e harrosh asnjëherë Allahun dhe ta kujtosh vazhdimisht me zemër. Sepse kalimi i më shumë se gjysmës së ditës me ibadet, është mënyra më e bukur për të zbatuar urdhrin e Allahut:

**“Përkujtojeni Allahun shumë!”** (Ahzab, 41)

Ja pra, agjërimi është njëri prej ibadeteve të rëndësishme, që i japin zemrës qetësinë shpirtërore.

**- Agjërimi është një ibadet influencues për arritjen e virtyeteve të larta, si mëshira, modestia dhe mirësjellja.** Agjërimi e bën njeriun të kuptojë aftësitë e tij të kufizuara, ia pastron personalitetin nga egoizmi e mendjemadhësia dhe i jep atij modestinë dhe vetëdijen e të qenit asgjë kundrejt Allahut të Madhëruar. I hap damarët e mëshirës, duke i dhënë mundësinë e kuptimit në shkallën hakka’l-jekin ndaj të uriturve dhe të vetmuarve. Nëse agjërimi mbahet me ndjenja edhe më të thella, i zbukuron fjalët e sjelljet me fisnikëri dhe hijeshi.

Përfundimisht, agjërimi është një shkollë që e zbukuron adhurimin me petkun e devotshmërisë, e pastron personalitetin dhe bëhet shkak që ibadeti të pranohet dhe nderohet në audiencën e Allahut Teala.

2. es-Samed: Është emër hyjnor që shpreh se Allahu Teala nuk ka nevojë për asgjë dhe se çdo gjë ka nevojë për Të.

1. Bekare, 183.



# Daveti edhe NË INSTITUCIONET E RIEDUKIMIT

Profeti (a.s.), thotë: “Mësojuni suren Jusuf atyre që keni nën vete, sepse çdo myslimani që e shkruan atë dhe ia mëson familjes dhe robërve të vet, Allahu i Madhëruar ia lehtëson agoninë e vdekjes dhe i jep forcë që të mos ketë smirë ndaj asnjë myslimani.”<sup>1</sup>

Vepra e çmuar e Sami Efendisë, me titulli “Jusuft alejhi selam”, fillon me këtë transmetim që të motivon në leximin e sures Jusuf, sepse në këtë sure të bekuar, trajtohen shumë situata të jetës që mund t’i ndodhin çdokujt, si ndarje dhe takim, burg dhe shpëtim prej tij, largim dhe fitim zemre, skllavëri dhe ardhmëri e panjohur. Dhe Jusufi (a.s.), i përballoi të gjitha këto me vetëdijen se vijnë prej Allahut dhe gjithmonë zgjodhi besnikërinë, nderin dhe mirësinë. Për këtë arsye, është thënë se, “në suren Jusuf janë përmbledhur të fshehtat e të qenit halife i Allahut”.

Këtu dëshirojmë të qëndrojmë mbi përgjigjen e Jusufit (a.s.), ndaj pyetjeve të dy të rinjve që ishin bashkë me të në burg. Në Kuran urdhërohet: **“Bashkë me Jusufin hynë në burg edhe dy djelmoha. Njëri prej tyre tha: “Unë kam parë (në ëndërr) veten, sikur po shtrydhja verë.” Tjetri tha: “Unë kam parë në ëndërr, sikur po mbaja në kokë bukë, të cilën e hanin shpendët. Shpjegona kuptimin e ëndrrave. Ne, me të vërtetë, shohim se ti je njeri i mirë.” Jusufi tha: “Sa herë që t’ju vijë ndonjë ushqim (në ëndërr)**

**si risk për ju, unë do t’ju lajmëroj se çfarë kuptimi ka, para se të bëhet realitet. Kjo është prej diturive që m’i ka mësuar Zoti im. Unë e kam flakur fenë e njerëzve që nuk besojnë Allahun e që mohojnë jetën tjetër.”**” (Jusuf, 36-37)

Pikësëpari, këtu na tërheq vëmendjen thënia e dy të rinjve: **“Ne, me të vërtetë, shohim se ti je njeri i mirë”**. Nga kjo, kuptojmë se pyetjet duhet të bëhen me një metodë delikate, duke i përmendur me sinqeritet virtytet e personit që i bëhet pyetja.

Sa i përket përgjigjes; Jusufi (a.s.), para se të komentojë ëndrrat e shokëve të tij të burgut, u tha atyre se ndiqte fenë e vërtetë dhe se dija e komentimit të ëndrrave që zotëronte, ishte dhuratë prej Allahut të Madhëruar. Në këtë mënyrë, duke shprehur dobësinë e vet, ai tërheq vëmendjen e tyre drejt Allahut. Më pas, duke i përgatitur ata për botëkuptimin e teuhidit, kërkoi t’u fliste atyre për fenë e vërtetë. Dhe, ndërkohë që u fliste për teuhidin, me mendimin se do t’u jepte një shembull konkret, në radhë të parë ai u dha një shembull prej jetës së vet. Ai u tha atyre se nuk i ka pëlqyer asnjëherë fetë e egjiptianëve idhujtarë, të cilët nuk besonin në Allahun dhe Ditën e Gjykimit dhe se këtë e ka bërë në mënyrë të vetëdijshme. Me këtë, ai u bën të ditur shokëve të burgut se gjendja e tyre aktuale nuk ishte e drejtë, duke i shtyrë ata të mendonin, se “nëse aktualisht nuk jemi në rrugë të drejtë, çfarë duhet të bëjmë?”. Pas kësaj,

1. “Hazret-i Yusuf”, M. Sami Ramazanoglu, fq.7-8.

## PËRPPJEKJA PËR NJË ZEMËR TË PASTËR

Në Kuran urdhërohet:

*“...Ditën kur do të ringjallen njerëzit!.. Ditën, kur askujt nuk do t’i bëjë dobi as pasuria, as fëmijët, përveç atij që vjen me zemër të pastër tek Allahu! Atë ditë Xheneti do t’u afrohet besimtarëve të devotshëm”* (Shu’ara, 87-90)

Këto fjali, janë një pjesë prej duave të Ibrahimit (a.s.), të cilat përmenden në këtë sure. Ai kërkon prej Allahut të Madhëruar “zemër të pastër”, e cila është gjëja më e nevojshme në Ditën kur nuk do të bëjë dobi asgjë. Ai përgjërohet me vetëdijen se “zemra e pastër” do t’i afrojë të zotët e saj drejt Xhenetit.

Said ibn Musejeb (r.a.), thotë: “Zemra e pastër, është zemra e shëndetshme shpirtërisht dhe, kjo është zemra e besimtarit.” Atëherë, zemër e pastër, do të thotë një zemër e pastruar prej dyshimeve dhe shirkut dhe prej sëmundjeve shpirtërore si mendjemadhësia, hipokrizia, smira, etj. Kjo zemër është e mbushur me besim, sinqeritet dhe të gjitha virtytet e mira.

Për mendimin tonë, “paraja” e vetme e pranueshme në Ditën e Gjykimit, do të jetë zemra e pastër, e cila është po aq e domosdoshme edhe për arritjen e paqes dhe qetësisë edhe në jetën e kësaj bote. A mund ta imagjinoni jetën e një bashkësie ku shtohen ata që e vënë në plan të parë arritjen e një pjekurie të tillë zemre që tregohet në ajetet fisnike? A do të mbizotëronin kaq shumë grindjet dhe lakmitë në një botë ku njerëzit e zemrës do të kishin autoritet?

Kur mendohet në këtë mënyrë, do të kuptoni se ajetet që në dukje na njoftojnë për sihariqin e madh në botën tjetër, në të njëjtën kohë janë edhe një recetë paqeje që do të përfshijë gjithë shoqërinë. Mendimi se, drita që do t’u shkëlqejë besimtarëve përpara dhe në të djathtë në Ditën e Gjykimit<sup>3</sup>, do të ndriçojë më parë në këtë botë, e ngroh zemrën tonë. Dhe me këtë besim themi se duhet filluar përpjekja për arritjen e zemrës së pastër.

3. -shih. Kuran, Hadid, 12.

për të bërë të qartë identitetin e vet dhe për të treguar rrugën e drejtë që duhet ndjekur, tha: **“Unë besoj fenë e të parëve të mi - Ibrahimit, Is’hakut dhe Jakubit. Ne, kurrë nuk mund t’i shoqërojmë Allahut ndonjë gjë (në adhurim)... O shokët e mi të burgut! A janë më mirë një mori zotash të ndryshëm apo Allahu, i Vetmi, Ngadhënjimtari? Ata që ju i adhuroni në vend të Allahut, janë vetëm emra, të cilët i keni vënë ju dhe të parët tuaj, pa pasur prej Tij asnjë argument. Vendimi i përket vetëm Allahut: Ai ka urdhëruar që të adhuroni vetëm Atë. Kjo është e vetmja fe e vërtetë, por shumica e njerëzve nuk e di. O shokët e mi të burgut! Njëri prej jush do t’i shërbejë verë pronarit të vet, kurse tjetri do të kryqëzohet, e shpendët do të hanë prej kokës së tij. Kështu është caktuar kjo gjë për të cilën pyetët ju!”** (Jusuf, 38-41)

Siç shihet, Jusufi (a.s.), zgjodhi që më parë t’i përgatisë shokët e vet të burgut për mesazhin që do t’u jepte dhe më pas i lajmëroi ata për kuptimin e ëndrrave që kishin parë. Këto ajete fisnike, në veçanti tregojnë metodën e Jusufit (a.s.), në davet dhe, në përgjithësi tregon rrugën që duhet të ndjekin njerëzit e davetit që dëshirojnë t’i përçojnë vlerat islame në të ardhmen, duke ecur në gjurmët profetike. Këtu tregohen kufijtë e përgjigjeve të dobishme në sajë të pyetjeve me mirësjellje. Nëse shohim ajetet e tjera përveç këtyre në Librin e Allahut, vëmë re se në to na mësohet edhe si të bëjmë pyetje, por edhe si të mos bëjmë.<sup>2</sup> Nisur nga kjo, mund të themi se pyetjet e rëndësishme, me qëllim që të mësohen dhe të dihen, u duhen drejtuar njerëzve të ditur dhe me përgjegjësi. Ndërsa përgjigja duhet të jetë e tillë që të ngopë mendjen e pyetësit dhe të kënaqë zemrën e tij. Po ashtu, u duhet dhënë rëndësi shprehjeve që do ta motivojnë njeriun drejt mirësisë dhe të vërtetës. Në këtë mënyrë, elementi i pyetje-përgjigjeve të cilat konsiderohen si çelës i marrëdhënieve njerëzore, do të vlerësohet me vend.

Sjellja e Jusufit (a.s.), që na jepet si shembull në ajetet fisnike, është shumë e rëndësishme për ne. Nisur nga kjo, besimtarët, edhe në kushtet më të vështira duhet të këshillojnë ose të urdhërojnë çdo punë të mirë dhe të dobishme. Gjithashtu, ata duhet të përpiqen me sa të kenë mundësi për të penguar çdo punë të keqe dhe gjynah. Dhe ndërkohë që bëhet kjo, është shumë e dobishme të jepen shembuj që do të mbesin lehtë në mendje. Madje, nëse është e nevojshme, duhet të jepen edhe shembuj konkretë prej përvojës personale. Çdo lexim që bëhet për të kuptuar dhe për t’u jetuar, do të hapë para nesh horizonte të reja.

2. shih. Kuran, Nahl, 43; Maide, 101; Taha, 18; Bekare, 219; Isra, 85; Bekare, 220, etj.

# RESPEKTI ndaj fesë

Prof. dr. Ismail Lufti Çakan

Është një realitet i pamundur të mohohet fakti se jemi bërë myslimanë me prirje për të debatuar dhe jo për ta jetuar fenë. Mirëpo, feja nuk është vetëm besim, por në të njëjtën kohë, është edhe vepër. Imam el-Euzai, shprehet:

*“Nëse Allahu dëshiron të keqen për një popull, u hap atyre derën e debatit dhe i pengon ata prej veprave.”<sup>1</sup>*

Një fe dhe një besim që nuk jetohet dhe nuk përçohet në jetë, por qëndron i burgosur në ndërgjegje, është vetëm një pretendim. Mirëpo, fetaria nuk arrihet me pretendime. Fetaria dhe respekti ndaj fesë vërtetohet duke jetuar dhe zbatuar atë që është fetare dhe prej fesë.

Në këtë pikë na tërheqin vëmendjen dy qëndrime të gabuara dhe pretendime të shoqërisë sonë:

Disa persona, të cilët nga një anë nuk kanë asnjë tregues fetar në jetën e tyre personale, pretendojnë se kanë shumë respekt për fenë dhe se zemrat e tyre janë të pastra. Madje, ka edhe njerëz që i fajësojnë pa vend dhe pa të drejtë parimet dhe zbatimet islame, e më pas theksojnë se ata vetë, janë “myslimanë të vërtetë”, duke mbrojtur edhe idenë se të gjithë duhet të bëhen myslimanë si ata.

Prej këtyre tipave dalin edhe të guximshëm me grada apo pa grada, që pretendojnë se vetëm ata e kanë kuptuar drejt fenë, ndërsa të tjerët që nuk mendojnë si ata, nuk e kanë kuptuar Islamin, çfarëdolloj arsimi dhe specializimi të kenë ata. Nëse këta nuk veprojnë kështu me qëllim, atëherë duket qartë se janë injorantë, dembelë dhe të mashtruar.

Kuptohet qartë se këta tipa nuk ia kanë haberin as faktit se: Të kesh respekt për fenë, do të thotë të kesh respekt edhe për fetarin. Veprat dhe fjalët aspak miqësore ndaj fetarëve gjatë muajit të Ramazanit, kohës së haxhit, ditëve të Bajramit të Kurbanit dhe në fusha të tjera të jetës së përditshme, ngrënia dhe pirja në publik gjatë muajit

1. Ebu'l-Fadl el-Mukri, Ehadisu fi zemmi'l-kelam ue ehlih, V, 123.

të Ramazanit, mospëlqimi i aktiviteteve fetare si ndihmat, solidariteti, qerasjet etj., nxjerrin në pah fytyrën e vërtetë të këtyre njerëzve. Madje, nuk mund të anashkalohej as toleranca që tregojnë këta njerëz ndaj veshjeve dhe zbatimeve fetare të jomyslimanëve, ndërkohë që për myslimanët nuk e tregojnë të njëjtën tolerancë.

Nga ana tjetër, ekzistojnë edhe njerëz indiferentë, injorantë dhe abuzues të devijuar, të cilët përdorin tasavufin dhe tarikatat si mjete kamuflazhi dhe pretenojnë se e kanë kapërcyer ligjin e Allahut dhe kanë arritur të vërtetën, duke menduar se tashmë urdhrat dhe ndalesat fetare nuk janë për nivelin e tyre.

Për shkak se këta i radhitin nivelet e fesë; shariat, tarikat, hakikat, me sa duket, shariatin e pandehin si shkallën e parë të fesë. Mirëpo në fakt, shariat është thelbi i fesë dhe shkalla më e lartë. Ndërsa tarikat dhe hakikati, janë dy rrugë dhe mbështetje që të nxjerrin tek shariat. Nuk është e mundur të flitet as për tarikat dhe as për hakikat, nëse ato kanë mbetur jashtë shariatit. Pa shariat nuk ka dhe nuk mund të ketë as tarikat as hakikat.

Profeti ynë (a.s.), nuk e ka përjashtuar veten e tij qoftë edhe një ditë prej detyrave fetare. Ndërsa këta persona që shpikin përjashtime për veten e tyre në detyrat fetare, e tregojnë qartë se janë të devijuar dhe mashtrues.

Do të jetë e dobishme t'u kujtojmë këtyre grupeve të hutuar faktin historik të iluzionit që përjetuan popujt e shkuar.

Kurani Fisnik, shpalos para nesh gjendjen e popujve të devijuar, përfundimi i të cilëve ka qenë shkatërrimi, me qëllim që ne të marrim mësim. Për të shpjeguar sa më qartë këtë çështje, na mjafton të qëndrojmë mbi shkaqet e devijimit të dy shkollave më të mëdha të ithtarëve të librit, “hebrejtë” dhe “të krishterët”, të cilët janë më afër nesh në aspektin kohor dhe kanë pjesëtarë të shumtë ende sot e kësaj dite.

Në lidhje me shkaqet e devijimit të hebrenjve dhe të krishterëve, për të cilët Kurani Fisnik shprehet që në hyrje të tij, në suren Fatiha, me fjalët **“ata që pësuan zemërimin hyjnor dhe ata që kanë devijuar”**, shejhu'l-Islam, Ibn Tejmije bën një evidentim shumë

të spikatur:

## A. HEBRENJTË

*“Devijimi i hebrenjve, buron nga fakti se ata nuk punonin me dijet që kishin.”<sup>2</sup>*

Hebrenjtë devijuan për shkak se vepronin me vetëdije të plotë në mënyrë të kundërt me të vërtetat hyjnore që u ishin shpallur. Dijetarët hebrenj, urdhrat e Allahu i komentonin sipas interesave të tyre, ndërsa populli i ndiqte.

Në thelb të këtyre sjelljeve të tyre, qëndronte interesi. Dashuria e hebrenjve për këtë botë, pra materializmi i tyre, është treguar me shumë shembuj në Kuranin Fisnik. Dhe, shkaku i vërtetë që ata e kundërshtonin Profetin tonë (a.s.), ishte shqetësimi se mos do t'u merreshin prej duarve mundësitë e kësaj bote, të cilat i kishin siguruar deri atëherë.

Përndryshe, “ata e njihnin Profetin (a.s.), ashtu si njihnin edhe bijtë e tyre”<sup>3</sup>. Allahu i Madhëruar, urdhëron: **“Kujtoje (o Muhamed) kohën kur Allahu mori premtimin nga ata që u është dhënë Libri se do t'ua shpjegojnë atë njerëzve dhe nuk do të fshehin asgjë nga ai. Pastaj ata e hodhën pas shpine (premtimin) dhe e ndërruan atë me një vlerë të vogël...”<sup>4</sup> “Kjo, sepse ata e duan më shumë jetën e kësaj bote, sesa jetën e botës tjetër...”<sup>5</sup>**

## B. TË KRISHTERËT

*“Devijimi i të krishterëve, është për shkak të veprave pa dije.”<sup>6</sup>*

Siç shihet, devijimi i këtyre mbështetësve në një shkak plotësisht të kundërt me hebrenjtë. Të krishterët, janë përpjekur të caktojnë dhe të zbatojnë forma adhurimi pa u urdhëruar aspak nga Allahu. Në lidhje me Allahun, ata kanë folur gjëra që nuk kanë pasur dijeni dhe janë munduar të ndërtojnë një botë besimi dhe veprash që burojnë nga padituria. Dhe kjo, është bërë shkaku thelbësor i devijimit të tyre. Lidhur me këtë, Allahu i Madhëruar, urdhëron:

**“...Sa për murgërinë, Ne nuk ua urdhëruam atë,**

2. Ibn Tejmije, Iktizau's-sirâti'l-mustakim, fq. 45; Munavi, Fejzu'l-kadir, V, 261.

3. shih. Bekare, 146.

4. Al-i Imran, 187.

5. Nahl, 107.

6. Ibn Tejmije, Iktizau's-sirâti'l-mustakim, fq. 45; Munavi, Fejzu'l-kadir, V, 261.

*Një fe dhe një besim që nuk jetohej dhe nuk përçohet në jetë, por qëndron i burgosur në ndërgjegje, është vetëm një pretendim. Mirëpo, fetaria nuk arrihet me pretendime. Fetaria dhe respekti ndaj fesë vërtetohet duke jetuar dhe zbatuar atë që është fetare dhe prej fesë.*

**por ata e shpikën vetë për të arritur kënaqësinë e Allahut. E megjithatë, ata nuk u kujdesën si duhet për të...**" (Hadid, 27)

Këtu të bën përshtypje fakti se ata kanë bërë disa veprime për qëllime fetare, pra për kënaqësinë e Allahut. Të krishterët kanë zgjedhur mënyrën e shtimit të adhurimeve në fenë e tyre, ndërsa disa abuzues të fesë sonë, tentojnë të heqin pjesë të fesë. Sa kontradiktë e çuditshme!

Në të vërtetë, të krishterët e kanë tepruar më shumë se umetet e tjera në lidhje me besimin dhe adhurimet. Allahu i Madhëruar, shprehet:

**"O ithtarët e Librit! Mos i shkëlmi kufijtë e së vërtetës në besimin tuaj dhe mos ndiqni dëshirat e një populli, që gaboi më parë, nxori prej udhës së drejtë shumë njerëz dhe vetë u shmang nga udha e drejtë."** (Maide, 77)

Mendoj se nuk e teproj aspak nëse them se ky paralajmërim hyjnor, sot përfshin edhe umetin e Muhamedit (a.s.).

Sufjan bin Ujejne (r.a.), është shprehur kështu për lidhjen që kanë me ne këto evidencime rreth devijimeve të popujve të shkuar:

*"Të devijuarit prej dijetarëve tanë, kanë ngjashmëri me hebrejtë, ndërsa të devijuarit prej adhuruesve të devotshëm kanë ngjashmëri me të krishterët."*

Për këtë arsye, *"ruhuni prej së keqes së dijetarit që nuk vepron me dijen e tij dhe të keqes së adhuruesit të paditur, sepse e keqja e këtyre, është shkaku i devijimit të çdo të devijuari."*<sup>7</sup>

Në fakt, ne mund t'i gjejmë në mënyrë shumë të qartë në hadithet e Profetit tonë (a.s.), shkaqet e devijimit të cilat i cilësuam si, *"të mos punosh me diturinë"* dhe *"të punosh pa dituri"*. Profeti ynë (a.s.), ka thënë:

*"Padyshim se prej umetit të çdo profeti që është dërguar para meje ka pasur ndihmës dhe miq të tyre, të cilët janë kapur pas sunetit të tyre dhe kanë zbatuar urdhrat e tyre. Mirëpo, pas këtyre janë shfaqur disa grupe që thoshin atë që nuk e vepronin dhe bënin atë për të cilën nuk ishin urdhëruar. Kush lufton me dorën e tij kundër këtyre njerëzve, është besimtar; kush lufton me gjuhën e tij është besimtar; kush lufton me zemrën*

*e tij është besimtar. Ndërsa përtej këtyre, nuk mund të bëhet fjalë për besim as sa një kokërr elbi."*<sup>9</sup>

Pranimi dhe zbatimi nga ana e popullit i këtyre gjërave dhe lidhja e tyre pas personave që i nxjerrin këto ide jashtë realitetit, të shpikura dhe në një farë mënyre në cilësinë e abuzimit me përgjegjësinë dhe tepër të guximshme, tregon se këta persona konsiderohen pothuajse si zot, duke e bërë edhe më të qartë devijimin e tyre. Kjo gjendje, shprehet kështu në një ajet fisnik:

**"Në vend të Allahut, ata kanë zgjedhur për zot rabinët dhe priftërinjtë e tyre..."** (Teube, 31)

Pasi e dëgjoi këtë ajet fisnik prej Profetit (a.s.), Adij b. Hakemi, thotë:

*"Ithtarët e Librit nuk i marrin për zot rabinët dhe priftërinjtë e tyre."* Mirëpo, Profeti (a.s.), i përgjigjet dhe i shpjegon se çdo të thotë "të marrësh për zot":

*"Po, ithtarët e Librit nuk i adhuronin rabinët dhe priftërinjtë e tyre. Mirëpo, kur rabinët dhe priftërinjtë u lejonin diçka (që Allahu ua kishte ndaluar), ata e pranonin atë si hallall; dhe kur i ndalonin diçka, ata e pranonin si haram."* (Tirmidhi, Tefsiru'l-Kuran 10.)

Profeti ynë (a.s.), nuk e ka përjashtuar veten e tij qoftë edhe një ditë prej detyrave fetare. Ndërsa këta persona që shpikin përjashtime për veten e tyre në detyrat fetare, e tregojnë qartë se janë të devijuar dhe mashtrues.

Në sunenin e dijetarit të hadithit Said b. Mansurit, pas këtyre fjalive, zë vend edhe ky shënim: *"Ja pra, kjo do të thotë të marrësh për zot rabinët dhe priftërinjtë."* (shih. Said b. Mansur, Sunen, V, 245.)

Ndryshimet e veçanta apo të përgjithshme që bien ndesh me ligjin e Allahut, -pavarësisht prej pretendimeve fetare apo të respektit ndaj fesë-, e bëjnë të qartë vendin dhe rolin e tyre në largimin prej rrugës së drejtë.

Atëherë, mund të themi se respekti ndaj fesë vërtetohet duke qëndruar brenda kufijve të fesë dhe duke e zbatuar fenë me të gjithë fuqinë që zotërohet. Pra, fetaria dhe respekti ndaj fesë, vërtetohet duke zbatuar atë që është fetare dhe prej fesë. Ky është rregulli. Thëniet e tjera jashtë këtyre në lidhje me respektin ndaj fesë dhe mashtrimet fetare jashtë feje, nuk janë gjë tjetër veçse devijim dhe broçkulla. Këto nënkuptojnë vetëm ngatërresa në shoqëri ndërmjet myslimanëve. *"Ngatërresa është në gjumë. Allahu e mallkoftë atë që e zgjon."* (Ali el-Muttaki, Kenzu'l-ummal, XI, 127 (Hds. No. 30891.)

7. Ibn Tejmije, Iktizau's-sirâti'l-mustakim, fq. 45; Munavi, Fejzu'l-kadir, V, 261.

8. I njëjti burim.

9. Muslim, Iman 80; Ahmed b. Hanbel, Musned, I. 458; Dihlevi, Huxhetu'llahil-baliga, I, 257.





# ARSIMI DHE EDUKIMI: NGRITJA E NJERIUT

Idris Arpat

Arsimi dhe edukimi është përcimi i përvojës kulturore ekzistente tek brezat e ardhshëm. Qëllimi është vazhdimësia e pasurisë kulturore të popullit tek brezat e rinj dhe edukimi i rinisë. Si besimtarë që i kemi besuar Allahut dhe Librit të Tij, qëllimi ynë në arsim dhe edukim është arritja e kënaqësisë së Allahut. Pra, që brezat e rinj të dinë dhe të përvetësojnë mendimet, qëllimet dhe veprimet me të cilat Allahu është i kënaqur.

Duke mësuar veten dhe të tjerët, mund të përgatitim veten dhe brezat e rinj për një botëkuptim më të lartë të devotshmërisë. Me këtë vetëdije, ne dëshirojmë që edhe kjo botë, edhe bota tjetër të jetë Xheneti ynë.

Edukimi fillon duke marrë parasysh kriteret në zgjedhjen e bashkëshort-it/es dhe vazhdon deri në fund të jetës. Duke filluar që prej pritshmërive dhe duave të kandidatëve për prindër, dëshirave dhe lutjeve të të afërmeve, e deri tek ambienti përreth fëmijës, shkolla, universiteti, media dhe rruga, në një farë mënyre apo në një tjetër, të gjitha ndikojnë tek edukimi i fëmijës.

Në shkrimin tonë dëshirojmë të trajtojmë vetëm fazën shkollore të arsimit dhe edukimit të fëmijës.

Kur bëhet fjalë për arsim dhe edukim, ata që na vijnë më parë në mendje, janë nxënësi dhe mësuesi. Ndërsa faktorët e tjerë janë thjesht elementë ndihmës.

## Nxënësi:

Fëmija është një vepër arti dhe amanet i Allahut. Ai është e ardhmja dhe pasuria më e madhe e familjes dhe kombit. Njeriu është një qenie e vështirë për t'u njohur. Çdo njeri dhe çdo fëmijë është një botë e veçantë me aftësi dhe prirje të ndryshme. Për rrjedhojë, nuk mund të ketë një arsim dhe edukim standard që përputhet me të gjithë.

Familja dhe në mënyrë të veçantë, edukimi themelor, është faza e njohjes së fëmijës dhe përcaktimit të aftësive dhe prirjeve të tij. Në këtë fazë duhet të përcaktohet se në cilën fushë mund të veprojë më me dashuri fëmija dhe në bazë të kësaj duhet të orientohe në një shkollë të caktuar. Nëse nuk veprohet kështu, do të shpenzohet shumë kohë, energji dhe para në këmbim të rezultateve të dobëta dhe problemeve psikologjike. Nuk duhet harruar se, Allahu i Madhëruar, në ajetin 55 të sures Jasin, flet në lidhje me banorët e Xhenetit dhe urdhëron: **“Atë ditë, banorët e Xhenetit do të jenë të angazhuar vetëm me ato që dëshirojnë.”** Nëse e mendojmë këtë ajet edhe

për jetën e kësaj bote, mund të themi se njeriu duhet të angazhohet me një profesion që e do dhe punon me dëshirë. Kjo fillon me një zgjedhje të qëlluar pas edukimit themeltar.

Nëse zbatohet ky kusht themelor, pjesa tjetër është çështje metode, gjë që është më e lehtë. Por, nëse nuk është zbatuar, fëmijën e presin shumë vështirësi.

Këtu duhet të theksojmë edhe se: *“Vatra e parë e edukimit, është prehri i nënës”*. Edukimi në familje mbështetet në shikim dhe në dëgjim. Dhe ky është edukimi më i natyrshëm dhe më efektiv. Njeriu, gjatë gjithë jetës së tij, është mësuesi i gjërave që di dhe nxënësi i atyre që nuk di. Nxënëia dhe mësimdhënia janë çështje që zgjasin gjithë jetën. Detyra e shkollave është ta bëjnë dijen të dashur dhe të ngjallin merakun për nxënien dhe mësimdhënien. Nxënësit nuk janë thasë diturie që të mbushen duke u ngjeshur me dije. Ata nuk janë as mushka ngarkese. Detyra e nxënësit është të dalë në gjuetinë e dijes dhe të marrë dijet ndaj të cilave ndjen interes. Nxënësi nuk duhet të kërkojë kohë dhe vend të përshtatshëm për të mësuar. Ai duhet ta dijë se koha dhe vendi në të cilin ndodhet, janë më të përshtatshmet për të.

Nxënësi që regjistrohet në një shkollë në bazë të vëzhgimeve në lidhje me prirjet dhe aftësitë e tij, do ta vazhdojë nxënien dhe mësimdhënien gjatë gjithë jetës. Nxënëia dhe mësimdhënia nuk janë dëshira që vijnë e ikin, por zgjasin prej djepit deri në varr.

Nëse dija merret së bashku me shkaqet e saj, ajo quhet me të vërtetë dije. Dija e mësuar përmendsh është diçka që nuk dëshirohet. Në asnjë vend të botës nuk është parë ndonjë shoqëri që nivelin e edukimit ta ketë të dobët, ndërsa nivelin e mendimit dhe të prodhimit ta ketë të lartë.

Nxënësi duhet të pranojë edhe të pushojë, por në kohët e tjera duhet të jetë i kujdesshëm dhe vigjilent. Për shkak se nuk është e caktuar se çfarë mund të dëgjojë në klasë dhe jashtë saj, ai duhet të përpiqet të ketë gjithmonë vëmendjen dhe nuk duhet t'i mungojë kurrë lapsi dhe letra. Gjithmonë është e mundur që ai të përballet me fjalë të veçanta që janë marrë nga mesi i librit në një kohë kur nuk pritet. Dhe humbja e këtyre gjërave, është një turp i madh.

Puna e nxënësit nuk duhet të jetë e tepruar, por e

vazhdueshme dhe me plan. *“Çdo njeri i suksesshëm ka një plan, ndërsa çdo njeri i pasuksesshëm ka një justifikim.”*

Nga ana tjetër, nxënësi duhet të ndajë dijet e tij me njerëz të përshtatshëm, në kohë dhe vend të përshtatshëm. Nga një aspekt, kjo siguron përhapjen e dijes dhe të kulturës dhe nga një aspekt tjetër, i bën edhe më të qëndrueshme në mendjen tonë ato që kemi mësuar.

Një fjalë e urtë thotë: *“Njerëzit mësojnë duke dhënë mësim. Të japësh mësim, do të thotë të mësosh dy herë.”*

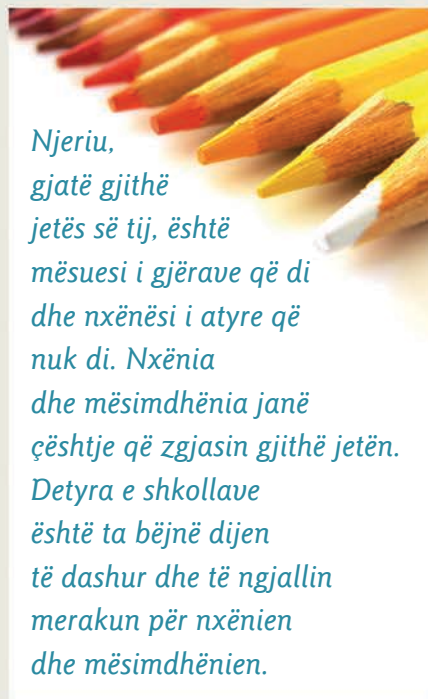
Kush di një gjë dhe ua mëson të tjerëve, është më i dobishëm se ai që di njëmijë gjëra dhe nuk ua mëson të tjerëve. Edhe nëse reja është e mbushur me shi, ajo nuk i ka dobi askujt nëse nuk lëshon shi.

Në hutben e lamtumirës, Profeti ynë (a.s.), ka thënë: *“Ata që ndodhen këtu, le t’ua bëjnë të ditura fjalët e mia atyre që nuk ndodhen këtu.”* Nisur nga kjo, ne duhet të vazhdojmë të mësojmë dhe të japim mësim për sa kohë që syri na sheh dhe zemra na rreh. Dihet se edhe një dije e vogël, edhe një copëz poezi, konsiderohet si një mirësi e çmuar ndaj atij që kemi përballë. Ajo mund të zgjojë ndjenja shumë të bukura dhe mund të bëhet shkak i prodhimit të shumë mirësive. Çdo gjë që mund të lindë prej dijes, kulturës, planit dhe programit, bazën e ka tek veprat e singërta. Nuk mund të ketë mirësi prej ko incidencës dhe as sukses prej rastësisë.

### Shkrimi:

Nxënësi nuk duhet të lërë pas dore as shkrimin e ndjenjave dhe të mendimeve të tij. Kjo vlen edhe për dy rreshta që mund të shkruhen. *“Ata që nuk duan të ikin e të harrohen, ose do të shkruajnë një libër që ia vlen të lexohet, ose do të jetojnë një jetë që ia vlen të shkruhet.”* Edhe një jetë e jetuar bukur konsiderohet një vepër arti. *“Të shkruash, do të thotë të shpëtosh diçka prej dorës së vdekjes.”* Pra, do të thotë t’i përjetësosh mendimet dhe përjetimet e zemrës.

Të shkruash, do të thotë të formosh historinë e jetës. Ne jemi pjesëtarët e një feje, urdhri i parë i së cilës është *“Lexo!”*<sup>1</sup>, ne jemi edhe besimtarët e një



*Njeriu, gjatë gjithë jetës së tij, është mësuesi i gjërave që di dhe nxënësi i atyre që nuk di. Nxënëia dhe mësimdhënia janë çështje që zgjasin gjithë jetën. Detyra e shkollave është ta bëjnë dijen të dashur dhe të ngjallin merakun për nxënien dhe mësimdhënien.*

1. Alak, 1.

Libri hyjnor që betohet në lapsin dhe ato që shkruhen me të<sup>2</sup>.

Nëse nuk keni mësues “të çmendur pas profesionit”, të cilët ziejnë përbrenda, nuk keni as arsim dhe edukim. Mësuesit që ndjejnë respekt të thellë për njeriun, që i shohin nxënësit si amaneti i Allahut dhe i shoqërisë, që e mbajnë vazhdimisht të freskët veten dhe që thonë, “do të vdes nëse nuk mësoj dhe jap mësim”, janë fati më i mirë i fëmijëve dhe i kombit.

Mësuesi, duhet të besojë me gjithë shpirt se po kryen një profesion profetik. Të tillë janë edhe mësuesit, të cilët janë shprehur: “Jam gati të vuaj prej njëmijë hipokritëve për edukimin e një nxënësi.”, “Nuk mund të jetoj nëse nuk edukoj.”, “Për dyzet vite me radhë, kam hyrë në klasë sikur hyhet në tempull.” Orientuesi i këtyre mësuesve, është gjithmonë zëri që ngrihet prej ndërgjegjeve të tyre.

Kur në tokë ekzistonte ende vetëm një njeri, Allahu i Madhëruar, u bë mësuesi i tij, i Cili i mësoi emrat e çdo sendi. Ndërsa profeti (a.s.), ka thënë: “Allahu më ka dërguar si mësues!” (Ibn Maxhe, Mukaddime 17.)

Mësues, është personi që orienton mendjet dhe zemrat e fëmijëve. Kjo lind një ndjenjë përgjegjësie aq të rëndë, sa e kërrus njeriun. Mësues është njeriu që qëndron gjithmonë përballë Allahut, që jeton me ndërgjegjen e vet dhe që ua kushton nxënësve 24 orët e ditës dhe 365 ditët e vitit. Mësues është ai që thotë: “Detyra ime është t’i bëj të dashur njerëzit tek Allahu dhe Allahun tek njerëzit.”

Nëse mësuesia ka filluar të shihet vetëm si mënyrë për të fituar para, shkollat duhen mbyllur menjëherë, që të mos shkojnë dëm fëmijët dhe brezat e rinj. Prandaj, umeti i Muhamedit (a.s.), duhet t’i orientojë fëmijët më të aftë drejtë mësuesisë, duke iu ofruar mësuesit dhe mundësitë më të mira në botë.

#### **Libri:**

Kur flasim për librat, bëhet fjalë edhe për librat shkollorë, edhe për librat jashtëshkollorë. Libri shkollor duhet të përmbajë njohuritë më të domosdoshme që kërkohen në mënyrë urgjente. Ndërsa përmbajtja e tyre duhet të ketë njohuri, të cilave u është vërtetuar saktësia. Në librat shkollorë nuk mund të zënë vend njohuri të diskutueshme dhe të hamendësuar. Edhe përmbajtja, edhe dizajni i librave shkollorë duhet të përgatiten në bazë të nivelit të nxënësve. Gjithashtu, ata nuk duhet të jenë as shumë të rëndë dhe as shumë të lehtë.

Përveç këtyre, edhe mësimet jashtëshkollorë janë shumë të rëndësishme. Shkolla nuk i mëson gjithçka njeriut, por e përgatit atë që të mund të mësojë vetë

ato që duhen mësuar.

Të mësuarit ka fillim, por nuk ka mbarim. Në mësimet jashtëshkollorë duhet bërë shumë kujdes në zgjedhjen e librave. Ashtu siç jo çdo libër ia vlen të lexohet, ashtu edhe jo çdo libër është i përshtatshëm për nivelin e çdo nxënësi. Ne duhet të zgjedhim libra seriozë, për të cilët është punuar shumë. Arritja e këtyre librave, nuk është e lehtë, por nuk është as e pamundur. Si bijtë e Ademit që jemi, nuk kemi as jetë të gjatë dhe as energji të pakufishme për të lexuar çdo libër.

#### **Ambienti:**

Truri i shoqërisë, janë shkollat dhe universitetet, ndërsa truri i shkollave dhe universiteteve janë bibliotekat. Meqenëse truri ynë zë vend në pjesën më të lartë të trupit tonë, edhe shkollat -sipas mundësive- duhet të ndërtohen në pjesën më të lartë të vendbanimeve. Ata që ndodhen në lartësi, shohin horizonte të gjera, mendojnë në mënyrë të gjerë dhe bëhen vizionarë. Nëse dëshirojmë të edukojmë breza që shohin të ardhmen, duhet ta përvetësojmë këtë ide.

Një ambient dhe vend i bukur ndikon pozitivisht në shpirtin e njeriut. Kush sheh bukur, mendon bukur dhe kush mendon bukur, e shijon jetën. Një shkollë e ndërtuar me ndjenja arti dhe një oborr shkollë i projektuar po me të njëjtat ndjenja, do të aktivizojë ndjenjat e larta të nxënësve. Kurani na flet me gjuhën e profetit Sulejman (a.s.), dhe na thotë: “Unë e dua shumë çdo gjë të bukur, sepse më kujtojnë Zotin tim!..”<sup>3</sup> Ndërsa Profeti ynë (a.s.), ka thënë: “Padyshim se Allahu është i bukur dhe e do të bukurën.” (Muslim, Iman, 1/93; Ibn Maxhe, Dua, bab 10.)

Nisur nga kjo, nëse nxënësit i përkujtohet shpesh Allahu dhe i injektohet dashuria për Të, shkollat do të jenë ambiente të përsosura. Nëse syri ynë sheh gjithmonë të bukurën, na shtohet edhe dëshira për të jetuar.

#### **Përfundim:**

Shihet qartë se arsimi dhe edukimi kanë lidhje të drejtpërdrejtë me jetën tonë në këtë botë dhe botën në tjetër, me lumturinë, me fatkeqësinë, me suksesin dhe mossuksesin tonë. Arsimi dhe edukimi mund të na bartin në pjekurinë e një Ebu Bekri, një Omeri apo një Aliu (r.anhum). Por mund të na ulë edhe në nivelin e një Ebu Xhehli apo të një Ebu Lehebi.

Arsimi dhe edukimi fillon prej trurit dhe zemrës sonë. Dhe kjo e bën çështjen me të vërtetë serioze. Arsimi dhe edukimi janë punë të vështira, por po aq edhe të bukura.

2. shih. Kalem, 1.

3. shih. Sa'd, 32.

# “NDARJA E VETËDIJES”

## A është rrezik për myslimanët?



Shemsedin Kërësh

Kohët e fundit, tek intelektualët myslimanë është vënë re se janë duke e trajtuar moralin të ndarë nga feja. Tashmë, thuhet se morali është qëndrimi i palëkundur i njerëzimit në disa parime të caktuara mbi të gjitha fetë, ndërsa etika është qëndrimi i tij mbi të gjitha botëkuptimet morale. Ky botëkuptim është hapi i parë i “ndarjes së vetëdijes”. Hapi i dytë do të vijë menjëherë pas tij. Iluzioni se myslimanët kanë mbetur pas jomyslimanëve në moral, është faza e dytë. Jomyslimanët i paskan kaluar myslimanët në moral!.. Për shembull, jomyslimanët qenkan më të zhvilluar se myslimanët në mos thënien e gënjeshtreve. Ne duhet të marrkemi përrëndimin si model, jo vetëm në zhvillimin teknologjik, por edhe në atë moral. E ku mund të arrijmë me këto mendime? Përballë nesh është shfaqur një situatë të cilën mund ta quajmë “ndarje e vetëdijes islame”.

Duhet të jemi të ndërgjegjshëm se dija dhe vetëdija janë gjëra të ndryshme. Për shembull, njohja e pozitës gjeografike të Qabesë, është dije. Ndërsa ta kuptosh atë duke e ndjerë se ajo është kibla e myslimanëve, tregon se dija është kthyer në vetëdije. Qabeja është vendi që mbledh gjithë orientimin e myslimanëve. Në librat e ilmihalit, shpjegohet Islami nën kapitujt e besimit, adhurimit, moralit dhe veprave. Të gjithë këta kapituj nuk janë vetëm dije/informacione, por në të njëjtën kohë janë edhe kapituj që duhen kuptuar në mënyrë të vetëdijshme.

Besimi nuk është një shprehje e përsëritur, por një manifestim i së vërtetës që ndryshon jetën dhe i jep kuptim asaj. Adhurimi nuk përbëhet vetëm nga format,

por është një aktivitet shpirtëror. Morali nuk është një kushtëzim, por fitim i karakterit dhe i personalitetit dhe vazhdimësi e këtij personaliteti të fituar. Vepra ose sheriat, është një mjet i domosdoshëm për përmirësimin e botës që duhet të na formësojë jetën tonë individuale dhe shoqërore dhe që e merr kuptimin prej burimit nga ku ka ardhur. Mendimi dhe besimi, është kuptimi i kalimit të botës sonë prej qëllimit në vepër me anë të Allahut. Të gjitha këto janë pjesë të “paco-pëtushme” të fesë.

Ajo që është shfaqur në qytetërimin perëndimor, është copëtimi dhe avancimi në një vijë lineare të bazuar në një rritje aritmetike. Gjatë avancimit, copëtimi i gjithçkaje me të cilën përballlesh, standardizimi dhe etiketimi i tyre, është prej cilësive më karakteristike të këtij qytetërimi. Për shembull, specializim, do të thotë copëtim i çdo fushe të jetës në pjesë të vogla dhe thellimi mbi ato pjesë. Ndërsa akademizmi është ndër-tuar mbi thellimin në mënyrë vertikale. Në bazë të këtij botëkuptimi, thellimi në një fushë lokale dhe e drejta për të thënë fjalën e fundit është thelbësore. Për shembull, përvetësimi i të gjithë literaturës botërore që është shkruar në lidhje me krahun e xixëllonjës dhe për rrjedhojë përvetësimi i të drejtës për të thënë fjalën e fundit në këtë lëmi, është një akademizëm i përshtatshëm për standardet perëndimore. Këtu mund të japim shembull edhe përvetësimin e të gjithë literaturës në lidhje me të drejtat e fëmijëve dhe thënien e fjalës së fundit në këtë çështje.

Mirëpo, paradigma, modeli themelor i traditës shken-

core islame, ndryshon shumë nga kjo. Në traditën shkencore myslimane, e drejta për të thënë fjalën e fundit i lihet Allahut. Ekzistenca e një fushe që duhet t'i lihet dijes së Allahut, qëndron në një vend si një pranim absolut. Ndërsa ajeti që flet për "të thelluarit në dituri", na njofton për ekzistencën e një fushe që duhet t'ia lëmë dijes së Allahut: **"...ata që janë thelluar në dije, thonë: "Ne i besojmë (Kuranit). Të gjitha këto janë nga Zoti ynë!..."**<sup>1</sup> Të besosh duke u nisur prej dijes, arrihet me lënie në dijen e Allahut të njërit cep të kufijve të dijes. Kjo, sepse ne nuk mund ta përfshijmë dijen, përveçse nëse Allahu na përfshin me dijen e Tij. Nëse Allahu na përfshin me dijen e Tij<sup>2</sup>, atëherë ne mund të shohim përpara. Për këtë arsye, në traditën e dijes islame, kur thuhet thellim në dije, më tepër se një thellim vertikal, thellimi në fushën që i është lënë Allahut, konsiderohet si pranim i dobësisë përballë thellësisë së dijes së Tij.

Qytetërimi islam, është një qytetërim që nuk e ka humbur tërësinë dhe që shfaqjen e tij në histori nuk e ka treguar të bazuar në një rritje geometrike brenda një orbite me pole të kundërta. Edhe konceptet e përparimit, prapambetjes dhe rivalitetit nuk janë të qytetërimit islam. Ato bartin kodet gjenetike të qytetërimit perëndimor. Në qytetërimin islam duhet të jesh vetvetja siç të ka krijuar Allahut, të jesh dhe të ecësh bashkë me të natyrshmen. Myslimani ecën, ndërton jetën dhe vazhdon të ecë derisa t'i vijë vdekja duke e ndjerë amanetin. Ai duhet të qëndrojë i pastër siç ka lindur prej nënës, pa e prishur natyrën e krijimit. Edhe nëse mëson dije, ai duhet ta konsiderojë veten analfabet. Duhet të qëndrojë besnik ndaj premtimit që i ka dhënë Allahut në botën e shpirtit. Duhet të mbesim ashtu siç na ka lindur nëna. Nëse nuk ia arrijmë kësaj, atëherë duhet të nxitojmë të veprojmë punë të mira që do të na bëjnë të pastër ashtu siç na ka lindur nëna, sepse mirësitë i fshijnë dhe i eliminojnë të këqijat<sup>3</sup>.

Ekziston një përfytyrim, sikur në qytetërimin tonë, morali manifestohet me pole të kundërta. Në fakt, ose jeni me moral, ose jeni pa moral. Në moral nuk mund të jesh i përparuar apo i prapambetur, sepse parimet morale janë gjëra për të cilat kemi përgjegjësi dhe nuk e kemi luksin për të pësuar firo ose për të hequr dorë prej tyre. Para nesh nuk mund të paraqitet një model i formës së përparimit në moral duke i pakësuar aritmetikisht gënjeshttrat që dalin prej gojës sonë brenda një dite. Për ne ka rëndësi të madhe se çfarë është gënjeshttra që thuhet. Ndonjëherë, vetëm një gënjeshtër mund të bëhet shkak i dënimit në zjarrin e Xhehenemit. Për shembull, me anë të gënjeshtres që thotë në gjyq, dikush mund t'i hajë hakun dikujt tjetër, gjë e cila përbën një rrezik të madh në aspektin e ardhmërisë në botën tjetër. Një sjellje e tillë, mund të nxijë përfundimin e atij njeriu në botën tjetër.

Islami është fe e dëshmisë. Profeti (a.s.), të vërtetat që ka dëshmuar prej Xhebrailit (a.s.), ia ka transmetuar ashtu siç ish in popullit të tij me vetëdijen e amanetit

1. Al-i Imran, 7.

2. shih. Xhinn, 28.

3. Hud, 114.

dhe përgjegjësisë. Edhe sahabët fisnikë që dëshmuar Profetin (a.s.), e kanë përçarur këtë dëshmi tek brezat e mëvonshëm nën disiplinën e "transmetimit". Çdo dëshmi është amanet dhe përgjegjësi. Mbase ajetin, **"...ata që nuk dëshmojnë në mënyrë të gënjeshtërt..."**<sup>4</sup>, nuk duhet ta kuptojmë vetëm "nuk dëshmojnë rrejshëm". Ky koncept dëshmie na orienton në këto kuptime:

Ata nuk qëndrojnë të heshtur e nuk bëjnë sehir, ndërkohë që pranë tyre përfytyrohet një jetë e bazuar në gënjeshttra. Ata nuk kënaqen me virtualen, ndërkohë që kanë realen. Ata nuk mund të rrinë e të hapin sytë, ndërkohë që propozimet dhe recetat njerëzore paraqiten si shpëtim. Ata nuk çorientohen as në mendje as në zemër dhe jetojnë pa i humbur të vërtetat që gjelbërojnë në shpirtat e tyre.

Para se të analizojmë rezultatet e arritura, duhet të diskutojmë premiset që kanë çuar në atë rezultat. Para se të kuptojmë se çdo të thotë fjalia "ne kemi mbetur mbrapa në garën e moralit me perëndimin", duhet të jemi të vetëdijshëm për tentimin që bëhet për ndarjen e besimit prej moralit. Nëse e ndani besimin prej moralit, hyni në fushën e një qytetërimi që ka për parime themelore ndarjen e jetës në copa. Ruajtja e krijimit dhe e natyrshmerisë, duke vazhduar të jesh vetvetja. Të gjitha këto, nuk mund të bëhen temë e një gare në një vijë lineare. Ne shohim shprehjen e Kuranit, "garë për Xhenetin". Prandaj, nuk ka kuptim të vëmë në garë me njëra tjetër "garën për Xhenet" dhe "garën për këtë botë". Çështja se kush do të dalë i fituar prej atyre që zgjedhin këtë botë dhe atyre që zgjedhin botën tjetër, do të bëhet e qartë në botën tjetër. Një "garë e tillë imagjinare" mbase është edhe prodhim i atyre që me qëllimin dhe mendimin e mirë thonë që të mos shtypemi e të mos mposhtemi prej mohuesve. Pikënisja e këtij mendimi është që ata të cilët garojnë për Xhenetin, të mos jenë më poshtë se ata që garojnë për këtë botë. Por ka rrezik që një mendim i tillë imagjinari të mund të lindë një dashuri të fshehtë për këtë botë, sepse përgatitja e një gare të tillë imagjinare, bazohet në një paradigme shekullariste. Dhe kjo paradigme, nënkupton se hakmarrjet e poshtërimit, ose të ngritjes brenda një luksi të paparë në këtë botë, të ndodhin po në këtë botë.

Mirëpo, për myslimanin, jeta nuk është një teatër me një akt. Nëse ne kaplohem qoftë edhe një çast prej pandehmës së jetës me një akt, kjo tregon se shekullarizmi ka hyrë brenda nesh si një virus. Akti i jetës së kësaj bote është afër nesh dhe e perceptojmë, ndërsa bota tjetër është një akt që do ta kuptojmë atje. Nëse nuk i trajtojmë të dyja aktet së bashku, atëherë do të përjetojmë ndarje të vetëdijes.

Myslimani është i detyruar të vazhdojë zakonin e shikimit të të gjitha horizonteve të jetës prej dritares së teuhidit. Morali ynë bazohet në besimin tonë dhe nuk mund të ndahet prej tij. Ndarja e vetëdijes, është një kërcënim dhe rrezik serioz për intelektualët myslimanë.

4. Furkan, 72.

# A kanë myslimanët të drejtën e njëjtë PËR FJALËN E LIRË?

Dr. Mahmudul Hasan

Profesori Xhulian Petli (Julian Petley) i Universitetit të Brunelit në Londër përmend në librin e tij, *Censurimi i Fjalës (Censoring of Word)*, se “të gjitha vendet demokratike kanë ligje që e kufizojnë lirinë e medias në një mënyrë a në një tjetër (Mbretëria e Bashkuar ka mbi 60)”.

Andrea-Tereza Nitisor thotë te, “*Thënia e së përçmueshmes: Blasfemia në letërsi*” (*Speaking the Despicable: Blasphemy in Literature*): “Ligjet e blasfemisë ekzistojnë ende në kodet penale të shumë vendeve, përfshirë shtetet evropiane që ngrënë lart vlerat demokratike shekullore.”

Paragrafi 295-A i kodit penal të vitit 1860, që e përdorin qeveritë e Bangladeshit, Indisë dhe Pakistanit për të ndaluar fjalë të shkruara apo autorë, u propozua dhe u fut nga kolonizatorët britanikë gjatë periudhës koloniale. Të gjitha këto fakte nuk sugjerojnë se Perëndimi është vendi i fjalës së lirë të pakufizuar apo se është mbrojtës i saj.

Organet mediatike perëndimore kanë përgjithësisht një politikë të vazhdueshme të mospërfoljes së Judaizmit dhe Krishterimit, e të simboleve të tyre të shenjta. Për më shumë, pjesa më e madhe e vendeve evropiane kanë ligje që e trajtojnë si kriminale mohimin e Holokaustit dhe e ndalojnë gjuhën e urrejtjes (veçanërisht kundër hebrejve). Një gjykatë e Vjenës e dënoi në vitin 2006 me tre vite burg akademikun britanik Dejvid Irving (David Irving) për mohimin e holokaustit të hebrejve të Europës.

Rusia ka ndaluar së fundi librin e Ali Muhammed es-Salabit, *Ebu Bekër Siddiki, Kalifi i Parë*. Ministria e Drejtësisë e vendit ka vënë mbi dy mijë tituj librash në listën e zezë gjatë dekadës së fundit, duke përfshirë një numër librash klasikë islamë.

Shqyrtimi i mësipërm tregon se kufizimet e fjalës së lirë nuk janë një monopol mysliman, teksa ato ekzistojnë në shumë vende jomuslimane. Megjithatë, në ligjërimin mbi ndalimin e fjalës së lirë dhe



dënimin intelektual dallon në mënyrë mjaft të spikatur një panoramë me dy anë të saj, liri absolute e shprehjes në vendet perëndimore, dhe kufizim i saj në shoqëritë myslimane.

Çështja nëse liria e shprehjes duhet të jetë absolute, apo duhet të ketë një lloj caku në ushtrimin e saj, ka prodhuar një diskutim të gjallë përgjatë kohërave. Studiuesit klasikë britanikë që luftuan intelektualisht kundër censurës dhe i bënë jehonë lirisë së shprehjes nuk e mbështesin ushtrimin e pakufizuar dhe të papërgjegjshëm të fjalës së lirë.

Xhon Milton [John Milton] (1608-1674) mbrojti fjalën e lirë dhe shkroi *Areopagjiti-kën (Areopagitica)* për t’iu kundërvënë Rregullit të Licensimit, mbytës nga pikëpamja intelektuale, të kaluar nga qeveria britanike në qershor të 1643-shit. Megjithatë, ai nuk e mbështeti të drejtën e pakushtëzuar për lirinë e shprehjes, dhe u kërkoi autoriteteve politike e fetare të jenë të vëmendshme ndaj keqpërdorimit të saj të mundshëm. Ashtu siç ai shprehet,

“Unë nuk e mohoj, por se ka rëndësi të madhe për Kishën dhe Komënuelthin për të pasur një sy vigjilent si librat ulin veten, si dhe njerëzit; dhe paskëtaj për t’i kufizuar, për t’i burgosur dhe për t’u dhënë hakun si duhet si keqbehës.”

Një tjetër kampion i fjalës së lirë, Xhon Stuart Mill [John Stuart Mill] (1806-1873) “e përkuftizon lirinë si të drejtën e individëve për të menduar dhe vepruar siç dëshirojnë, me kusht që të mos dëmtojnë askënd tjetër duke vepruar kështu.” (Petley, fq. 46)

Në ditët e sotme, shkrimtari egjiptian dhe laureati i çmimit Nobel, Nexhib Mahfuzi (1911-2006), i përshkruan kështu caqet e lirisë së shprehjes në një intervistë me Muhamed Salmaviun, “Ne duhet të bëjmë dallimin midis fjalës së lirë dhe mungesës së respektit për simbolet fetare. Për shembull, çdo njeri ka të drejtën për të shtrirë krahët, por jo aq sa

të godasë fytyrën e personit pranë tij.” (Al-Ahram Weekly, shkurt 2006)

Unë bëj një analogji më poshtë, që mund të ndihmojë në sqarimin më tej të këtij debati. Drejtuesit e makinave duhet të ndjekin rregullat e trafikut. Ata supozohet të ndalojnë kur dritat e trafikut janë në ngjyrë të kuqe dhe të lejohet të lëvizin kur kthehen në ngjyrë jeshile. Por ky rregull nuk është absolut. Sepse edhe nëse drita bëhet jeshile, por përpara ka makina që nuk lëvizin, drejtuesi i mjetit pas nuk mund të ushtrojë të drejtën e tij për t’u nisur. Domethënë, ai apo jo supozohet të marrë në konsideratë praninë e makinës ose makinave përpara para se të ushtrojë të drejtën për t’u nisur edhe kur dritat e trafikut janë në ngjyrë jeshile.

Shkrimtarëve dhe artistëve u është dhënë e drejta e lirisë së shprehjes, por në të njëjtën kohë ata duhet të kenë në konsideratë të drejtën e njerëzve të tjerë për të qenë ndryshe dhe për të mos u cenuar apo lënduar nga ushtrimi i papërgjegjshëm i kësaj lirie. Me fjalë të tjera, shkrimtarët dhe artistët duhet t’i respektojnë plotësisht ndjenjat dhe vlerat kulturore të njerëzve të tjerë, si dhe të drejtën e tyre për të shprehur pëlqimin për sisteme të tjera besimore.

Prandaj, e drejta e fjalës së lirë është mbase një virtyt i dyshimtë. Thënë ndryshe, shkrimtarët dhe komentuesit mund të kenë të drejtën për të thënë atë që duan, dhe artistët për të shprehur atë që mendojnë ose për të cilën janë kureshtarë. Por ata janë moralisht të detyruar të ruajnë një shkallë frenimi dhe autocensure e të marrin në konsideratë vlerat socio-fetare dhe moralitetin konvencional që njerëzit i mbajnë si të çmuara në një mjedis të caktuar kulturor. Një libër apo një pjesë artistike që fyen pikëpamjet, besimet, bindjet dhe praktikat kulturore të ruajtura prej kohësh të njerëzve, dhe që kështu mund të nxisë protesta të dhunshme në rrugë dhe të shkaktojë të vdekur, është mbase më mirë të mos shkruhet apo krijohet fare.

Ndoshta debati nëse liria e shprehjes është absolute apo jo mund të mbetet për shumë kohë një çështje e diskutueshme. Megjithatë, është thuajse e sigurt tani se myslimanët janë aktualisht viktimat kryesore të një hipokrizie të konceptueshme në ligjërimin e fjalës së lirë. Ndërsa shoqëritë myslimane janë përfolur për një mungesë të perceptuar të lirisë së shprehjes, myslimanët nuk kanë të drejtën e njëjtë për lirinë e shprehjes. Këtë mund ta sqarojë

diskutimi vijues.

Studies të spikatur që janë kundërshtarë të ligjeve kundër mohimit të Holokaustit përfshijnë shumë akademikë dhe komentues perëndimorë jomyslimanë. Është mbase e drejta e tyre legjitime intelektuale për të kërkuar dekriminalizimin e mohimit të Holokaustit; e një qëndrim i tillë akademik nuk dëmton askënd. Ama, sikur lista e komentuesve të dalluar që u janë kundërvënë ligjeve kundër mohimit të Holokaustit të përfshinte dijetarë të njohur islamë, reagimi i institucioneve qeverisëse dhe i mediave kryesore perëndimore do të kishte qenë në mënyrë të kuptueshme i ndryshëm.

Le të shqyrtojmë një tjetër shembull. Pak pas rënies tragjike të kullave binjake në Nju Jork në vitin 2001,

shkrimtarja britanike dhe fituesja e çmimit Nobel, Doris Lessing [Doris Lessing] (1919-2013) bëri një deklaratë karakteristikisht ikonoklastike, “Nuk ishte as aq e tmerrshme, as aq e jashtëzakonshme sa mendojnë amerikanët.” Ajo nuk pranoi të ndjekë linjën e institucioneve mediatike dhe politike perëndimore, dhe ushtroi të drejtën e saj për të pasur një pikëpamje të ndryshme. Por imagjinoni sikur një dijetar mysliman me të njëjtën peshë si Lessing (Lessing) të mbante një qëndrim të tillë intelektual jo-konvencional! Ç’do të qe jehona dhe klithma e medias!

Pas tragjedisë së kohëve të fundit të *Sharli Hebdo*-së (*Charlie Hebdo*), shumë komentues patën kurajën për të kritikuar politikën editoriale të revistës, të përfoljes e shpifjes për Islamin dhe myslimanët. Përsëri, sikur shumica e komentuesve kritikë ndaj *Sharli Hebdo*-së (*Charlie Hebdo*) të ishin myslimanë në një kohë të tillë të ndjeshme, shumë analistë islamofobë do të kishin dalë menjëherë në përfundimin se ndjekësit e Islamit janë patologjikisht kundër lirisë së shprehjes dhe se diçka nuk po shkon seriozisht siç duhet me fenë.

Po ashtu mos harroni se ndalimi nga qeveritarët rusë i mbi dy mijë titujve nuk ka provokuar gjyqin e fesë së tyre. Por Islami është rregullisht në gjyq për çdo mbrapshti të kryer nga ndonjë prej ndjekësve të tij. Për më tepër, slogani i fjalës së lirë është aktualisht dendur një përligjje për leje për të denigruar Islamin dhe për të karikaturizuar ithtarët e tij. Për hir të një kulture intelektuale të shëndoshë globalisht, zhveshja nga hipokrizia dhe standardet e dyfishta në ligjërimin e fjalës së lirë është një nevojë e ngutshme dhe e domosdoshme prej kohësh.

*“Ne duhet të bëjmë dallimin midis fjalës së lirë dhe mungesës së respektit për simbolet fetare. Për shembull, çdo njeri ka të drejtën për të shtrirë krahët, por jo aq sa të godasë fytyrën e personit pranë tij.”*

# TË VËRTETA HISTORIKE

TË SHKRUARA MBI GUR

Dr. Ardian Muhaj

Vargut të kontributeve të çmueshme të albanologëve të huaj për historinë dhe kulturën shqiptare i shtohet edhe ky punim i Prof. Mehmet Tutuncu.<sup>1</sup> Monografia përmban 114 mbishkrime mbi Shqipërinë dhe shqiptarët në osmanisht. Në këtë këndvështrim këto mbishkrime mund të quhen me plot gojë si mbishkrime shqiptare-osmane të skalitura kryesisht në gurë në trojet shqiptare dhe nga mbishkrues shqiptarë. Në mesin e këtyre mbishkrimeve ato të cilat shënojnë ndërtimin apo rikonstruksionin e veprave arkitektonike janë më të rëndësishmet. Janë burime historike të rëndësishme më të madhe dhe të dorës së parë. Të tilla mbishkrime nganjëherë janë të vetmet gjurmë që kanë mbetur nga veprat arkitektonike të shkatërruara. Gjashtë nga këto mbishkrime janë të porositura nga vetë perandorët osmanë, siç janë mbishkrimet mbi ndërtimin e kalasë së Elbasanit të perandorit Mehmeti II, për rindërtimin e kalasë së Lezhës nga perandori Sulejmani I, dhe po nga ky perandor për ndërtimin e një xhamie në Vlorë si dhe për rindërtimin e kalasë së Kaninës. Pesëdhjetë e dy janë mbishkrime në gurë varri.

Mbishkrimi më i vjetër është njëkohësisht edhe një nga më të rëndësishmit dhe më domethënësit për trashëgiminë tonë kulturore dhe për shkencën tonë historiografike. Bëhet fjalë për një mbishkrim të vitit 1447-1448 i cili skalit në kujtesën tonë ndërtimin e një veprë bamirësie të dorës së parë, që është një çezme monumentale. Jo vetëm lloji i ndërtimit për të cilin dëshmon mbishkrimi në gur është i një rëndësie të veçantë për faktin se është një vepër që akoma edhe sot 6 shekuj mbas ndërtimit vazhdon të freskojë dhe të shuajë etjen e vizitorëve dhe të banorëve të Krujës, por edhe personi i cili e ka financuar këtë vepër, ashtu si edhe vendi dhe koha kur është ndërtuar kjo vepër bamirësie dëshmojnë shumë për historinë tonë ashtu si edhe për shtrembërimet e kësaj historie. Vepra është ndërtuar me porosi të një aleati të Skënderbeut, gjeneralit të njohur osman të Evrenozëve të Shkupit, i cili siç dëshmohet edhe nga dokumentet historike vjen në ndihmë të Skënderbeut pikërisht në vitin 1448. Duhet kujtuar se Skënderbeu në këtë kohë ishte në luftë të hapur me Venedikun për çështjen e Danjës dhe pikërisht në këtë kohë Venediku shpall shpërblimin për këdo që do vriste Skënderbeun. Në qershor të vitit 1448, Senati venedikas dërgoi në Shkodër Andrea Venero me detyrë të posaçme për të gjetur mënyrat për ekzekutimin e Skënderbeut. Për të bërë sa më të sigurtë vrasjen e Skënderbeut Senati madje planifikoi një mision diplomatik tek Sulltan Murati për t'i mbushur mendjen sulltanit që të ndëshkojë Skënderbeun. Në se ky mision do të dështonte siç edhe ndodhi në realitet, atëherë Senati udhëzonte që të korruptoheshin me para komandantë osmanë të zonave kufitare, sidomos në territoret shqiptare që të sulmonin dhe eleminonin Skënderbeun, apo siç thuhej në dokument për ta zhdukur Skënderbeun jo vetëm nga Shqipëria, por edhe nga kjo botë.<sup>2</sup> Për këtë arsye Skënderbeu dërgon një të afërm të tij tek sulltani Murati II për të kërkuar ndihmë ushtarake. Mirëpo në të kundërt të asaj që synonin venedikasit sulltani jo vetëm nuk e ndëshkoi Skënderbeun për synimin e tij për të marrë Danjën por edhe i dërgoi gjeneralin më të mirë të Rumelisë në ndihmë, i cili në shenjë miqësie porositi edhe ndërtimin e kësaj veprë bamirësie. Ky mbishkrim, së bashku me dokumente të tjera, veçanërisht traktati i nënshkruar me Alfonsin e V të Napolit më 1451<sup>3</sup> tregojnë se Skënderbeu kishte si prioritet të tijin fatin e territoreve të veta dhe të popullsisë së vet, jo luftën e pafryt por shfrytëzimin ekuilibrave politikë dhe rivalitetit mes fuqive kryesore të interesuara në këtë periudhë në Ballkanin perëndimor. Shqetësimi për fatet e zotërimeve të veta e sollën në konflikt të papajtuashëm me venedikasit, në përplasje

1. Mehmet Tutuncu, *Corpus of Ottoman Inscriptions from Albania and Montenegro*, SOTA/ Research Centre for Turkish and Arabic World, Haarlem, Hollandë, 2017.

2. "Si dictus comes Scutari per medium nuncii Admorati Turchi haberet modum faciendi descendere teucros in albaniam ad damna Scanderbeghi,... dando et dari faciendo per gentes subditos et omnes terras Albanie nobis subditos illis gentibus teucris omnes favores possibiles quibus mediante dictus Scanderbeghus non modo de Albania, sed de mundo ejeciat". ASV Sec. 17, 14; Alan Ryder, *Alfonso the Magnanimous, King of Aragon, Naples and Sicily, 1396-1458*, Clarendon Press, Oxford, 1990, f. 304.

3. Traktat i 26 Marsit 1451, botuar nga F. Cerone, *La politica orientale di Alfonso d'Aragona*, in *Archivio Storico per le province napoletane*, 1902-03 f. 172-173.



sporadike me komandantë të ndryshëm shqiptarë dhe osmanë të nxitur nga venedikasit, dhe në një bashkëpunim pa fryte me aragonezët.

Një tjetër mbishkrim dëshmitar i një epoke është edhe mbishkrimi i porositur me urdhër të perandorit Mehmeti II me rastin e ndërtimit të kalasë së Elbasanit më 1466. Mbishkrimi është mjaft i gjatë dhe i detajuar dhe mes tjerash thekson se “kjo kështjellë e bukur, e emërtuar Elbasan, është urdhëruar të ndërtohet nga perandorit i kohës së tij, perandori që shpërndan paqë e siguri...” pra Mehmeti II. E veçanta e kësaj kështjelle është se ndërtimi i saj shënon fundin e një epoke trazirash e pasigurie dhe fillimin e një epoke qetësie e stabiliteti në Shqipëri dhe në Ballkan. Mbas një mijë vjetësh është kështjella e parë e ndërtuar në relief fushor në Shqipëri, mbas shkatërrimit të kështjellave e kalave fushore e kondrinore në kohën e antikitetit të vonë nga dyndjet e popujve sllavë e tj. Kështjella madhështore është ndërtuar për 25 ditë, me 26 kulla, tetë prej të cilave ekzistojnë edhe sot dhe me tri porta hyrëse. Tashmë me ripërtëritjen e regjimit perandorak nën flamurin osman do të shënohet një fenomen i ri urbanistik që pasqyron pikërisht këtë paqe perandorake të rikthyer mbas një mijë vjetësh në Ballkanin e trazuar. Gjatë kësaj periudhe do të rikthehen qendrat urbane në lartësi të ulta, në përgjithësi të pafortifikuara dhe që i japin rëndësi parësore pozicionimit në udhëkryqet e rrugëve tregtare më shumë se sa karakterit mbrojtës të terrenit. Pra kemi të bëjmë me një humanizim të përshpejtuar të territorit dhe rikthim të qëndrueshëm të popullsisë në shfrytëzimin e relievve pjellore të ulta të cilat për një mijë vjet kishin mbetur të pashfrytëzuara ose ishin shfrytëzuar jo intensivisht për shkak të pasigurisë.

Qyteti shqiptar që në shekullin XVI hyn në një fazë të përshpejtuar zhvillimi në krahasim me mesjetën. Rënia e disa qyteteve të parëndësishme, dhe më shumë me karakter fortifikues, u kompensua shumëfish me lindjen e qyteteve të reja me funksion tregtar ndërkrainor, si edhe me zhvillimin e vrullshëm të qyteteve të mëparshme e si pasojë edhe zgjerimin e tyre dhe fillimin e një procesi të vrullshëm urbanizimi në krejt territoret ballkanike dhe sidomos në territoret shqiptare. Organizimi hapsinor dhe vendosja e qyteteve shqiptare tashmë kishte një logjikë të qartë tregtare dhe ndërlidhëse ashtu si edhe balancuese mes qytetit si treg krahinor e ndërkrainor dhe hinterlandit agrar që këto qytete u shërbenin si tregje.

Krejt lugina e Shkumbinit, shtylla kurrizore e trojeve shqiptare në mesjetë ishte e paurbanizuar në mënyrë të plotë. Jo më kot qyteti i parë që osmanët themeluan në trojet shqiptare ishte Elbasani, në mesin e pellgut ujmbledhës e njerëzbashkues të Shkumbinit. Berati dhe Gjirokastra, pikat kyçe të dy luginave e krahinave të rëndësishme shqiptare, asaj të Osumit dhe të Drinosit, edhe pse ekzistonin si fortesa gjatë gjithë mesjetës, osmanët funksionit të tyre ushtarak e kishin të mëparshëm i shtuan dimensionin qytetar, i rithemeluan si qendra të mirfillta urbane, si tregje ndërkrainore e si pika të gravitimit e përbashkimit njerëzor. Sot janë krenaria e jonë e vetme e njohur botërisht si vlerë kulturore e përbotshme nga UNESCO.

Qyteti i parë i themeluar nga osmanët në trojet shqiptare e bën të qartë edhe situatën e re të krijuar me përfshirjen e trojeve shqiptare në një shtet të pamatë në hapësira dhe me kufij të jashtëm të mbrojtur nga një perandori dhe jo thjesht një bashkësi lokale. Elbasani është qyteti i parë që ndërtohet jo në majë të kodrave e maleve të paarrishme me fuksion parësor strategjik e ushtarak, por në mes të fushës së Shkumbinit, në një pozicion vërtet kyç, por më shumë ndër-lidhës e tregtar se sa mbrojtës e ushtarak. Në fakt të gjitha qytetet që osmanët themelojnë apo i zhvillojnë janë qytete me karakter të qartë e të pastër ekonomik dhe aspak strategjike e mbrojtës. Të tillë janë Bashtova, Tirana, Gjakova, Prishtina, Vlora, Delvina, Korça, etj.

Që nga periudha romake, pra për rreth njëmijë vjet, asnjë qytet shqiptar nuk ishte themeluar dhe lulëzuar në terren fushor. Përkundrazi. Që nga shekulli VI, me fillimin e dyndjeve të popujve sllavë e të tjerë, edhe qytetet fushore të lulëzuara gjatë periudhës ilire e romake u braktisën dhe u kthyen në gërmadha përgjithmonë. Në vend të tyre u zhvilluan një numër qytetesh fortesa, në pika të larta, e në brendësi të maleve, duke e braktisur për njëmijë vjet pjellorinë e begatinë e ultësirës shqiptare, për sigurinë dhe mbijetësën në majë e në mes të maleve.

Epoka e qyteteve të tilla, që nuk kryenin funksion ndërlidhës ekonomik e tregtar por tagrambledhës e doganor ishte tipike për mesjetën. Perandoria Osmane ishte një shtet gjigand që shtrihej nga Deti i Zi e deri në Algjeri, e nga Hungaria e deri në Jemen e Sudan. Njëlloj siç ishte edhe Spanja me zotërimet e saja koloniale në Amerikë dhe Anglia e Portugalia. Braudel e mbështet mendimin e Leopold von Ranke-s, i cili që në shekullin e XIX, krijimin e perandorive në Mesdhe, të asaj Osmane në lindje, dhe asaj Habsburge në perëndim, e kishte parë si një krijim të dyfish-të, dhe historinë e lindjes së tyre si të njëjtën histori, ose ndryshe si një histori madhështore të njëkohshme. Braudel shton “unë nuk besoj se Sulejman Madhështori apo Karli V kanë qenë rastësi. Personazhet e tyre, padyshim që kanë qenë, por jo Perandoritë e tyre.”<sup>4</sup>

4. Fernand Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, London: Fontana/Colins, 1976, f. 10.

# EDUKATA E DIJES

Ishte kohë dreke... Ndërkohë që arkeologu përplaste furçën me delikatesë mbi tabletën prej argjile, rrahjet e zemrës i dukeshin si rrahje shuplakash kur duartrokitet... Pas pak do të hapte një “letër” të fshehtë, të cilën nuk e ka parë kush që prej mijëra viteve dhe që është dërguar në ditët tona prej një qytetërimi të lashtë. Dukej sikur po priste ndonjë lajm prej një njeriu të dashur... Në fakt, që prej kohës kur Sumerët e vjetër shkruanin mbi tableta guri në vitet 4000 para erës sonë, mënyra dhe forma e shkrimit ka ndryshuar disi. Në fakt, sot është në modë të shkruhet në tableta elektronike, të cilat janë fryt i teknologjisë më të avancuar njerëzore deri më sot.

Allahu e ka regjistruar dijen në trurin e njerëzve në formë instinktive, në thellësi të njeriut. Dija është trashëgimia e përbashkët e të gjithë njerëzimit. Ajo nuk ka mbetur asnjëherë e mbyllur, por e ka rrethuar të gjithë botën. Ndërsa me ardhjen e Islamit, filloi edhe “epoka e artë”, ku shkenca dhe dituria njohën një ngritje të rëndësishme midis shekujve të 6-të dhe

të 14-të. Rëndësia që i dha Islami dijes dhe shkencës, u bë themeli kryesor i lindjes së shkencës moderne. Ndikimi i qytetërimit islam në zhvillimin e shkencës dhe përcaktimin e rregullit të saj, ndihet ende sot në artikujt shkencorë që lexojmë. Virtytet më të larta që i kanë falur shkencës dijetarët myslimanë, janë, “respekt për burimin nga ku merret dija”, “vendosja në mënyrë të qartë e burimit të dijes në librat që shkruhen”, “kritika në mënyrë të edukuar e librave të dijes”, etj...

Vendi ku ishte zhvilluar dija para Islamit, tregohej Greqia e lashtë. Por që prej shekullit të 6-të, myslimanët filluan të interesohen për çdo fushë të dijes, sikur të kishin qenë të uritur për dije. Njerëzit që do të mësonin dijen, u ftuan në tokat Islame pa bërë dallime në fe, racë dhe asnjë veçori tjetër të tyre. Në këtë mënyrë, dijet rrodhën me shpejtësi në qytetërimin Islam. Pas kësaj periudhe, dija nuk ka mbetur në vend numëro, por përkundrazi, etja për dije, i nxiti dijetarët myslimanë të zhvillojnë vazhdimisht dijet e tyre. Në këtë pikë, çështja më e rëndësishme, që është parimi “i deklaramit të burimit të dijes”, ka dalë në pah si një veçori e edukatës nga ana e dijetarëve myslimanë. Historiani i shkencës Prof. Dr. Fuat Sezgin, shprehet: “Kultura e vetme që tregon burimin e dijes, është kultura Islame”. Ndërsa



# Udhëtimi rreth botës PREJ PËRTEJ BOTËVE

*Xhihan Tashtan*

Kur ishim ende duke lexuar fjalitë e para të aventurës sonë, entuziazmi dhe kureshtja jonë ishin bërë karburant i mjetit tonë udhëtues dhe po përgatiteshim për numërimin mbrapsht... Mbase prej vitesh, të njëjtin entuziazëm e ndjenim sa herë që ngrihej mjeti ynë fluturues. Kur lexonim, përjetonim së bashku eksplorimet më misterioze të botës si një fëmijë, që ishte si makinë pyetjesh dhe i cili sapo kishte lexuar romanet “Rreth botës për tetëdhjetë ditë” dhe “Njëzet mijë lega nën det”... Çdo faqe... çdo germë...

shkaku i daljes në pah të konceptit “të tregimit të burimit”, është transmetimi i haditheve të Profetit tonë (a.s.), jo gojarisht, por me zinxhirin e saktë të transmetimeve, të cilat janë regjistruar vazhdimisht. Kjo, sepse fjalët që transmetohen gojarisht, i hapin rrugën dobësisit të saktësisë së tyre. Ky veprim, përbën veçorinë më të rëndësishme të artikujve shkencorë të shekullit të 21-të. Pra, referencat dhe kapitujt e diskutimeve kanë mbetur si trashëgim prej kulturës së dijes Islame.

Me përhapjen e dijes në të gjithë botën, Evropa nuk u tregua aq e kujdesshme ndaj librave të dijetarëve islamë që arritën tek ta. Shumë libra që hodhën themelet e mjekësisë, të cilët u përkthyen prej arabishtes në Itali në shekullin e 11-të, janë shënuar si burime Greke. Shembull i kësaj, është edhe libri i Ibn-i Sinës në lidhje me gurët, i cili iu atribuua Aristotelit, të cilin sot e njohin të gjithë. Ndërsa në librat që dijetarët myslimanë kanë shkruar duke përfutuar prej dijeve të Aristotelit, flitet me respekt për të, duke e quajtur “mësues të madh”. Ky është një tregues i qartë i ndërgjegjes së dijes që zotëronin myslimanët dhe respektit e dashurisë që kishin ata për dijetarët.

Po ashtu, megjithëse Akshemsedini ka folur i pari për mikrobet në librin e tij “Maddetu'l-Hajat”, që e shkroi pas studimeve që bëri mbi sëmundjet ngjitëse, për vitet të tërë, zbulimi i mikrobeve i është atribuuar Pastorit, i cili ka jetuar 400 vite pas Akshemsedinit. Mirëpo, vitet e fundit, në literaturën shkencore i është dhënë rëndësi veprave të këtij dijetari mysliman, duke e futur atë në historinë e shkencës.



Në atë moment të parë kur gjetëm gjurmët e mbretërisë së xhuxhëve në “Udhëtimet e Guliverit”, na u pre fryma, por përsëri dëlnim në udhëtimin e gjatë të cilin e kishin bërë edhe “Hansel dhe Gretel” me copat e bukës... Mirëpo, asnjë roman, asnjë tregim dhe asnjë eksplorim nuk arrinte të na nxirrte në udhëtimin që dëshironim. Sado që zbrisnim me mijëra lega në fundin e oqeanëve, sado që shkëlqim në toka të panjohura dhe shihnim mbretëritë e fshehura dhe sado që e gjenim rrugën e shtëpisë me anë të copave të bukës e ktheheshim prej udhëtimit tonë të gjatë, asnjë entuziazëm dhe kureshtje, nuk mund të na nxirrte neve në udhëtimin e njohjes dhe dashurisë së Allahut në zemrën tonë...

Zija Pasha ka thënë: *“Në çdo fletë të librit të gjithësisë shënohen me mijëra mësim të dijes hyjnore. O Zot! Sa e mirë është shkolla e gjithësisë për të marrë mësim duke u zhytur në oqeanin e meditimit!”*

Pra, për të kuptuar gjithësinë, që është një galeri e pafund arti, duhet t’i shfletojmë faqet e librit të gjithësisë jo sikur jemi një germë brenda librit, por sikur i japim jetë librit të gjithësisë duke e mësuar përmendsh.

Edhe ne i hipim mjetit tonë të udhëtimit për ta shkruar romanin tonë duke dalë dhe duke vërejtur përtej botëve. Dalim jashtë botëve me mjetin tonë jo për të parë përfaqë universit në ka apo jo ndonjë parregullsi, por përkundrazi, për të thënë çdo moment “I Madh është Zoti ynë që krijon në mënyrë të përsosur”, pa ia ndarë sytë tanë botëve... Dalim për udhë jo për të shkruar prej botës makro në atë mikro, por për të kapërcyer kufijtë e botëve, për të parë përtej botëve të kallëpeve tona të mendimit dhe për të përparuar në meditim... Ashtu si gjurmët që ndoqën “Hansel dhe Gretel”, edhe ne do të ndjekim ajetet/shenjat si diej që do të na ndihmojnë në gjetjen e rrugës sonë dhe do të hidhemi drejt aventurës sonë të meditim qe të jep entuziazmin e vërtetë...

Sikur të dalim me mjetin tonë përtej universit dhe ta shohim atë prej atje për një çast... A do ta kishim parë edhe Atë që e mbulon universin me dritën e Tij? Ose më parë të shohim manifestimin e asaj drite... E vazhdojmë udhëtimin tonë për ta parë universin me ngjyrën e tij të vërtetë... Vendi ku mund të arrijmë; sekondat e para të krijimit të universit... Ajo pikë të cilën shkenca e quan “Big Bang” (shpërthimi i madh). Por, është e pamundur të kalosh një sekondë

më herët “Big Bang”-ut, sepse kjo nuk është e lejuar. Subhanallah... Sa e çuditshme duket, çdo gjë dhe çdo vend janë të ndërthurur...

**“...Qiejt dhe Toka kanë qenë një e tërë. Pastaj Ne i ndamë!..”** (Enbija, 30.)

Fakti që qiejt dhe toka kanë qenë të ngjitur në sekondat e para të krijimit, na tregon fuqinë e Njeshmërisë së Allahut. Domethënë se kjo botë e krijesave të panumërta paska ardhur prej Njeshmërisë. Me mijëra falënderime qofshin për Atë që e krijoi çdo gjë prej një gjëje dhe një gjë prej çdo gjëje...

Në fakt, Big Bang, është vetëm një shpërthim i trilionat e trilionat grimcave me vetëdije xhemati të cilat qëndronin bashkë në hare, pasi urdhri “Kun/Bëhu!” nderoi botën e ekzistencës... Të gjitha vazhdonin ciklin e tyre në një orbitë... Mbase ishte vetëm një pikë, por që bartte një univers... Dalim për udhë për ta parë më nga afër dhe, universi që është vetëm një pikë afrohet në dritaren tonë... ajo zmadhohet e zmadhohet vazhdimisht... duket sikur botët dalin një nga një si kukullat matrushka...

Çdo grimcë prej botës makro e deri në botën mikro vjen vërdallë me urdhrin e Allahut. Në sajë të rrotullimit ato gjejnë jetë dhe arrijnë enigmën e urdhrin “Bëhu!”... Me mjetin e udhëtimit të zemrës sonë që mendon ngritëm qindra perde të jetës sonë që janë para syve tanë dhe më në fund arrijmë Galaktikën e Udhës së Qumështit që përmban 200 miliardë yje.

Prej përtej vjen një dritë...

Ai ndriçim, ajo dritë...

A mos vallë është dielli?

Po!

Prit një minutë!.. Ky nuk është dielli i sistemit tonë. Ky është shumë më i madh (Aldebaran, Pollux...) Pra na paska edhe diej më të mëdhenj se dielli ynë!?!.. Në fakt, këto që po shohim tani, janë dëshmia më e bukur që tregon se jemi thjesht një grimcë në këtë bibliotekë të universit ku Dielli ynë është vetëm një germë ndër mijëra librat e kësaj biblioteke...

Përparojmë edhe pak më tej...

Po po, ky duhet të jetë Diell!

Por ashtu sikur miliarda sisteme yjore që nuk mund të qëndrojnë në vend, edhe Dielli nuk qëndron. Edhe ai është duke ndjekur yllin Vega... po shkon **“... në drejtimin e vet të caktuar...”**, duke përparuar së

1. Jasin, 38.

bashku me planetët dhe qindra satelitë të vegjël që ndodhen në orbitën e tij...

Po kjo bota e pikave atje tutje, janë planetët?

Mërkuri, Venusi...

Në udhëtimin tonë prej miliarda kilometrash me të cilin kemi kapërcyer të gjithë universin me një shpejtësi më të madhe se ajo e dritës, më në fund kthehemi në atdheun tonë. Po afrohem drejt folesë sonë, i cili është vendi i vetëm në të gjithë universin ku ka një qëllim dhe frytet e tij, duke kaluar aq yje sa është e pamundur të numërohen me numrat e kësaj bote dhe largësi të cilat nuk mund të perceptohen prej koprracisë së numrave.

Ja, kjo është Toka!

Qëndron para nesh me bukurinë e saj të kaltër. Menjëherë na vijnë në mendje tabelat në hyrje të mjetit tonë. Shprehja se "Allahu është Ai që i mban në një orbitë Diellin, planetët dhe satelitët shumëfish më të vegjël se ai", qëndronte ende e varur në një nga tabelat tona përkujtuese. Kjo, sepse Allahu është **"Ai që drejton çdo çështje, prej qiellit deri në Tokë..."**<sup>2</sup>

Mirëpo, a nuk na thërriste Mevlana në heshtje, duke na dërguar mesazh që prej shekujsh më parë se "të rrotullohesh" nuk është ndonjë marifet i madh në univers dhe se në thelb të çdo rrotullim, qëndron kthimi tek e vërteta e vetes?

"Ti kujton se të rrotullohesh është marifet... thua se edhe Arshi dhe yjet rrotullohen. Ajo që sheh është vetëm pamja e jashtme, por marifeti nuk është të rrotullohesh, por të gjesh!..."

Në univers s'ka asgjë të qetë! Çdo grimcë rrotullohet vazhdimisht... kjo është dhurata më e bukur për ata që pyesin, "cili është qëllimi i tavaftit në Qabe?". Kthehu! Kthehu në shtëpinë tënde! Kthehu në zemrën tënde! Kthehu në thelbin tënd, me qëllim që prushi yt të rrijë gjithmonë i ndezur. Kthehu! Por mos harro se marifeti nuk është të rrotullohesh por të gjesh!

Kjo do të thotë se ne ende nuk e kemi gjetur se qëllimi i rrotullimit është njohja e Allahut. Përparojmë nga më e vogla tek më e vogla...

Pasi udhëtuam nëpër yje të mëdhenj si Guliveri, dhe planetë më të vegjël se xhuxhët në hapësirë si toka, që nuk u përmendet as emri, filluam të zbrisnim në thellësitë e tokës. Ne nuk po udhëtonim vetëm

në botën makro, por kaluam edhe kufirin e botës mikro...

Pasi kaluam prej reve dhe e ulëm mjetin tonë mbi një kristal dëbore, vazhduam të zbresim prej shtatë palë qiejve drejt sipërfaqes së tokës. Ndërkohë që bashkë me ne po garonim me miliarda flokë dëbore, fakti që ne ishim ulur mbi një flokë dëbore, nuk e bënte atë më të veçantë se të tjerat. Ashtu si miliarda yje që notojnë në univers, ashtu edhe ata flokë dëbore na shoqëruan me bukurinë e tyre të pashoqe pa u përplasur me njëra-tjetrën, deri sa zbritëm në cakun tonë.

Isim në shtëpinë e shtrigës që kapi Hanselin dhe Gretelin. U zhytëm prej supës magjike që përzihej në kazan në magjinë rrotullimit të universit. Gjëja e vetme që pamë në gjithë ato botë ku shëtitëm, ishte se gjithçka kishte një cikël të vazhdueshëm. Në fakt diçka e ngjashme përjetohej edhe kur përzihej supa. Kjo shihej në veprimin e vendosjes në një vend të gjithë atyre përbërësve ushqimorë dhe prirja e zierjes së saj duke e përzierë. Siç thotë edhe Muhamed Ikbali, "Nëse lëviz pranoj, nëse qëndroj në vend nuk pranoj!"

Mbase magjia e të gjitha ushqimeve që kemi ngrënë gjatë gjithë jetës ka qenë në faktin se janë "përzierë". Duke vazhduar të përziejmë supën, duke sikur po hapeshin edhe botët. Copat brenda supës dukeshin si galaktika në miniaturë... Me të vërtetë, a duket kështu edhe universi nëse e shohim nga jashtë?

Duke e përzierë vazhduam të hedhim përbërjet e tjera në supë... kishim nevojë për pak kripë. Kur zgjatëm dorën, syri ynë u fokusua tek ato grimcat e kripës. A nuk përbëhej kripa prej sodium kloridës (NaCl)? Si arritën të bashkohen e të formojnë kripën dy elementë, njëri prej të cilëve është shpërthyes i fuqishëm, ndërsa tjetri një helm i fortë? Misteri i kësaj fshihet në urdhrin e Allahut, "Bëhu!"...

Duke përparuar në udhëtimin tonë, po udhëtonim drejt botës së grimcave... ishte një udhëtim prej galaktikave drejt atomeve... Protoni, elektroni, neutroni, barioni, fermioni... dhe bërthama! Pra paskemi zbritur në thelb. Çdo grimcë përsëri sillet rrotull bërthamës (qendrës). Njësoj si planetët përreth diellit... Pyetjet nuk kishin fund... Me vërtetë, po sikur ta shihnim edhe botën mikro nga jashtë, çfarë të vërenim? Këtë po e lëmë për një aventurë tjetër...

2. Sexhde, 5.



“I lavdëruar qoftë Ai që e mbarti robin e Tij (Muhamedin) natën nga Xhamia e Shenjtë (në Mekë) në Xhaminë e Largët (të Jeruzalemit), rrethinën e së cilës e kemi bekuar, për t’i treguar atij disa nga mrekullitë Tona. Ai, me të vërtetë, dëgjon çdo gjë dhe sheh çdo gjë.”

(Isra, 1)

Sexhdja, është një shprehje e respektit dhe nderimit që prej krijimit të njeriut të parë.<sup>1</sup> Ndërsa vendet ku kryhen sexhdet dhe madhërimet, quhen mesxhide (shumësi mesaxhid). Një fjalë tjetër që përdoret për këto vende, është “faltore”, që do të thotë vend ku kryhen adhurime. Në Kuranin Fisnik janë përmendur vendadhurimet e tri feve qiellore dhe është theksuar qartë se ato duhen respektuar dhe mbrojtur: “...**Sikur Allahu të mos u kishte dhënë njerëzve mundësinë për t’u mbrojtur nga njëri-tjetri, do të shkatërroheshin manastiret, kishat, sinagogat dhe xhamitë, në të cilat përmendet shumë emri i Allahut...**” (Haxh, 40)

Mirëpo, qoftë në Kuran, e qoftë në fjalët e Profetit tonë (a.s.), midis gjithë vendadhurimeve, tre prej tyre u është dhënë një rëndësi e veçantë. Këto janë, Mesxhidi Haram (Qabeja), Mesxhidi Aksa (Bejti-i Makdis) dhe Mesxhidi Nebeui (Xhamia e Profetit).

Dihet se Qaben e ka ndërtuar Ibrahim (a.s.) me të birin Ismailin (a.s.), Bejti Makdisin e ka ndërtuar Sulejmani (a.s.), ndërsa në Mesxhidin Nebeui, ka punuar personalisht edhe Profeti ynë (a.s.). Për rrjedhojë, që të tre këto mesxhide janë një trashëgimi profetike. Në një hadith, Profeti ynë (a.s.), ka thënë: “Udhëtimi (pelegrinazhi) bëhet vetëm në tre mesxhide. Në Mesxhidin tim, në Mesxhidin Haram dhe në Mesxhidin Aksa.” (Muslim, Kitabu’l- Haxh, 15/415, 511, 512.)

Në periudhën e injorancës, disa persona udhëtonin për të vizituar vendet që i konsideronin të shenjta, për t’i respektuar dhe nderuar, duke shpresuar begati dhe mirësi prej atyre vendeve. Në periudhën pas ardhjes së Islamit, kishte njëfarë ngatërrese në lidhje me disa vende që feja u jepte vlerë dhe kuptim simbolik. Ja pra, edhe ky hadith është thënë për ata persona që përveç këtyre tre mesxhideve shkonin

edhe në vende të tjera për t’i vizituar dhe për të falur namaz me këto ndjenja.<sup>2</sup>

Mesxhidi Aksa, është emri i xhamisë që gjendet në Kuds, e cila njihet edhe me ermin Bejti’l-Makdis dhe që është mesxhidi i dytë i ndërtuar mbi tokë.<sup>3</sup> Ky vend që sot njihet si Mesxhidi Aksa, është një kompleks i madh, brenda të cilit ndodhet tempulli i Sulejmanit, ndërtimi i të cilit u fillua prej Daudit (a.s.) dhe u përfundua nga i biri, Suljemani (a.s.). Ky mesxhid, që është përmendur edhe në Kuran, për shkak se atë kohë ishte një muaj larg prej zonës së Hixhazit, është cilësuar me emrin “Aksa”, që do të thotë “i largët”.

Mesxhidi Aksa dhe zona ku ndodhet ai përmendet në disa ajete të Kurani Fisnik. Për shembull, në një ajet ku flitet për Ibrahimin (a.s.) dhe nipin e tij Lutin (a.s.), thuhet: “**Ne e shpëtuam atë dhe Lutin (dhe i çuam) në tokën, të cilën e kemi bekuar për njerëzit.**” (Enbija, 71) Ky vend i bekuar për të cilin bëhet fjalë në Kuran, është zona e Palestinës dhe Damaskut ku ndodhet edhe Kuds. Ndërsa në një ajet tjetër, Musai (a.s.), i drejtohet popullit duke u thënë: “**O populli im! Hyni në Tokën e shenjtë që Allahu e ka caktuar për ju dhe mos u ktheni prapa, se atëherë do të ktheheni të humbur!**”<sup>4</sup>. Toka e shenjtë, “el- arda’l-mukaddes”, që përmendet në këtë ajet, sipas shpjegimeve të komentuesve të Kuranit, është po kjo zonë midis Palestinës dhe Damaskut. Më vonë në këtë tempull, ka jetuar edhe Zekerijai (a.s.) dhe djali i tij Jahjai (a.s.). Edhe Merjemja, nëna e Isait (a.s.), këtu e ka kaluar fëmijërinë e saj. Lidhur me këtë, në Kuran thuhet: “**Zoti e pranoi atë me kënaqësi, e bëri që të rritet mirë, duke e lënë nën kujdestarinë e**

2. shih. Abadi Ebu’t-Tajjib, Avnu’l-Ma’būd, Daru’l-Kutubu’l-Ilmijje, Beirut, VI. 12; Sahih-i Buhari Texhrid-i Sarih Tercemesi ve Sherhi, Ankara, 1976, IV, 168.

3. shih. Buhari, Enbija, 40.

4. Maide, 21.

1. shih. Bekare, 34.



**Zekerijait. Sa herë që hynte Zekerijai në dhomën e saj, gjente pranë saj ushqim dhe e pyeste: “O Merjeme! Nga të vjen ky ushqim?” Ajo përgjigjej: “Ky është nga Allahu, se Allahu e furnizon kë të dojë, pa kufi”.**” (Al-i Imran, 37) Në këtë ajet përdoret fjala “mihrab”, e cila ishte një pjesë e vogël si dhomë brenda kompleksit të Mesxhidit Aksa që përdorej për adhurim ose nevoja të tjera. Nga ky ajet, kuptohet se ky ka qenë një vend ku shkonte shpesh Zekerijai (a.s.), i cili merrej me edukimin e Merjemes. Po në të njëjtin vend, Zekerija (a.s.), iu lut Allahut t’i japë një fëmijë, duke iu drejtuar me këto fjalë: **“...Zoti im! Dhuroni nga ana Jote një pasardhës të mirë! Se Ti, me të vërtetë, je Dëgjues i lutjes!”** (Al-i Imran, 38.) Më pas, Zekerijait i vjen përgjigja e lutjes: **“E ndërsa lutej në këmbë, në faltore, melekët e thirrën (Zekerijain): “Allahu të jep lajmin e mirë për Jahjain, i cili do të vërtetojë Fjalën e Allahut (Isain a.s.), do të jetë një fisnik, i dëlirë dhe profet, një prej të mirëve”.**” (Al-i Imran, 39)

Siç kuptohet edhe nga ajetet e mësipërme, kibla e parë e besimtarëve, Mesxhidi Aksa, është përkujtuar me respekt dhe nder. Madje, Profeti ynë (a.s.), në një hadith, ka thënë se namazet e falura në këtë mesxhid, janë më të çmuar se namazet e falur në mesxhide të tjerë: **“... Një namaz i falur në Mesxhidin Aksa, ka njëmijë herë më shumë shpërblime se namazet e falur në mesxhidet e tjera (përveç Mesxhidit Haram dhe Mesxhidit Nebeui)...”** (Ibn Maxhe, Ikametu’s-Salah, 196.)

Mesxhidi Aksa ka qenë vendi i shumë profetëve, ai është kibla e hebrejve dhe të krishterëve dhe, për njëfarë periudhe ka qenë edhe kibla e myslimanëve. Pra, ai është një vend i shenjtë për pjesëtarët e tri feve. Përveç këtyre, ai është edhe vendi ku Profeti ynë (a.s.), është takuar me të gjithë profetët e tjerë në udhëtimin e Isras dhe Miraxhit.

Gjatë historisë, Kudsi ka ndërruar disa herë

qeverisje. Megjithëse ka përjetuar një periudhë të gjatë kur myslimanët kujdeseshin për të, sot, ai është i privuar nga vlera e vërtetë që ka dhe nuk ndodhet nën administrimin që meriton. Madje, ai po përjeton periudhën e skllavërisë dhe robërisë. Kjo pjesë e jona e vuajtur dhe e hidhëruar, që përmban në historinë dhe rrënjët e saj gjurmë të thella për ne besimtarët, pret më shumë interesim dhe kujdes prej pjesëtarëve të fesë së fundit.

Në një hadith të Profetit (a.s.), thuhet: **“Shkoni në Bejt-i Makdis! Nëse nuk mund të shkoni e të falni namaz në të, atëherë dërgoni vaj ulliri për të ndezur kandilat e saj.”** (Ebu Daud, Kitabu’s-Salat, 14.) Ky është një mesazh shumë i rëndësishëm i cili është thënë që në kohën kur ato vende ende nuk ishin çliruar. Ky vend i shenjtë ku gjenden kujtimet e shumë profetëve që përmenden në Kuran dhe ku mendohet se gjenden të varrosur profetët e mëdhenj si Ibrahim (a.s.) me familjen e vet, Zekerija (a.s.) dhe Daudi (a.s.), pret më shumë interes dhe kujdes prej nesh.

Shkrimin tonë po e përfundojmë me transmetimin e një hadithi të Profetit tonë (a.s.), në lidhje me Mesxhidin Aksa, që i atribuohet Sulejmanit (a.s.): **“Kur Sulejmani (a.s.), e mbaroi ndërtimin e Mesxhidit Aksas, bëri një dua ku kërkoi tri gjëra prej Allahut: Aftësinë për të gjykuar në përputhje me gjykimin e Allahut. Një sundim dhe pasuri që nuk i është dhënë askujt para tij dhe nuk do t’i jepet askujt pas tij. Të gjithë ata që do të hyjnë në atë mesxhidin që ka ndërtuar, me qëllim që të kryejë adhurime, të dalin prej tij të pastruar prej gjynaheve siç kanë lindur prej nënës...”** Më pas, Profeti (a.s.), shton: **“Dy dëshirat e para të Sulejmanit (a.s.), janë plotësuar. Shpresojmë që edhe dëshira e tretë t’i jetë plotësuar.”** (Ibn Maxhe, Ikame, 196; Ahmed, Musned, II, 176.)



Ebu Hurejre (r.a.), transmeton se i Dërguari i Allahut (a.s.), ka thënë:

“Udhëtimi (me qëllim adhurimi) mund të bëhet vetëm për të shkuar në tre mesxhide. Këto janë ky Mesxhidi im (Mesxhidi Nebevi), Mesxhidi Haram dhe Mesxhidi Aksa.” (Muslim, Haxh, 511)

Forma më e bukur e takimit të robit me Zotin e vet në këtë botë, është namazi. Dhe çasti kur robi është më afër Zotit të vet në këtë takim, është sexhdja.<sup>1</sup> Çdo pjesë e namazit ka kuptimin e vetë të veçantë, por pjesa që e shpreh më bukur devotshmërinë ndaj Allahut, dorëzimin dhe përlësinë ndaj Tij, është sexhdja. Ndërsa emri i vendit që është caktuar për këtë çast takimi të veçantë, është “mesxhid”, që rrjedh nga emri sexhde.

Mesxhidet janë simbolet më të rëndësishme të Islamit. Ato kanë luajtur rol të rëndësishëm gjatë gjithë historisë, qoftë në adhurimet e myslimanëve, qoftë në jetën e tyre shoqërore. Puna e parë që bëri Profeti (a.s.), pasi emigroi në Medinë, ka qenë ndërtimi i një mesxhidi. Për këtë arsye, ai thotë se mesxhidet janë vendet më të çmuara tek Zoti<sup>2</sup> dhe janë shtëpitë e Allahut.<sup>3</sup>

Në Kuran urdhërohet: **“Mesxhidet e Allahut i vizitojnë dhe i mirëmbajnë vetëm ata që besojnë Allahun dhe Ditën e Fundit, që falin namazin dhe japin zekatin e që nuk i frikësohen askujt, përveç Allahut...”** (Teube, 18.) Në këtë ajet fisnik, besimtarët motivohen të marrin përsipër ndërtimin dhe mirëmbajtjen e mesxhideve, qoftë në aspektin material duke i ndërtuar, qoftë në aspektin shpirtëror, duke i frekuentuar shpesh ato.

Secili prej mesxhideve ku besimtarët vendosin ballin në sexhde dhe u falin atyre vetëdijen e bashkimit dhe unitetit janë shumë të rëndësishëm. Mirëpo, i

Dërguari i Allahut i fton myslimanët të jenë më të vetëdijshëm ndaj këtyre tri mesxhideve.

*“Udhëtimi (me qëllim adhurimi) mund të bëhet vetëm për të shkuar në tri mesxhide. Këto janë ky Mesxhidi im (Mesxhidi Nebeui), Mesxhidi Haram dhe Mesxhidi Aksa.”* (Muslim, Haxh, 511.)

Mesxhidi Nebeui, guri i themelit të të cilit është vendosur nga vetë Profeti (a.s.), është një vend shumë i veçantë, që e ka kthyer Jethribin në Medinë dhe e ka takuar atë me qytetërimin. Ky mesxhid që është ngritur mbi devotshmërinë<sup>4</sup>, i ka shërbyer myslimanëve që ditën e parë të tij si një qendër diturie dhe kulture në mes të Medinës. I Dërguari i Allahut (a.s.), ka bërë të ditur se namazi i falur në Mesxhdin e tij, është më i vlefshëm se njëmijë namaze të falur në cilindo mesxhid tjetër, përveç Mesxhidit Haram (Qabes).<sup>5</sup>

Për këtë arsye, besimtarët garojnë me njëri-tjetrin për të falur namaz në hapësirën midis minberit dhe shtëpisë së tij, të cilën ai e ka cilësuar si “një kopsht prej kopshteve të xhenetit”<sup>6</sup>. Përveç kësaj, udhëtimi që bëhet për në Mesxhidin Nebeui dhe vizita e varrit të Profetit (a.s.), është një mënyrë ngushëllimi për brezat e mëvonshëm që nuk e kanë parë atë.

Mesxhidi më i vjetër që njihet mbi tokë<sup>7</sup>, është Mesxhidi Haram (Qabeja), që është edhe kibla e myslimanëve. Prej shekujsh ky është edhe mesxhidi më i mirë që vizitohet nga besimtarët me një interes që sa

1. shih. Muslim, Salat, 215.

2. shih. Muslim, Mesaxhid, 288.

3. shih. Muslim, Mesaxhid, 282.

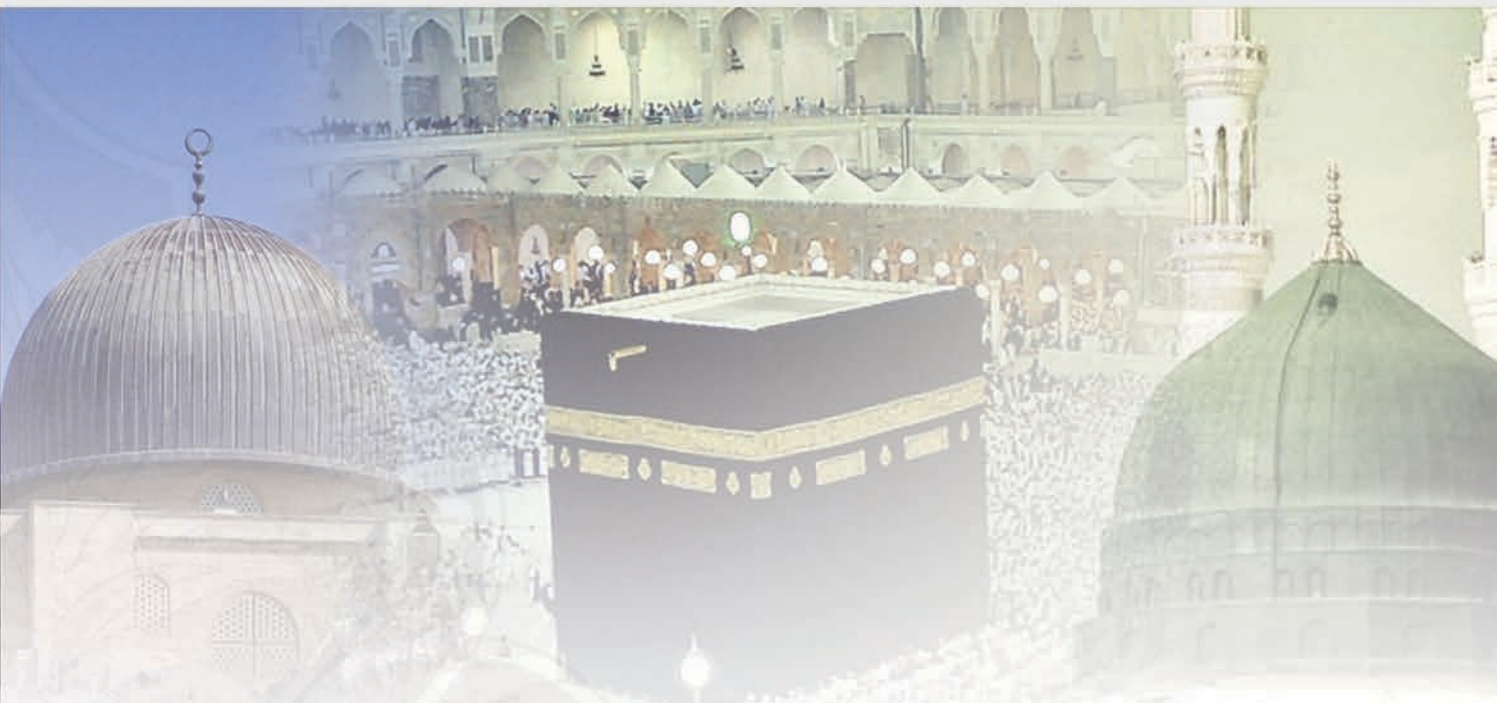
4. shih. Teube, 108.

5. shih. Tirmidhi, Salat, 126.

6. shih. Muuatta, Kible, 5.

7. shih. Al-i Imran, 96.





vjen dhe shtohet. Vizita e tij për të kryer adhurimin e detyrueshëm të Haxhit nga ana e besimtarëve që kanë mundësi udhëtimi, është një e drejtë e Allahut të Madhëruar mbi besimtarët.<sup>8</sup> Ndërsa pengimi nga vizita e këtij mesxhidi, është e ndaluar/haram.<sup>9</sup>

Tradita e vizitës së Mesxhidi Haram, të cilin Allahu e ka bërë një vend të sigurt dhe të nderuar, është trashëgimia më e bukur që u ka mbetur brezave të mëvonshëm prej Ibrahimit (a.s.), i cili e ndërtoi këtë mesxhid së bashku me djalin e tij Ismailin (a.s.). Prej shekujsh me radhë, myslimanët tregojnë përpjekjet e tyre për t'u bërë robër të merituar të Allahut, duke u munduar të përfitojnë prej frymëzimit shpirtëror të Mesxhidi Haramit në çdo orë të ditës dhe të natës. Besimtarët prej çdo race, gjuhe dhe ngjyre, të cilët vijnë nga çdo vend i botës për të kryer adhurimin e haxhit, përjetojnë së bashku emocionet dhe lumturinë e devotshmërisë ndaj Allahut.

Mesxhidi i fundit që Profeti (a.s.), ka porositur të vizitohet, është Mesxhidi Aksa, Bejtu'l Makdis. Ky mesxhid është një trashëgimi e shenjtë që ka mbetur prej Sulejmanit (a.s.) dhe kibla e parë e myslimanëve.

Para se të ngrihej në Miraxh, Profeti ynë (a.s.), është sjellë në një pjesë të natës prej Mesxhidi Haramit, në Mesxhidin Aksa, rrethina e së cilës është e bekuar.<sup>10</sup> Aty u ka prirë në namaz profetëve të mëparshëm, mes të cilëve gjendeshin edhe Ibrahim, Musai dhe Isai (alejhimu's-selam).<sup>11</sup>

8. shih. Bekare, 203.

9. shih. Bekare, 217.

10. shih. Isra, 1.

11. shih. Muslim, Iman, 259.

Mesxhidi Aksa, i cili ka qenë kibla e popujve të mëhershëm dhe që në kulturën Islame ka një pozitë të lartë, sot është pothuajse e braktisur nga myslimanët. Ky është një amanet i shenjtë, në të cilin në kohën e Omerit (r.a.), Salahuddin Ejjubit dhe Osmanëve adhurimet kryheshin në paqe dhe vizitohej prej të gjithë atyre që shkonin në haxh dhe në umre. Por për fat të keq, sot askush nuk po i del zot këtij amaneti i cili ka mbetur larg vlerësimit që meriton.

Lotët që njëherë e një kohë derdreshin në namazet që faleshin me përkushtim brenda tij, sot po derdhen prej dhimbjes dhe hidhërimit që po shkaktojnë dhuna dhe shtypja e vazhdueshme e pushtuesve. Mesxhidi Nebeui, Mesxhidi Haram dhe Mesxhidi Aksa, janë tre amanete të çmuara të ndërtuara prej duarve të profetëve dhe që na kanë mbetur neve trashëgim. Vetëdija ndaj privilegjit që gëzojnë këto vende të veçanta që janë mesxhidet më të shenjta të Islamit dhe mirëmbajtja e tyre në çdo aspekt, qoftë material, qoftë shpirtëror, është përgjegjësia e të gjithëve neve si myslimanë.

Profeti (a.s.), i cili ka thënë se namazet me xhemat që falen në mesxhide janë më të vlefshëm se namazet e falura vetëm në shtëpi<sup>12</sup>, ka thënë edhe se namazet e falura në Mesxhidin Nebeui, Mesxhidin Haram dhe Mesxhidin Aksa, janë edhe më të vlefshëm se sa namazet e falura në shtëpi apo në cilindo mesxhid tjetër të botës.<sup>13</sup> Nisur nga kjo, lutemi që çdo mysliman të ketë fatin e vizitës dhe kryerjes së adhurimeve në këto vende të shenjta dhe të arrijnë shpërblimet e mëdha prej Allahut të Madhëruar.

12. shih. Buhari, Ezan, 30; Muslim, Mesaxhid, 249.

13. shih. Ibn Maxhe, Ikametu's-salavat, 198.



# NJË RAMAZAN SA PËR TË GJITHË JETËN

Falënderimet e pafundme i takojnë Allahut të Madhëruar, që na e zbukuroi përsëri kalendarin e jetës, neve robërve të Tij të dobët, me Ramazanin e Bekuar, në të cilin shpërthen falja dhe mëshira hyjnore. Ai Ramazan i Bekuar brenda të cilit gjendet thesari shpirtëror i Natës së Kadrit, e cila ka vlerën e një jete të tërë...

Mirëpo, pjesën më të madhe të ditëve dhe netëve të këtij muaji të çmuar e lamë pas. Tashmë, na ka mbetur veçse pak kohë. Lum ata besimtarë që në këto ditë të bekuara përpiqen:

- Të falin namazet me një kujdes më të veçantë me xhemat dhe me përkushtim të thellë,
- Të marrin pjesë në leximet e përbashkëta të Kur'anit me frymëzim shpirtëror,
- Të ngrihen shpirtërisht me agjërim dhe të arrijnë devotshmërinë,
- Të fitojnë përshtetshmërinë e muzgut të mëngjesit me syfy,
- Të afrohen me Allahun me anë të zekatit, sadakasë së fitrit dhe dhurimeve,
- Dhe në fund të dalin të pastruar shpirtërisht nga ky muaj i faljes!

Sado që të falënderojmë Zotin tonë, i Cili na fali këtë muaj të bekuar, është shumë pak!..

Allahu i Madhëruar urdhëron:

**“...Nëse tregoheni mirënjohës, Unë do t’ju shtoj edhe më shumë begatitë e Mia!..”** (Ibrahim, 7.) Duke u nisur nga ky ajet fisnik, falënderimi/mirënjohja bëhet shkak i begatimit të mirësive. Për

rrjedhë, për të arritur edhe begatinë e mirësisë së Ramazanit, nuk duhet të neglizhojmë asnjë lloj falënderimi, qoftë me fjalë, e qoftë me vepra.

Për këtë arsye, vlerat shpirtërore që fitojmë në atmosferën frymëzuese të Ramazanit të bekuar dhe që na edukojnë shpirtat, nuk duhet t’i humbasim pas Ramazanit. Nëse arrijmë që ato që kemi fituar prej Ramazanit t’i shpërndajmë në jetën tonë për gjatë gjithë vitit, kjo do të jetë shprehja më e bukur e falënderimit ndaj Zotit tonë.

## DEVOTSHMËRI DERI NË FRYMËN E FUNDIT

Të mos harrojmë se, jeta Islame, fetaria dhe devotshmëria, nuk janë të posaçme vetëm për muajin e Ramazanit apo për një sezon të përkohshëm. Këto, janë vlera jashtëzakonisht jetike, të cilat një besimtar duhet t’i mbaj mbi krye gjatë gjithë jetës.

Allahu i Madhëruar, na urdhëron që ta adhurojmë Atë jo vetëm në Ramazan, por gjatë gjithë jetës. Në ajetin fisnik urdhërohet:

**“Dhe adhuroje Zotin tënd derisa të të vijë vdekja!”** (Hixhr, 99.)

Vendimi hyjnor në lidhje me njeriun, merr për bazë frymën e fundit. Dhe, për ta dhënë frymën e fundit me besim, është e domosdoshme që gjithë jetën tonë të jetojmë me një pjekuri shpirtërore të tillë, që të jemi përherë midis frikës, që të mos meritojmë zemërimin hyjnor dhe shpresës për të fituar mëshirën hyjnore.

Zoti ynë urdhëron:

**“O besimtarë! Kijeni frikë Allahun ashtu si i takon Atij dhe vdisni vetëm duke qenë myslimanë!”** (Al-i Imran, 102.)

Për të arritur të japim frymën si mysliman, nuk ka zgjidhje tjetër përveçse të vazhdojmë adhurimin ndaj Allahut pa u kapluar për asnjë çast nga indiferenca dhe vesveset e egos. Lidhur me këtë, me qëllim që të na bëhet shembull, i Dërguari i Allahut (a.s.), e ka lutur Allahun e Madhëruar me këto fjalë:

*“O Zot! Mos më lërë në dorë të vetes sime, qoftë edhe sa hap e mbyll sytë!”* (Sujuti, Xhamiu’s-Sagîr, v. I, fq. 58.)

Allahu i Madhëruar, ashtu siç e ka fshehur Natën e Kadrit brenda një viti, ashtu e ka fshehur në kohë edhe se kur do ta shfaqë kënaqësisë apo zemërimin e Tij. Me këtë, Ai ka dashur që ne të përpiqemi gjithmonë për punë të mira dhe të ruhemi nga gjynahet. Kjo, sepse ka momente që mund të bëhen shkak i fitimeve të mëdha, por ka edhe momente që bëhen shkak për humbje të mëdha.

Për këtë arsye, Islami ka rregulluar çdo çast të jetës njerëzore. Respektimi i disa kohëve të caktuara të urdhrave fetarë dhe veprimi me indiferentizëm ndaj disa të tjerave, ose zbatimi i një pjese të urdhrave hyjnore dhe neglizhimi i disa të tjerave, e dobëson besimin. Nisur nga kjo, ne duhet të jetojmë me kujdesin dhe përpjekjen për të mos e harruar Allahun në asnjë çast të jetës. Kjo, sepse Allahu i Madhëruar, në një ajet fisnik urdhëron:

**“Mos u bëni si ata që e harruan Allahun, kështu**

**që Ai i bëri të harronin vetveten! Pikërisht ata janë të pabindurit (ndaj Allahut).”** (Hashr, 19.)

Në të vërtetë, askush nuk mund t’i vërë shkopinj nën rrota vëllait duke bërë bismillah. Një njeri, zemra e të cilit thotë “Allah”, nuk mund të ngul gjemba në zemrat e të tjerëve. Ai nuk u hyn në hak atyre me vetëdije dhe nuk zhytet në gjynahe. Gjynahet kryhen atëherë kur je indiferent ndaj Allahut.

Dhe, të veprosh në kundërshtim me urdhrat hyjnore, në çfarëdo çështje qoftë, do të thotë se je indiferent ndaj Allahut.

Nisur nga kjo, besnikërinë tonë ndaj fesë së Allahut duhet ta mbajmë të gjallë në çdo kohë dhe në çdo vend deri në frymën e fundit. Duke u mbështetur në parimin profetik, “*është mashtruar ai që i ka dy ditë njëlloj!*”, ne duhet të përpiqemi të jetojmë çdo çast të jetës sonë të mbushur me dashurinë për besimin i cili shtohet çdo ditë e më tepër dhe nuk pakësohet. Në çdo çast duhet të bëjmë përpjekje në rrugën e fesë, t’i lutemi dhe t’i përgjerohej Allahut, me qëllim që të afrohej sa më shumë me Të.

## ATMOSFERA E TAKIMIT

Sa bukur e shprehin horizontin e devotshmërisë së të dashuruarve me Allahun këto këshilla të Mevlanës së nderuar:

*“Merr abdes në atë mënyrë, që të mos priset kurrë! Fal një namaz të tillë, që të mos mbarojë kurrë! Të dashuruarit nuk i mjaftojnë pesë kohë namaz. Ai dëshiron pesëqind mijë kohë. A mund të dëshirojë i dashuruar i vërtetë mbarimin e takimit!?”*

*“...Nëse tregoheni mirënjohës,  
Unë do t’jua shtoj edhe më  
shumë begatitë e Mia!..”  
(Ibrahim, 7.) Duke u nisur  
nga ky ajet fisnik, falënderimi/  
mirënjohja bëhet shkak i  
begatimit të mirësive. Për  
rrjedhojë, për të arritur  
edhe begatinë e mirësisë  
së Ramazanit, nuk duhet  
të neglizhojmë asnjë lloj  
falënderimi, qoftë me fjalë, e  
qoftë me vepra.*

Adhurimet kryhen dhe plotësohen në kohë të caktuara. Mirëpo, devotshmëria është e përhershme. Besim, është lidhja e zemrës në mënyrë të përhershme me Allahun e Madhëruar. Për këtë arsye, edhe të dashuruarit me Allahun, të cilët e jetojnë besimin me dashuri/pasion, frymëzimin shpirtëror që marrin prej adhurimit, e vazhdojnë në çdo frymëmarrje. Ata nuk janë indiferentë ndaj Allahut në asnjë kohë dhe në asnjë vend. Dhe, për shkak se e ndejnë veten gjithmonë në prezencën hyjnore, abdesi, namazi dhe e gjithë devotshmëria e tyre është e përhershme.

Treguesi i kënaqësive të egos, është shuarja e dëshirës për të kur i shijon. Ndërsa kënaqësitë shpirtërore dëshirohen edhe me më shumë pasion kur shijohen. Për shembull, një person që agjëron gjithë ditën, ngopet me pak ushqim në iftar. Edhe nëse ushqimi është i shijshëm, ai nuk ka oreks të hajë më shumë. Mirëpo, kënaqësitë shpirtërore nuk janë të tilla. Kur ato shijohen, ia shtojnë edhe më shumë oreksin shpirtëror besimtarit, sepse në kënaqësitë shpirtërore gjendet një ëmbëlsi që s'ka fund.

Për këtë arsye, Ibrahim bin Et'hemi, i cili e la mënjanë madhështinë e kësaj bote dhe u zhyt në oqeanin e dashurisë hyjnore, ka thënë:

*“Nëse kënaqësia që ndjejmë në dashurinë hyjnore do të ishte diçka konkrete/materiale, mbretërit do të sakrifikonin të gjitha thesaret dhe mbretërinë e tyre për ta marrë prej nesh.”*

Robërit e afërt me Zotin, për shkak se tashmë arrijnë të ndejnë fladat e kënaqësive të përhershme, në sytë e tyre ka marrë fund vlera e kënaqësive të kësaj bote. Për këtë arsye, edhe nëse janë në atë gjendje që kanë nevojë për vete, në vend që ta përdorin për vete çdo mirësi që arrijnë të gjejnë, ata ndejnë një kënaqësi të madhe kur ia falin ato nevojtarëve të tjerë për hir të Allahut.

Kjo ishte edhe arsyeja që i Dërguari i Allahut (a.s.), nuk gjente qetësi dhe paqe pa ia ngopur

barkun të uriturve të umetit dhe pa ua shuar vuajtjet atyre. Kënaqësia shpirtërore që i sillte mëshira dhe dhembshuria ndaj krijesave për hir të Krijuesit, e bënte të Dërguarin e Allahut (a.s.), të harronte urinë e vet. Allahu na bëftë të mundur kënaqësi të tilla të përhershme që do t'i nënshtrojnë kënaqësitë e mirësive të përkohshme të kësaj bote!

Kjo, do të thotë se, kënaqësia shpirtërore e adhurimeve që kryhen me përkushtim të thellë, pra në atmosferën e takimit me zemër me Allahun, nuk mund të krahasohet me asnjë kënaqësi të përkohshme të kësaj bote. Të dashuruarit pas

Allahut, të cilët kanë arritur të shijojnë qetësinë shpirtërore të të qenit bashkë me Allahun, nuk i lodhin asnjëherë adhurimet, bindja ndaj Allahut, sakrificat dhe shërbimet në rrugën e Tij. Përkundrazi, ato janë kthyer në një kënaqësi dhe dëshirë me të cilat është e pamundur të ngopesh. Për këtë arsye, ata kanë dëshiruar që gjendja e takimit me Allahun të mos përfundojë kurrë.

Në të njëjtën mënyrë, edhe besimtarët që arrijnë ta kuptojnë siç duhet vlerën e Ramazanit të Bekuar duke përfituar sa më shumë prej tij, dëshirojnë që kjo atmosferë mëshire dhe rrjedha e frymëzimit shpirtëror që gjendet në të, të mos ndërpritet kurrë. Lidhur me këtë në një hadith fisnik urdhërohet:

*“Nëse robërit do t'i dinin mirësitë e Ramazanit, do të dëshironin që i gjithë viti të ishte Ramazan...”* (Hejthemi, v. III,

fq. 141.)

Ndërsa Mualla bin Fadl, (rahmetullahi alejh), manifestimin e kësaj të vërtete tek besimtarët, e ka shprehur me këto fjalë:

*“Të parë tanë të mirë, i luteshin Allahut gjashtë muajt rresht që të arrinin Ramazanin. Ndërsa gjashtë muajt e tjerë, luteshin që Allahu t'u pranonte Ramazanin që ata përjetuan.”* (Kiuamu's-Sunne, et-Tergib ue't-Terhib, II, 354.)

**RAMAZANI, ZEMRA E VITIT**



Ne nuk duhet të harrojmë se Ramazani i Bekuar, është si zemra e gjithë vitit. Prandaj, pjekuria e devotshmërisë që kemi fituar në Ramazan, nuk duhet të firojë. Përkundrazi, ne duhet të përpiqemi që Ramazani i shkuar, të na lidhë me një dashuri shpirtërore edhe më madhe me Ramazanin e ardhshëm. Padyshim se besimtari që ia arrin kësaj, do ta kalojë gjithë vitin të mbushur me frymën shpirtërore të Ramazanit.

Mirë, por çfarë duhet të bëjmë dhe çfarë duhet të kemi kujdes, që ta përjetojmë gjatë gjithë vitit frymën shpirtërore të Ramazanit të Bekuar?

Në radhë të parë, durimin dhe edukimin e egos në agjërimit, duhet ta bartim gjatë gjithë kohës. Nëse e ruajmë egon/veten tonë prej grykësisë, shpërdorimit, lakmisë, zemërimit dhe të këqijave, do të arrijmë të vazhdojmë mirësitë e Ramazanit. Në fakt, edhe konsiderimi si i pëlqyeshëm i agjërimit të gjashtë ditëve të muajit Sheuual, menjëherë pas Bajramit të Ramazanit, nga një anë ndihmon në normalizimin e trupit shkallë shkallë me rregullin e mëparshëm dhe nga ana tjetër, nxit vazhdimësinë e shpirtit të agjërimit të Ramazanit me anë të agjërimit vullnetar. Po ashtu, edhe agjërimi i ditëve në datat 13, 14 dhe 15 të çdo muaji hënor dhe ditëve të hëna dhe të enjte të çdo jave, kanë të njëjtën vlerë për ata që kanë mundësi.

Agjërimi është një trajnim durimi. Dhe durimi është i domosdoshëm për besimtarin në çdo kohë dhe në çdo vend. Durimi, duhet për të qenë i vazhdueshëm në adhurim... Për të mos u treguar i pabindur ndaj Allahut... Për t'iu kundërvënë dëshirave të egos... Për të përballuar fatkeqësitë, duke mos cenuar falënderimin në zemër, mirënjohjen dhe gjendjen e kënaqësisë... Për të mos u zhytur në indiferencë dhe për të mos shkarë këmba atëherë kur je i kamur dhe kur mundësitë për të anuar nga dëshirat e egos janë të mëdha... Për të harruar ankesën, për të mos u lëkundur besimi dhe për të mos anuar nga haramet atëherë kur je në skamje dhe kur varfëria i afrohet mohimit... Për këtë arsye, Allahu i Madhëruar urdhëron: “... **Përgëzoi të duruarit!**” (Bekare, 155.)

Nga ana tjetër, dy janë gjëra që ndikojnë më shumë tek njeriu: Njëra nga këto është gjendja shpirtërore e atyre me të cilët shoqërohesh dhe tjetra është gjendja e ushqimit në aspektin e hallallit dhe haramit. Kështu që, nëse arrijmë që kujdesin të cilin e tregojmë në çështjen e ushqimit hallall në kohën e agjërimit të Ramazanit, ta tregojmë për të gjitha haramet, mekruhet dhe të dyshimtat në kohët e tjera, atëherë do të jetë e mundur të vazhdohet edhe shpirti i Ramazanit.

Ashtu siç e penguan veten prej ngrënies dhe pirjes gjatë agjërimit, edhe pas Ramazanit duhet të jemi agjërueshëm shpirtërisht ndaj të gjitha harameve dhe gjynaheve. Ne duhet të bëjmë kujdes ndaj çdo kafshate që hynë në gojën tonë dhe çdo fjalë që del prej saj. Duhet të ruajmë gjuhën tonë veçanërisht prej gënjeshtërisë, thashethemeve, përgojimit dhe fjalëve të padobishme.

Në të njëjtën mënyrë, ashtu siç e mbyllim gojën tonë ndaj ushqimeve gjatë agjërimit, edhe zemrën tonë duhet ta mbajmë gjithmonë të mbyllur ndaj gjynahut, hipokrizisë, krekosjes, mendjemadhësisë, mosmirënjohjes, smirës dhe lakmisë. Sytë tanë duhet t'i mbajmë të mbyllur ndaj gjërave që Allahu i Madhëruar i ka caktuar si të ndaluara. Po ashtu, edhe veshët tanë duhet t'i mbajmë të mbyllura ndaj të gjitha zërave të shëmtuar dhe fjalëve të këqija të cilat dënohen nga Kur'ani dhe Suneti.

Nëse arrijmë ta zbatojmë në të gjitha mëngjeset zgjimin tonë në syfyr gjatë Ramazanit, pra, nëse e bëjmë zakon që ta zbukurojmë muzgun e agimit me namaz, dhikër dhe istigfar, do të arrijmë të ruajmë edhe frymën shpirtërore të Ramazanit.

Nëse do t'ia dinim vlerën çdo nate, ashtu siç e kërkojmë Natën e Kadrit në Ramazan, do të jetojmë gjatë gjithë vitit si në Ramazan.

Nëse arrijmë që vullnetin me të cilin nxitojmë për në namazet e teravive gjatë Ramazanit, ta kthejmë një traditë të vazhdueshme të faljes së namazeve me xhemat gjatë gjithë vitit, do të arrijmë ta mbajmë gjithmonë të freskët atmosferën shpirtërore të

*Agjërimi  
është një trajnim durimi.  
Dhe durimi është i  
domosdoshëm për besimtarin  
në çdo kohë dhe në çdo vend.  
Durimi, duhet për të qenë i  
vazhdueshëm në adhurim...  
Për të mos u treguar i  
pabindur ndaj Allahut... Për  
t'iu kundërvënë dëshirave  
të egos... Për të përballuar  
fatkeqësitë, duke mos cenuar  
falënderimin në zemër,  
mirënjohjen dhe gjendjen e  
kënaqësisë...*

Ramazanit të Bekuar në zemrën tonë.

Nëse vazhdojmë të jetojmë në atmosferën e Kur'anit Fisnik edhe në muajt e tjerë, ashtu siç e shtojmë afërsinë tonë me të kur e lexojmë gjatë gjithë Ramazanit, do të arrijmë ta bëjmë të vazhdueshme në zemrën tonë përbërjen shpirtërore të Ramazanit.

Sadakatë dhe dhurimet, janë gjithmonë një derë e hapur për të arritur kënaqësinë e Allahut të Madhëruar. Nëse entuziazmi i zekatit, sadakasë së fitrit dhe dhurimeve të tjera që bëhen në Ramazan shfaqet edhe gjatë muajve të tjerë, nëse ruhe mi prej egoizmit dhe kopracisë, duke dhënë bujarisht dhe duke sakrifikuar në rrugën e Allahut dhe nëse nuk i harrojmë të varfrit, por përkundrazi i shohim ata sikur të jenë në përgjegjësinë tonë dhe e shtojmë mëshirën dhe dhembshurinë tonë ndaj tyre, do të arrijmë ta bëjmë të vazhdueshme edhe atmosferën e mëshirës së Ramazanit.

Lidhur me këtë çështje, i nderuari Musa Efendi (rahmetullahi alejh), ka thënë:

*“Biri im! Jetoni patjetër duke edukuar veten tuaj (shpirtërisht) dhe dhuroni prej atyre që ju ka dhënë Allahu, po për hir të Allahut! Edukimi juaj shpirtëror të mos jetë i kufizuar veç në tre muajt e shenjtë dhe në Ramazan! Por shpërndajeni atë në çdo pjesë të jetës suaj dhe tepicën dhurojeni në rrugë të Allahut!..”*

Në Ramazan, shejtanët lidhen me zinxhirë dhe njeriu ngelet vetëm për vetëm me egon/veten e tij. Ndërsa pas Ramazanit, shejtanët që përpiqen ta largojnë robin nga Zoti i tij, zgjidhen përsëri. Mirëpo, nëse ne arrijmë të jemi gjithmonë vigjilent ndaj gjynaheve dhe nxitjeve të egos dhe shejtanit, atëherë do të jetë e mundur që të mos e humbasim butësinë e zemrës që kemi formuar gjatë Ramazanit. Lidhur me këtë, në një ajet fisnik urdhërohet:

**“Nëse shejtani fillon të të joshë, kërko mbështetje te Allahu. Me të vërtetë, Ai i dëgjon të gjitha dhe i di të gjitha.”** (Fussilet, 36.)

Shkurtimisht, aq sa ne përpiqemi t'i bëjmë këto virtyte parime të jetës sonë, po aq do të arrijmë që ta mbajmë gjallë Ramazanin në jetën tonë në një nivel të kënaqshëm.

## TREGUESI I VEPRËS SË PRANUAR

Në një hadith fisnik urdhërohet

*“Vepra më e dashur tek Allahu i Madhëruar, është ajo që bëhet vazhdimisht, qoftë edhe e pakët.”* (Muslim, Musafirin, 218; Ahmed, VI, 61.)

Ndërsa Allahu i Madhëruar, në një ajet fisnik

urdhëron:

**“Prandaj, kur të çlirohesh (nga një punë), përpiqu fort (në një punë tjetër) dhe vetëm ndaj Zotit tënd përkushtohu!”** (Inshirah, 7-8.) Nga kjo, kuptojmë se Allahu na urdhëron që të vazhdojmë punët e mira e të dobishme, pa bërë pushim.

Në të njëjtin kuptim, Mevlana i nderuar është shprehur:

*“Treguesi i adhurimit të pranuar, është fillimi i një adhurimi tjetër menjëherë pas tij, ose të nxitosh në vepra të mira njëra pas tjetrës.”*

Ndërsa treguesi i një veprë të papranuar, është ndjekja e saj nga punë të kota dhe të padobishme. Kurse më e keqe se kjo, është ndjekja e veprës së mirë nga një vepër e keqe, e cila e fshin dhe e zhdruk atë.

Siç njoftohemi edhe në Kur'anin Fisnik, Allahu i Madhëruar na paralajmëron të mos bëhemi si ai që i fshin shpërblimet e mirësive të tij me gjynahe:

**“Mos u bëni si ajo gruaja që e shprish dhe e bën fije-fije atë që e ka tjerë fort!..”** (Nahl, 92.)

Ja pra, ne duhet të bëjmë kujdes ndaj këtij paralajmërimi hyjnor veçanërisht në jetën tonë të adhurimeve dhe të ruhe mi nga çuarja dëm e veprave tona të mira. Të biesh përsëri në gabime, gjynahe dhe indiferencë pas Ramazanit, i ngjan braktisjes së thesit të mbushur pa e lidhur atë. Çfarëdo që kemi fituar dhe kemi mbledhur, do të derdhet dhe nuk do të na mbetet asgjë tjetër përveç hidhërimit.

Për këtë arsye, Aliu (r.a.), thotë:

*“Rëndësinë që i jepni bërjes së veprave të mira, jepjani edhe më tepër pranimit dhe ruajtjes së tyre!”*

Për shembull: Të krenohesh dhe të mburresh me adhurimet që kryen, duke thënë “unë bëra kështu e ashtu!”, duke ia atribuar vetes gjithçka, bëhet shkak i humbjes së vlerës së punëve të mira që janë bërë.

Gjithashtu, edhe kur një njeri që është ende gjallë, i vë emrin e vet një xhamie, një shkollë apo një institucioni bamirësie që ka ndërtuar, e përzien këtë mirësi me egon e vet. Mirëpo, besimi monoteist, nuk pranon ortakëri. Por, pasi ky person të ndërrojë jetë, trashëgimtarët mund t'ia vënë emrin e tij ndonjë veprë mirësie. Kjo nuk përbën asnjë problem, sepse kjo synon që njerëzit e mirë që kanë shkuar, të kujtohen me mëshirë nga brezat e ardhshëm.

Pra, aq sa është e rëndësishme kryerja e

adhurimeve dhe mirësive, aq është i rëndësishëm edhe kujdesi që duhet të tregohet në ruajtjen dhe pranimin e tyre.

Në përgjithësi, në Ramazan përpiqemi më shumë që të përparojmë në rrugën e afrimit me Zotin tonë duke agjëruar, duke falur namazet e teravive, duke lexuar shumë Kur'an, duke dhënë zekat, fitre dhe duke bërë bamirësi. Ndërkohë që po përjetojmë këto ditë të fundit të këtij muaji të bekuar, pyetja më e rëndësishme në zemrën tonë duhet të jetë kjo:

*“Vallë a janë pranuar tek Allahu përpjekjet tona për të gjallëruar Ramazanin?..”*

Në lidhje me këtë çështje, Mirza Maz'har Xhan-i Xhanan (rahmetullahi alejh), shprehet kështu duke dëshiruar të na japë këto kritere:

*“Nëse Ramazani i Bekuar kalohet zgjuar duke bërë dhikër, kjo gjendje do të vazhdojë edhe në pjesën tjetër të vitit. Nëse në këtë muaj vërehet ndonjë mangësi ose dobësi, gjurma e saj do të shihet edhe gjatë gjithë vitit.”*

Domethënë se, atmosfera e dendur e adhurimit dhe pjekuria e veçantë e devotshmërisë që përjetohej gjatë Ramazanit, është si një farë që mbillet. Se sa do zërë kjo farë, do të shihet në muajt e tjerë të vitit.

Shkurtimisht, gjendja dhe drejtimi ynë pas Ramazanit, janë një tregues i pranimit apo jo i adhurimeve tona gjatë Ramazanit. Ruajtja e pjekurisë së devotshmërisë që kemi fituar në Ramazan, është tregues i sasisë së përfitimit që kemi arritur në këtë muaj të bekuar.

## KOHA E LLOGARISË

Pas Ramazanit të Bekuar, duhet të bëjmë një vetëllogari dhe ta kontrollojmë mirë veten. Duhet të mendojmë se:

Kaloi edhe një Ramazan tjetër prej kalendarit të jetës sonë. Çfarë na lanë këto ditë të bekuara? A mundëm ta bënim Ramazanin shkak për përmirësuar të metat dhe gabimet tona, për të shtuar virtytet tona dhe për të lartësuar moralet tona?

Prej cila gabimeve jemi penduar? Sa prej veseve të këqija kemi braktisur?

Me sa persona jemi hallalluar?

Sa të mërzitur kemi pajtuar?

Me sa prej vëllezërve tanë me të cilët jemi ftohur, jemi përqaftuar për hir të Allahut?

Sa zemra të thyera kemi ngushëlluar? Sa fytyra të vuajtura kemi bërë të buzëqeshim?

Sa prej të metave të adhurimeve tona kemi përmirësuar?

Sa shërbime dhe përpjekje kemi bërë të cilat do të na ndriçojnë errësitat e varrit, që do të na lehtësojnë llogarinë në ditën e gjykimit dhe që do të na bëjnë të fitojmë lumturinë e përjetshme?

Cilat prej mangësive tona në lidhje me përgjegjësitë ndaj familjes, fqinjëve, të afërmeve, shoqërisë dhe krijesave të tjera kemi përmirësuar? Çfarë vendimesh të dobishme kemi marrë në këtë drejtim?

Nëse kemi përjetuar ndonjë përmirësim, a ka mbetur kjo vetëm për këtë Ramazan, apo e kemi vazhduar këtë edhe pas Ramazanit?

Të mos harrojmë se mëshira hyjnore, do të realizohet për ata që i vazhdojnë virtytet e mira që kanë fituar në Ramazan, gjatë gjithë jetës së tyre. Mëshira hyjnore është në një manifestim të vazhdueshëm. E rëndësishme, është që të kërkojmë mënyrat që do të na shpien tek ajo mëshirë dhe t'i vlerësojmë siç duhet mundësitë që na jepen. Të tregohemi neglizhentë ndaj përfitimit prej ditëve dhe netëve të bekuara të Ramazanit, është një humbje e madhe.

Jemi duke përjetuar ditët e fundit të këtij Ramazani. Mirëpo, a do ta arrijmë Ramazanin tjetër!? Kjo nuk dihet! Sado e gjatë të duket, jeta kalimtare e kësaj bote është sa një muaj Ramazani në krahasim me jetën e përjetshme. Për këtë arsye, ne duhet të përpiqemi ta vlerësojmë atë në mënyrë që arrijmë faljen hyjnore.

Ne duhet të shpërndajmë në të gjithë jetën tonë entuziazmin e adhurimeve, veprave të mira, dhurimeve dhe fitimin e zemrave që përpiqemi t'i bëjmë në Ramazan, me qëllim që në frymën tonë të fundit të zgjohemi në mëngjesin e një bajrami të përjetshëm.

**Allahu i Madhëruar na bëftë prej robërve fatlumë që arrijnë të dalin prej Ramazanit të Bekuar me diplomën e një Bajrami të vërtetë. Allahu na bëftë që ta jetojmë çdo ditë tonën me frymëzimin shpirtëror të Ramazanit. Po ashtu e bëftë botën e përjetshme një lumturi bajrami të përhershme.**

**Amin!**

## EL-XHEBBAR

AI QË E IMPONON FJALËN E VET

Ilir Hoxha

Në gjuhën tonë kjo fjalë nënkupton dikë që imponon apo e detyron dikë të bëjë diçka me zor. Mirëpo, çfarë kuptimi ka për ne kur përdoret si emër i Zotit tonë? A është e mundur që një kuptim i tillë të jetë emër i Tij? Kur përpiqemi ta kuptojmë, ta përkujtojmë dhe t'i lutemi Atij me emrat e Tij të bukur, çfarë kuptimi i jep mendja jonë kur i vjen radha cilësisë “Xhebbar”?

Ne besojmë se përmendja midis emrave të bukur të Allahut të kësaj cilësie që nënkupton “përdorim force” prej Zotit tonë, Mëshira e të Cilit i mbizotëron të gjitha cilësitë e Tij të tjera, i Cili përfshin çdo gjë me mëshirën e Tij dhe që është më i Larti i të lartëve, padyshim se ka shumë urtësi. Edhe nëse i dimë, edhe nëse jo...

Ejani të shkojmë së bashku në kërkim të këtyre urtësive, me qëllim që sa më shumë të na shtohen njohuritë për Të, aq më shumë të na rrënjoset besimi, të na përforcohet lidhja me Të dhe të na zhduken të gjitha dyshimet që janë gjithmonë në ofensivë. Sa më mirë t'i kuptojmë emrat e Tij, aq më mirë do t'i kuptojmë edhe ndodhitë në gjithësi dhe do të vërehet se, si domosdoshmëri e mëshirës, ndonjëherë mirësia e Tij është me të mirë, e ndonjëherë me detyrim. Zgjedhja e njëres prej këtyre, duke vepruar gjithmonë në atë mënyrë, nuk është rruga e urtësisë. Urtësia (padyshim edhe mëshira), kërkon që veprimi të zgjidhet sipas nevojës dhe të zbatohet pa treguar asnjë dobësi.

Pikërisht, kur e shohim emrin “Xhebbar” nga kjo pikëpamje, vërejmë se ai merr kuptime të tilla si: Të

shpëtosh dikë prej varfërisë dhe ta bësh të pasur, të kurosh kockën e thyer (në kuptimin të rregullosh dhe të shërosh), të detyrosh, të krekosesh dhe të tregosh forcën. Në këtë rast, ky emër ka kuptimin: “Ai që rregullon çdo gjë që prishet, Ai që lidh plagët dhe i shëron, Ai që e bën vullnetin e tij mbizotërues në çdo rast, që është i fortë, i pushtetshëm, madhështor, aktiv, i epërm dhe sundues”.

Allahu, i Cili është edhe Zoti i botëve, ka vendosur ligje të përshtatshme për çdo krijesë dhe, duan apo s’duan Ai i ka detyruar ato t’i binden këtyre ligjeve. Xhebbar, është ai që të detyron, ai, fjala e të cilit dëgjohet dhe ligjet e të cilit zbatohen në çdo situatë. Askush nuk mund t’i kërkojë llogari Atij se çfarë apo përse e bën diçka.<sup>1</sup> Mos dëshira e krijesave, madje as mosbindja e tyre, nuk e prish rregullin e Tij. Ai që del jashtë këtij rregulli çon dem vetëm ekzistencën e vet.

Fjala Xhebbar kalon në dhjetë ajete të Kuranit Fisnik. Prej këtyre, vetëm një ajet<sup>2</sup> është përmendur si një prej emrave të Allahut. Në nëntë ajetet e tjera, është përdorur si një cilësi njerëzore dhe përmban kuptime negative. Kjo, tregon se njeriu nuk ka autoritet për të detyruar të tjerët<sup>3</sup> dhe, nëse ai e bën këtë, ai i kalon kufijtë e vet, e për rrjedhojë bën padrejtësi. Allahu i Madhëruar, njerëzit që e shohin veten si xhebbar, i ka paralajmëruar me një fund të tmerrshëm.<sup>4</sup>

1. shih. Enbija, 23.

2. shih. Hashr, 23.

3. shih. Junus, 99.

4. shih. Gafir, 35.



Hasan Basri Çantaj, në përkthimin e vet të Kuranit, ajetin 23 të sures Hashr, “el-Azizu’l-Xhebbaru’l-Mutekebbir”, ku siç shihet janë radhitur tre emra të hyjnor të Allahut, e ka parë të arsyeshme ta përkthejë “I Plotfuqishmi absolut, Ai që përmirëson gjendjen e njerëzve dhe që nuk ka të ngjashëm në madhësi”, duke i dhënë emrit “Xhebbar”, kuptimin e “përmirësimit”. Ndërsa në transmetimet që vijnë prej Profetit tonë (a.s.), vihet re se ai kërkon prej Allahut gjallëri, rregull dhe largim prej hallakatjes, duke përdorur fjalë që burojnë prej rrënjës “xhebr”.

Sipas autorëve që shpjegojnë emrat e bukur të Allahut, nëse dikush që është i mbytur nga hidhërimet vazhdon të përmendë pandërprerë duke bërë dhikër me emrin hyjnor “Xhebbar”, patjetër që atij do t’i jepet një rrugë shpëtimi. Ai që e njuh ashtu siç duhet emrin e Allahut, el-Xhebbar, e di edhe se Ai që do t’i rregullojë e do t’i vërë në vijë punët e tij të ngatërruara, është vetëm Allahu i Plotfuqishëm. Prandaj, ai përpiket të përmirësojë marrëdhënien e tij me Allahun dhe nuk lyp zgjidhje në dyer të gabuara.

Termi “ixhbar/imponim” që vjen prej kësaj rrënje, shpreh se të gjitha krijesat, në çdo fazë të krijimit të tyre janë nën sundimin e Allahut, i Cili është Xhebbar. Allahu është e vetmia qenie që zotëron të drejtën e zgjedhjes. Kur Allahu i fryu njeriut prej shpirtit dhe i dha një pjesë prej vullnetit, që janë pronë e Tij, pikërisht atëherë njeriu arriti lirinë për të dëshiruar diçka brenda mundësive të veta dhe për të bërë zgjedhje.

Kur shohim zhvillimin e njeriut në këtë botë, vërejmë se të gjitha shpikjet dhe zbulimet që e kanë

çuar atë përpara, janë realizuar nën ndikimin e imponimeve. Kjo na tregon qartë dobinë që gjendet në emrin “Xhebbar”.

Sipas Gazaliut, personi që e meriton këtë emër, është ai që ngrihet në gradën e liderit duke pasuar të tjerët. Ai ka pozitë në rrethin e tij. Në vend që të përfitojë prej njerëzve, ai është i dobishëm për ta. Ai nuk ndikohet nga fjalët e askujt, por fjalët e tij ndikojnë shumë tek të tjerët. Ai duhet nga të gjithë. Kur e shohin njëherë, dëshirojnë ta shohin përsëri. Ai admirohet në çdo çështje dhe të gjithë e pranojnë se është e pamundur të garosh me të. Dhe kjo pozitë, në kuptimin e vërtetë të fjalës, i është falur prijësit të njerëzimit, Muhamedit (a.s.).

Siç mund të kuptojmë edhe prej përshkrimit të Gazaliut, manifestimi i këtij emri vërehet me mbizotërimin e tij në vullnetin e njeriut. Një ndikim i tillë siç e ka përshkruar ai, është i mundur vetëm nëse më parë njeriu e mbizotëron egon e tij. Kjo, sepse ata që nuk arrijnë t’i komandojnë ndjenjat, kohën, burimet vetjake dhe aftësitë e tyre ndryshe nga të tjerët, në mënyrë të vendosur dhe pa lëshuar pe, nuk arrijnë të kenë as ndikim tek të tjerët.

Nëse një njeri nuk mund ta mbrojë veten me vullnetin e vet prej veseve dhe sjelljeve të këqija, Allahu i Madhëruar manifestohet me cilësinë e Tij “Xhebbar” dhe e detyron atë njeri të bëjë gjëra që do ta mbrojnë atë prej të këtyre të këqijave. (Nuk e di a e kuptoni se sa mirësi e madhe është kjo?) Për shembull, kur e detyron një egoist të sakrifikojë, një koprrac të japë dhe një mendjemadh të përulet... Në fund të fundit, edhe kjo është një mirësi e madhe për atë njeri.





*Redifur-Rasul*

# FADL IBN ABBAS

RADIJALLAHU ANHU

*Mustafa Erish*



Fadl ibn Abbas (r.a.), ishte djali i madh i Abbasit (r.a.), djalit të xhaxhait të Profetit (a.s.) dhe vëllai i Abdullah ibn Abbasit (r.a.), i cili njihet si fakihu i Umetit dhe deti i diturisë!..

Si një pjesëtar i Hashimijve prej fisit Kurejsh, ai u lind dhe u rrit në Mekë. Babai i tij ishte Abbasi (r.a.), ndërsa nëna e tij ishte Lubabe binti Harith (r.anha), e cila ishte motra e Mejmunes (r.anha), gruas së Profetit (a.s.).

Megjithëse Fadl ibn Abbasi (r.a.), u bë mysliman para betejës së Bedrit<sup>1</sup>, ai nuk e shfaqti Islamit e tij për shkak se frikësohej prej idhujtarëve dhe jetoi një kohë të gjatë në

këtë mënyrë. Ai emigroi në Medinë së bashku me babain e tij, Abbasin (r.a.), para çlirimit të Mekës. Duke u gjendur gjithmonë pranë të Dërguarit të Allahut (a.s.), ai u përpoq ta mbushte zemrën e tij me dritën e Islamit.

Ai pati mundësinë të marrë pjesë së bashku me Profetin (a.s.), në çlirimin e Mekës dhe më pas në betejën e Hunejnit. Në të dyja ngjarjet, ai tregoi trimëri të mëdha. Gjatë betejës së Hunejnit, në një kohë kur luftëtarët u shpërbënë, ai tregoi guxim dhe sakrificë të madhe duke qëndruar pranë Profetit (a.s.), pa u ndarë aspak prej tij. Ai luftoi me vetëmohim kundër fiseve Hauazin.

Fadl ibn Abbasi (r.a.), pati fatin të ishte bashku-dhëtar me Profetin (a.s.), në haxhin e lamtumirës, duke udhëtuar të dy në një deve. Për këtë arsye, ai u quajt "Shoku i udhës së Profetit", pseudonim ky me të cilin u thirr gjithmonë pas asaj dite.

Fadl ibn Abbasi (r.a.), ishte një djalosh i pashëm, me flokë të bukur dhe fytyrë të bardhë. Gjatë këtij udhëtimit, si i ri që ishte, i ndodhi diçka e pazakontë:

Kur ishte duke u kthyer së bashku me Profetin tonë (a.s.), prej Muzdelifes në Mina, një vajzë e re dhe e bukur prej fisit Has'am nga Jemeni, iu

1. Ibn Sa'd, Tabakat, IV, 37.

afdua Profetit (a.s.), për ta pyetur lidhur me një çështje. Fadli filloi ta shihte. Profeti (a.s.), i cili e kuptoi situatën, vuri dorën e vet në fytyrën e Fadlit. Mirëpo Fadli ktheu kokën nga ana tjetër dhe filloi ta shihte përsëri. Kësaj here Profeti (a.s.), e zgjati dorën dhe ia mbuloi Fadlit fytyrën. Por Fadli përsëri e ktheu kokën nga ana tjetër dhe vazhdoi të shihte.<sup>2</sup>

Profeti (a.s.), e qortoi me këto fjalë Fadlin (r.a.), i cili nuk po i kontrollonte dot sytë dhe nuk po e përmbante dot shikimin:

*“O biri vëllait tim! Sot është dita kur njeriu do të gjykohet për veshin, syrin dhe gjuhën që zotëron!”* Pastaj, me dorën e tij të bekuar i ktheu kokën.<sup>3</sup> Kur Abbasi (r.a.), e pa që Profeti (a.s.), ia ktheu fytyrën Fadlit nga ana tjetër, pyeti: *“O i Dërguar i Allahut! Përse ia ktheve fytyrën djalit të xhaxhait?”* Profeti ynë (a.s.), tha: *“Një djalosh dhe një vajzë e re!.. Nuk isha i sigurt se midis tyre nuk do të hynte shejtani!”* (Tirmidhi, V. 3, fq. 235.)

Fadl ibn Abbasi (r.a.), ishte prej sahabëve në moshë të re që kryente shërbime afër Profetit (a.s.). Në sajë të tezes së tij, Mejmunes (r.anha), ai hynte e dilte lirisht tek Profeti (a.s.). Mbase për këtë arsye, Profeti ynë (a.s.), e ka përmendur shpesh Fadlin (r.a.), në periudhën e fundit të sëmudjes.<sup>4</sup>

Pasi Profeti (a.s.), udhëtoi drejt Zotit të vet, Fadli (r.a.), ishte i pranishëm gjatë larjes dhe qefinosjes së tij. Ai derdhte ujin, ndërsa Aliu (r.a.), e lante. Prej Fadl ibn Abbasit (r.a.), janë transmetuar njëzet e katër hadithe, tre prej të cilëve janë “muttefikun alejh”<sup>5</sup>. Ja disa prej haditheve të transmetuara prej tij:

2. Buhari, Haxh 1, Xhihad 154, 162, 192, Edeb 68; Muslim, Haxh 407, Fedailu's-sahabe 135, 137.

3. Buhari, v.2, fq.218; Tirmidhi, c.3, s.332; Musned,I, 329; M. Asim Koksali, Islam Tarihi, v.8, fq. 163-164.

4. Ibn Haxher, el-Isabe, V, 212, Ibn Abdi'l-Berr, Istiab, V, 535.

5. Janë përfshirë në dy burimet kryesore të hadithit, tek Buhari dhe Muslimi.

Resulullahu (a.s.), ka thënë: *“Kush dëshiron të bëjë haxh, le të nxitojë, sepse njeriu mund të sëmurët, mund t'i humbë kafsha e udhëtimit ose t'i shfaqet diçka që do ta pengojë.”* (Ibn Maxhe, Menasik, 1.)

Një ditë, Resulullahu (a.s.), tha: *“Namazi falet dy nga dy. Në çdo dy rekat bëhet një teshehhud. Namazi falet me përkushtim dhe përulje. (pastaj) Ngre duart nga Zoti yt me pëllëmbët të kthyera nga fytyra dhe kërkon prej Tij dëshirat e tua duke thënë: “O Zot! O Zot!..”. Kush nuk e bën këtë, namazi i tij është i mangët.”*<sup>6</sup>

Në këtë hadith, tregohet edukata që duhet treguar gjatë namazit dhe tërhiqet vëmendja në këto pika:

- Tehashu, që do të thotë, përkushtim i thellë shpirtëror, e jo vetëm me shqisa.

- Tazarru, që do të thotë, përulje me respekt të thellë para Zotit.

- Temeskun, që do të thotë shfaqje dobësie e mjerimi para Zotit.

- Duart duhen ngritur me pëllëmbë nga fytyra dhe dëshirat duhen kërkuar prej Allahut duke u përsëritur me këmbëngulje dhe përgjërime.

- Si përfundim, theksohet se, nëse nuk respektohet edukata e duhur në lidhje me namazin, ai namaz do të konsiderohet i mangët.

Pra, mund të themi se namazi nuk e arrin përsosmërinë vetëm duke kryer farzet dhe vaxhibet, por në të njëjtën kohë duhen respektuar me përpikëri edhe elementet e edukatës që e plotësojnë atë. Përndryshe, aq sa elemente të edukatës të neglizhohen, aq mangësi do të ketë edhe namazi.<sup>7</sup>

Fadl ibn Abbas (r.a.), tregon: *“Resulullahu (a.s.),*

6. Tirmidhi, Salat: 283, (385); Kutub-i Sitte (përkthim dhe shpjegim), 8/509.

7. Kutub-i Sitte Tercüme ve Sherhi, 8/509-510.



*Fadl ibn Abbasi (r.a.), ishte një djalë i zgjuar dhe i urtë. Ai qëndronte gjithmonë me edukatë dhe respekt pranë Profetit (a.s.) dhe nuk tregohej kurrë i shkujdesur. Ai e mbante gjithmonë hapur zemrën e tij ndaj çdolloj mirësie që do të vinte prej Profetit (a.s.). Fjalët e bekuara të Profetit, ai i kuptonte shumë mirë edhe me mendje, edhe me zemër.*

vizitoi fshatin tonë. Atë kohë, ne kishim një qen të vogël dhe një gomar femër. Profeti (a.s.), e fali namazin ndërkohë që këto të dyja qëndronin para tij. Ai as nuk i trembi dhe as nuk i shtyu pas kafshët.”<sup>8</sup>

Fadl ibn Abbasi (r.a.), ishte një djalë i zgjuar dhe i urtë. Ai qëndronte gjithmonë me edukatë dhe respekt pranë Profetit (a.s.) dhe nuk tregohej kurrë i shkujdesur. Ai e mbante gjithmonë hapur zemrën e tij ndaj çdolloj mirësie që do të vinte prej Profetit (a.s.). Fjalët e bekuara të Profetit, ai i kuptonte shumë mirë edhe me mendje, edhe me zemër. Kjo gjendje e tij, vërehet qartë në këtë hadith fisnik:

Sehl Ibn Sa’d (r.a.), tha: “Dikush i sollti Profetit (a.s.), diçka për të pirë dhe ai piu. Në të djathtë të tij ishte ulur një fëmijë, ndërsa në të majtë ishin ulur të moshuarit.

Profeti (a.s.), iu drejtua fëmijës dhe e pyeti: “A mund t’ua jap të moshuarve këtë?” Por fëmija ia ktheu: “Jo o i Dërguar i Allahut! Unë s’mund t’ia fal askujt mirësinë që do të fitojë prej teje!” Për këtë arsye, Profeti (a.s.), ia dha enën fëmijës.<sup>9</sup>

Po ashtu, edhe Enes ibn Malik (r.a.), tregon një ndodhi të tillë. Kjo kishte ndodhur në shtëpinë e Enesit në Kuba. Në atë moment, në të djathtë të Profetit (a.s.), ishte ulur një beduin, në të majtë qëndronte Ebu Bekri (r.a.) dhe përballë tij, ishte Omeri (r.a.).

Profeti (a.s.), kërkoi të pinte qumësht dhe menjëherë u mol një dele. Ata i shtuan pak ujë qumështit dhe ia ofruan Profetit (a.s.). Kur ai e piu qumështin, Omeri (r.a.), duke menduar se po t’ia jepnin më parë beduinit, do të mërzitej Ebu Bekri, thotë:

“O Resulullah! Jepjani qumështin Ebu Bekrit!” Mirëpo, Profeti (a.s.), nuk bëri ashtu si i tha Omeri (r.a.), por ia dha qumështin beduinit. Më pas tha:

“el-eymene, fel-eymene / Të djathtëve, pastaj në të djathtë të tyre!” (Muslim, Eshribe, 126.) Në një transmetim tjetër, thotë tre herë:

“el-eymenune / të djathtëve, të djathtëve, të djathtëve!” (Muslim, Eshribe 126.)

Në këtë mënyrë, Profeti (a.s.), ka theksuar rëndësinë e të djathtës dhe fillimit nga e djathta.

Një ngjarje e ngjashme ka ndodhur disa herë. Dhe në një rast, transmetohet se fëmija për të cilin bëhet fjalë, ka qenë vëllai i Abdullah ibn Abbasit (r.a.), Fadl ibn Abbasi (r.a.).

Ibn Abbasi (r.a.), tregon: “Usame (r.a.), erdhi prej Arafatit deri në Muzdelife i hipur në një deve me Profetin (a.s.). Më pas, prej Muzdelifes deri në Mina hipi Fadl ibn Abbasi. Që të dy nuk i lanë telbijet<sup>10</sup> derisa Profeti (a.s.), gjuajti shejtanin e madh (xhemretu’l-akabe).”<sup>11</sup>

Transmetohet se Fadl ibn Abbasi (r.a.), pas vdekjes së Profetit (a.s.), ka marrë pjesë së bashku me ushtrinë Islame në fushatën e Sirisë. Pas kësaj, nuk gjendet ndonjë informacion tjetër lidhur me jetën e tij. Për këtë arsye, në lidhje me faktin se ku dhe kur ka ndërruar jetë Fadl ibn Abbasi (r.a.), burimet na tregojnë informacione të papërrputhshme me njëra-tjetrën.

Disa burime, thonë se ai ka marrë pjesë në luftën e Exhnadejnit në Palestinë dhe ka vdekur prej sëmundjes së murtajës në afërsi të Jordanisë në periudhën e Halifatit të Omerit (r.a.). Më pas është varrosur në një varrezë në qytetin Remle të Palestinës. Ndërsa disa burime të tjera, thonë se ai ka rënë dëshmor në luftën e Merxhisufferit që u zhvillua nën komandën e Halid bin Uelidit në vitin 634. (Isabe, V, 212.)

Allahu qoftë i kënaqur me të!



*Fadl ibn Abbasi (r.a.), pati fatin të ishte bashkudhëtar me Profetin (a.s.), në haxhin e lamtumirës, duke udhëtuar të dy në një deve. Për këtë arsye, ai u quajt “Shoku i udhës së Profetit”, pseudonim ky me të cilin u thirr gjithmonë pas asaj dite.*

8. Ebu Daud, Salat: 114, (718); Nesai, Kible: 7, (2, 65); Ibrahim Khanan, Kutub-i Sitte Tercume ve Sherhi 9/31.

9. Buhari, Shirb ue’l-musakat 1, 10, Mezalim 12, Hibe 22, 23; Eshribe, 19; Muslim, Eshribe 127.

10. Telbijje: “lebejk / të përgjigjem”. Fjalët që thuhën kur shkohet në haxh ose në umre.

11. Muslim, Haxh 266, (1281); Tirmidhi, Haxh 78, (918); Ebu Daud, Menasik 28, (1815).



## Kush kupton shpërdorimin shpëton jetën e tij

*Xhemal Nar*

Koha është mirësia më e madhe e Allahut të Madhëruar. Brenda saj ekzistojmë dhe nëse nuk është ajo, as ne nuk do të jemi. Koha është gjithësia e çasteve që shtrihet dhe ecën si një e vetme. Ndërsa çasti është një pjesë, një moment prej kohës.

Me qëllim që ne të kuptojmë mirë dhe të bëjmë plane, Krijuesi i Madhëruar e ka bërë kohën si një paketë me pjesë prej “24 orësh”, të përbërë nga “nata” dhe “dita”. Sa gjë e bukur dhe e mrekullueshme është ofrimi i ditëve të jetës në formën e një pakete! Në këtë mënyrë, çdo ditë e jetës është e re. Jeta bëhet më e lehtë dhe më e kuptueshme e përbërë prej netëve dhe ditëve, sepse çdo gjë mund të veprohet dhe ta bësh lehtë llogarinë e rezultateve të tyre.

Nëse çastet e tua konsumohen, mbaron edhe koha që të është caktuar. Ky mbarim, është ajo që është ndarë për ty, e cila quhet “exhel”. Nëse ka mbaruar, ka mbaruar. Kjo është diçka serioze dhe nuk mund të rimarrësh qoftë edhe një çast të vetëm. Përfundimi i kohës nuk mund të shtyhet kurrë, sepse çastet, janë si zarfet apo dosjet që mbyllen dhe çdo njëra prej tyre është një ndodhi më vete, e cila është postuar në llogarinë e ekzistencës. Ato nuk kanë kthim. Nuk ndërrohen. Nuk rinovohen dhe nuk kanë zgjidhje. Ja pra, atë moment do të thotë se je gati të shijosh diçka të re që i bën zemrat të lëvizin prej vendit; vdekjen.

Kush është gati për vdekjen, ajo i duket si mjaltë, e kush nuk është gati, i duket si helm. Me aq sa shohim, dëgjojmë dhe ndjejmë, vdekja, është diçka që ka një mijë e një shije. Mirëpo, se sa përkufizime dhe shprehje të mangëta janë të gjitha këto, ma ha mendja se do ta kuptojmë më mirë kur të jemi ballë për ballë me të. Vetëm kur të vijë, do të shohim se ajo është diçka krejt tjetër. Kur të na këputen nyjat nga njëra-tjetra, do të themi me vete: “domethënë kjo paska qenë!”. Sa persona mund ta thonë këtë në momentin e fundit, ashtu si poeti i famshëm Nexhib Fazëlli:

Shpërdorim? Shpërdorim! Po, shpërdorim...

Shpërdorimi është një fatkeqësi individuale dhe shoqërore. Është mosvlerësim. Harxhim i kotë dhe pa kriter. Dhe më e keqja, është harxhimi i jetës së çmuar në mënyrë të shturur. Shpërdorim, është të mos e përdorësh ashtu siç duhet diçka, çfarëdo qoftë ajo. Shpërdorim, do të thotë të asgjësosh përfitimin, dobinë, bukurinë, ëmbëlsinë dhe lumturinë kur këto janë të mundura. Ai është vrasje dhe krim.

Çdo gjë mund të ketë shpërdorim. Por më e dëmshme, më fatkeqja, më ogurzeza, duhet të jetë shpërdorimi i vetes. Shpërdorimi i kohës. Shpërdorimi i dorës, këmbës, syrit, veshit, fuqisë dhe mendjes. Pra, mos i dëno me vdekje këto!

Domethënë, shpërdoruesi nuk është i vetëdijshëm. Nëse do të ishte i tillë, nuk do të kishte as shpërdorim në jetën e tij.

Njeriu dhe shpërdorimi, janë dy fjalë që nuk shkojnë pranë njëra-tjetrës. Njeriu i pavetëdijshëm dhe shpërdorues, është njeri moskokëçarës, njeri që nuk ka plane për jetën, që është një kandidat, i cili vjen si bar dhe ikën si kashtë.

Thamë se ekziston edhe shpërdorimi i syrit, i veshit, i gjuhës dhe i mendjes sonë. Të bësh pyetje të panevojshme është shpërdorim. Po ashtu, edhe të japësh përgjigje të panevojshme është shpërdorim. Nëse mendohemi pak, do ta gjejmë vetë përgjigjen. Ose, nëse bëjmë llogarinë se si e kemi kaluar ditën, do ta shohim. A nuk është shpërdorim t'i numërojmë këtu të gjitha një nga një?

A t’ju jap edhe një aluzion që ta kuptoni më mirë shpërdorimin?

Po ashtu edhe haramet janë shpërdorim në të njëjtën kohë. Çfarëdo qoftë ai haram, a nuk mjafton që në të njëjtën kohë është shpërdorim që të bëhet haram?

Në fund të fundit çdo çast i ndarë prej jetës sonë, që bie ndesh me fenë tonë, është shpërdorim kohe. Prandaj e vendosëm kështu titullin: “Kush kupton shpërdorimin, ka shpëtuar jetën e tij!”

# XHEMIL MERIÇ

Lindi në vitin 1916 në Hataj, Rejhanllë. Në atë periudhë Hataj duke qenë nën qeverisjen Franceze, aplikonte sistemin e tyre dhe Xhemil studioi në njërën prej atyre shkollave, në “Antakja Sulltanisi”. Punoi në zyrën e përkthimeve si dhe kreu detyrat si mësues i shkollës fillore dhe nëpunës zyre. Në vitin 1940 filloi studimet në Universitetin e Stambollit në degën e Gjuhës dhe Letërsisë Frënge. Ai kishte dije perfekte të gjuhës franceze, si në shkrim ashtu edhe në komunikim. Ishte mësues i gjuhës franceze në Elazë (1942-45) dhe Stamboll (1952-54). Duke filluar nga viti 1941 filloi të shkruante në disa revista: “Njeriu”, “Lartësia”, “Dita”, “Bibliografia e Muajit”. Në vitin 1995 si pasojë e rëndimit të miopisë së syrit, u verbua krejtësisht. Por ritmi i punës dhe prodhimtaria e tij nuk u ndikuan nga ky dëmtim. Shkrimet e tij publikoheshin në revista të ndryshme. Në vitin 1974 doli në pension dhe filloi t’i kthente në libra shkrimet e tij të ruajtura në vite. Në vitin 1984 kaloi hemorragji cerebrale dhe më pas u paralizua. Me 13 Qershor të vitit 1987 u nda nga kjo jetë. Nexhip Fazëll Kësakryek ka thënë për të: “Ai është guri i çmuar të cilit Allahu i mbylli syrin e jashtëm, në mënyrë që t’i shikonte më mirë syri i brendshëm.” Pena e tij e artë lëvroi fusha të ndryshme të shkencës si histori, sociologji, filozofi e letërsi. Ai kishte zgjuarsitë të mprehtë e perceptim të lartë. Një mik i ri i imi ka thënë: “Kur lexon një vepër të Xhemil Meriçit merr informacion sikur ke lexuar 10 vëllime enciklopedie

dhe ke marrë pjesën më të mirë të tyre.” Kjo është më se e vërtetë prandaj dëshirojmë që t’ju paraqesim disa buqeta prej shkrimeve të tij të vjera:

“Kush jam unë? Një punëtor i mendjes që ia kush-toi jetën diturisë turke.” Xhemil Meriç

Në një shekull nuk ka më shumë se 3-5 njerëz që punojnë në atelienë e krijimit; pra që sjellin një copë të re bote, një mendim të ri ose një skemë të re... Ti duhet të punosh që të jesh njëri prej tyre.” (Jurnal, 20-08-1963)

Unë jam një njeri që mendon e lexon dhe që preferon urinë dhe përpëlitjet e saj para njollosjes së vlerave të mia përfaqësuese... (Jurnal, 27-03-1963)

“Ngacmimet e atyre që nuk besojnë ndaj atyre që besojnë vijnë nga xhelozia. Problemi i vetëm që hedh hije mbi lumturinë e besimtarëve është mëshira që ndjejnë ndaj jobesimtarëve” (Po aty, faqe: 299)

“Shoqëritë pa histori nuk mund të kenë art të zhvilluar. Me një histori 50-vjeçare nuk mund të bëhet art, e njëjta gjë është e vlefshme edhe për një histori të shpikur.” Më pas nënvizonte një të vërtetë të pakundërshtueshme: Në një periudhë të historisë, në një pozicion të rëndësishëm gjeografik, otomanizmi mori përsipër një detyrë të nderuar të njerëzimit. Otomanizmi ishte një perandori botërore që shpëtoi me gjenialitet kolektiv. Nuk ka rëndësi nëse njerëzit zgjedhin të mos i shikojnë vlerat njerëzore që përmban, një kulturë e tillë e fuqishme do të ndikojë në

të ardhmen tonë. Osmanizmi është vepra më e madhe e gjenialitetit turk të Anadollit... (Po aty, faqe: 252)

“Historia e Evropës është historia e grindjes së një klase. Për osmanët, feja ishte vetëdije, besim, dashuri. Shoqëria osmane mbështetet në dinjitetin e njeriut dhe në unitetin e besimit.” (Ky vend, faqe:179)

“Dua të krijoh një shprehje të tillë që të godas ndër-gjegjen e fjetur turke si një shigjetë e zjarrtë.”

“Dikur i ndanim kontinentet si një copë pambuku dhe i qepnim sipas dëshirës sonë. Prej shpatave tona kullonte gjaku i kokave të prera. Vetëm ne ishim në këtë botë, si dhe kafirat...”

Mëngjeset e fitores i lanë vendin mbrëmjeve të shpartallimit. Plaku gjigand filloi të turpërohej nga lavdia e së shkuarës. Më pas turpi i la vendin harresës. Vendi i aziatikëve me lebrozë filloi të thoshte: “Unë jam evropian”.. Miqtë evropianë e shikuan me dhembshuri këtë plak të gjorë dhe i pëshpëritën në vesh: “Jo more djalosh, ti je vetëm një i pakzhvilluar.” Dënimin me vdekje që na vuri në qafë perëndimi katolik, të ndriturit tanë e pranuan si një dhuratë bashkimi. (Po aty, faqe: 98)

“Lapsi është arma më e mirë për të luftuar errësirën dhe për të hapur dyert e një epoqe të re, të ndriçuar. Nuk ekziston asnjë luftë që nuk fitohet me laps, me fjalë... Detyra kryesore e njerëzve të penës është: të mos shqetësohen, të mos zemërohen dhe të mos përhapin ngatërresa. Përkundrazi, le të përpiqen që t'i mësojnë njerëzit me leximin, mendimin dhe me dashurinë. Fitoren që korri një shpatë, mund ta eliminojë një shpatë tjetër. Fitoret e arritura me laps, mbesin në histori... Ato shkruhen në faqet e arta të historisë, pra në përjetësi.” (Dyzet hambarë, faqe: 454)

Libri është tepër serioz, gazeta është tepër e përgjegjshme. Revista është kalaja e meditimit. Një meditim mbase pak çapkën, por shumë i ngrohtë. në të shumtën e herëve libri është vepra e vetme e një individi, jehona e një mendimi; revista është mençuria e një shoqërie. Revista është testamenti i një brezi; ose më mirë të themi, mesazhi i një brezi. Mbyllja e çdo reviste është humbja e një lufte, është vetëvrasje.

Tek ne revista ka një vlerë shumë të çmuar; ajo jeton për një stinë, ashtu si lulet. Ato që janë me fat, kanë fatin t'i flasin një brezi të tërë. Revistat e vjetra janë si varrezat që kanë mbetur pa vizitorë. Si një raft me çelës të humbur. Askush nuk ka kureshtje të dijë se cilat kujtime mbajnë faqet e tyre, cilat shpresa e emocione fshehin.” (Po aty, faqe: 103)

“Veprat e mëdha janë prodhime të lindjeve me dhimbje të gjata. Në një vepër që i dhuron njerëzimit një këndvështrim të ri, ka pjesë të madhe besa dhe

durimi i autorit të saj... Luftëtari i lirisë që sjell lajmin e lumturive dhe të vërtetave krejt të reja... Në momentet e tufanit të urrejtjes, ti e ke për detyrë që të ndihmosh lulen që të lulëzojë. Mos harro se vepra e artit që do krijosh nën këtë tavan të vogël, mund të bëhet shkak për thyerjen e zinxhirëve të ndërgegjes së miliona njerëzve... Netët pa gjumë, shpifje, mjerrim, dhimbjet e lindjes... Ky është fundi që i pret artistët e vërtetë të kësaj bote.” (Shekulli i njëzet, “Bëgatitë e botës dhe artistët, 16.11.1947)

“Në mënyrë që të bëhesh intelektual, fillimisht duhet të jesh njeri. Ndërkohë ai që është njeri është i shenjtë. Njeriu nuk e ngre zërin, por flet me qetësi. Intelektual është njeriu që mendon me kokë të vet, ndjen me zemër të vet. intelektu përbëhet nga një ndërgegje vigjilente, vëmendje syçelë dhe një tërësi që arrin ta përqafojë dhe ta kuptoj të vërtetën absolute.” (Dyzet hambarët, faqe: 453)

“Intelektuali i vërtetë nuk duhet të jetë robi i urdhrave të një klani. Një intelektual i vërtetë është i detyruar të jetë ndërgegësja e popullit, ai duhet të prekë të gjitha të vërtetat, duhet të grisë maskën e gënjeshtrove, duhet t'i tregojë rrugën turmës. Ai duhet të ketë respekt ndaj çdo mendimi, nuk duhet të mbaj anë dhe duhet të punojë për fitoren e së vërtetës.

Intelektuali i vërtetë mbron vendin e vet ndaj sulmit të shteteve të tjera.

Intelektuali i vërtetë është i drejtë, lexon shumë, mendon shumë dhe shkruan për mendimet e veta dhe i shpërndan ato me të tjerët.”

“Sa përkufizim i bukur: Njeri i prapambetur është ai që nuk dëshiron asnjë risi që mund të sjellë përparimin e një shoqërie, që ka mall për të shkuarën dhe bën përpjekje për të risjellë rendin e së shkuarës.” (Mejdan Larouse). Mangësia e vetme e këtij përkufizimi është fakti që nuk ka thënë se në cilën epokë dhe në cilin shtet jeton ky individ i frikshëm...

Nëse je i prapambetur edhe kur bashkohesh me një të shkuar mbresëlënëse, çdo njeri me moral të lartë është i prapambetur.”

“Në çdo gjuhë i njëjti ankim i mjerueshëm: Në këtë vend nuk jetohej! Përse? Nga se shqetësohen këta zotërinj e zonja të rënda?! Nga reja e pluhurit, era e kanalizimeve, zhurma e njerëzve dhe makinave? Jo, ata ankohen për njerëzit e Turqisë, pra për veten. Ata nuk e durojnë dot pasqyrimin e pasqyrës. Ata që nuk jetojnë dot në atdhe, janë ata njerëz që e bëjnë atdheun të pajetueshëm.”

Intelektuali turk, çifuti trazovaç i Biblës... Cili intelektual turk? Ata që ia mbathin nuk janë as turq

dhe as intelektualë. Ky nuk është gjë tjetër veçse kompleksi natyral dhe i trashëguar i Kabilit.” (Po aty, faqe: 97)

“Që prej kohës së Tanzimatit, intelektualit turk personifikohej me dy fjalë: të qenit i mashtruar dhe mashtrues. Skenari ishte përgatitur nga të tjerët, kurse ne ishim aktorë të thjeshtë. Brezat ishin bërë kurbanë të një utopie... Njohja e Evropës sillte verbëri: Ai që njihte Evropën shkëputej nga vendi i vet. Vallë, si do të shpëtojmë nga ky rreth i mallkuar?” (Njerëzit e shpellës, faqe: 323)

“Sigurisht që përpjekjet për të zbatuar recetat e gatshme të Evropës nuk janë gjë tjetër veçse budallallëk; por të qëndrosh larg mësimëve të mësuesve të nderuar, është një budallallëk akoma më i madh.” (Historia e një shkatërrimi, Shtëpia botuese Umran, Ankara 1981, faqe: 23)

“Problemet fetare, mosmarrëveshjet, problemi i përpjekjeve për t’u bërë evropian... gjepura që edhe ne i llomotisim. Por askush nuk ndalohet dhe të meditoj në lidhje me këto probleme. E djathta është fshehur në zgavër dhe qëndron e shtypur, e vuajtur e asketike. E majta belbëzon recetën që i kanë ngecur në dorë, një recetë që nuk e kupton mirë as vetë. Ndjenja e vetme e përbashkët: Armiqësia. Nuk ka dialog. Që prej Tanzimatit jemi bërë dashamirës të veshjes së gatshme dhe të qytetërimit të gatshëm... Meditimi nuk çlirohet me shpatë, pse e kemi kaq të vështirë që të mendojmë me kokën tonë.” (Njerëzit e shpellës, faqe: 314)

“Në një debat, fitimtar është ai që del i humbur; të mundesh do të thotë të pasurohesh... Debatit është kërkimi bashkërisht i së vërtetës. E vërteta ka një mijë anë, një mijë këndvështrime. Njeriu që keni përballë do t’ju tregojë të vërtetën që nuk e shikoni dot. Ai është krijuar dhe mësues në masën që është i ndryshëm prej jush...”

Në bashkësi zhvillohen edhe të vërtetat. Rreziku i vetëm është pamundësia për ta kuptuar këtë gjë dhe për të sulmuar çdo ide të re, ashtu si demi spanjoll sulmon çdo gjë të kuqe. Kjo është arsyeja e vetme pse atdheu im i dashur është vendi i njerëzve lebrozë.” (Jurnal, 19-11-1964)

Lidhja e vetme më e fuqishme se peri prej pambuku është: Uniteti në mendim. Edhe ai është një kandil i pafuqishëm nën rrezikun e erës. Uniteti në mendim mund të arrihet vetëm në mesin e njerëzve që mendojnë. Sa për qind e njerëzve mendojnë? Sa për qind e njerëzve i ndajnë mendimet e veta me të tjerët dhe ndërkohë dëgjojnë edhe mendimet e njerëzve që i rrethojnë? (Jurnal, 12.8.1963)

“Zhargoni është gjuha e njerëzve që evitojnë li-

gjet, një gjuhë e shpikur, gjuha e atyre që i largohen historisë... Zhargoni është muri i ngritur nga frika; gjuha e shpikur e mungesës së ndërgjegjes, një perde që fsheh gjynahet, laku i dijes. Zhargoni është zëri i ndërgjegjes së plagosur; një gjuhë e stisur, kujtesa e humbur e një brezi. Në çdo shtet, zhargoni është gjuha e krijuar prej atyre që nuk kanë shtet.” (Ky shtet, faqe: 86)

“Fjalori është kujtesa e një populli, pra është vetë populli me emocionin, ndjeshmërinë dhe ndërgjegjen e tij. Dora që zgjatet drejt fjalorit është zgjatur drejt nderit. Revolucioni francez shkatërroi çdo thesar të çmuar, por ai kishte respekt vetëm për diçka: për fjalorin. Edhe Hygoi, që thotë se nuk donte t’ia dinte për fjalorin e vjetër, nuk ka shpikur asnjë fjalë të re; vetë simbolizmi i tre musketierëve është i tillë. Por çdo fjalë që kanë përdorur është e re. Sa e çuditshme! Edhe marrëzia perëndimore është e edukuar.” (Po aty, faqe: 88)

“Ideologjitë janë hartat e botës politike. A mund të hapesh në det pa pasur një hartë me vete? Por në një udhëtim të rrezikshëm harta nuk mund të jetë udhërrëfyesi yt i vetëm. Do të kesh nevojë edhe për busull. Kjo e fundit është ndërgjegjja. Ndërgjegje historike, popullore e individuale. Ata që vrapojnë pas ideologjive, nuk kanë busull. Anija e tyre përplasat me shkëmbinjtë ose zhytet në thellësitë e oqeanit. Ata që verbohën nga ideologjitë prodhojnë slogane nga më të ndryshmet. Slogani është thirrja e luftës së fiseve që luftojnë të drejtuar nga errësira e urrejtjes. Ideologjia i përket njeriut primitiv, budallait dhe papagallit. Mendimi dhe thirrja nuk mund të kenë lidhje me njëra-tjetrën. Zëri i ndërgjegjes nuk është i lartë. Vetëm njeriu i egër bërtet, njeriu i qytetëruar flet. Për vite me radhë, këta fëmijë nuk u lejuan që të flisnin.” (Po aty, faqe:95)

Përpara meje zgjaten shumë rrugë; njëra prej tyre është ajo e politikës. Mbase politika duke qenë tradhtarë është edhe tërheqëse. Ajo është ëndrra e sigurisë dhe e pafundësisë. Një pakuptueshmëri e çuditshme. Nëse më pyet mua, kthehu tek biblioteka jote, pra bëhu libër, merr dritë dhe ndriço të tjerët.” (Po aty, faqe: 221)

“Ana më e dobët e njerëzve të politikës dhe të aksionit, është përçmimi i njerëzve të mendimit. Nëse mendimi dhe veprimi nuk bashkohen me njëri-tjetrin, shoqëria nuk do të jetë e shëndetshme.” (Dyzet hambarët, faqe: 454)



# Humbja e njerëzve të besueshëm

— { Mehmet Dinc } —

Kohët e shkuara e të bukura mbetën pas. Ato ditë kur njerëzit i besonin njëri-tjetrit pa frikë. Kur i ndanin hallet, të fshehtat dhe problemet, kur mund të linin amanet pasurinë e të dilnin në udhëtim. Ajo qetësi kur i besonin mbështetjes dhe mund të kthenin shpinën. Ato ditë të qeta e të bukura.

Tashmë të gjithë ankohen, të gjithë janë të dëshpëruar e të shqetësuar. Të gjithë thonë se çdo gjë po përkeqësohet çdo ditë e më tepër dhe njerëzit janë bërë të pabesueshëm. Lajmet dhe filmat shfaqin vazhdimisht historitë e njerëzve që kanë humbur pasurinë dhe mbase edhe jetën e tyre për shkak të humbjes së sigurisë ndër njerëz. Dhe njerëzit, për shkak se nuk kanë njerëz të tjerë tek të cilët të ndiejnë besim, t'i besojnë e të mbështeten tek ta, të jenë të sigurt që të mund t'i besojnë të fshehtat, ose për shkak se kanë besuar dhe janë tradhtuar, u afrohen të gjithëve me dyshim, shpirti i tyre qëndron vigjilent në çdo moment dhe ashtu siç këputen trupa e njerëzve që nuk flenë por bëjnë roje nga frika, ashtu këputen edhe shpirtrat e tyre dhe shëndeti i tyre shkatërrohet.

Numri i personave që marrin ndihmë prej psikologëve dhe psikiatërve, po shtohet dita ditës dhe shumica e atyre që marrin trajtim psikologjik, nëse do ta kishin marrë këtë më herët prej rrethit të tyre, nuk do të ishin në gjendjen që janë sot.

Ata që punojnë në fushën e shëndetit shpirtëror, këshillohen në mënyrë të veçantë në një çështje të caktuar, siç është, “të dinë të dëgjojnë”. Të dëgjojnë njeriun përballë pa i prerë fjalën, pa u mërzhitur prej fjalëve të tij, pa shfaqur reagime negative, pa e gjykuar për shkak të atyre që tregojnë dhe pa kërkuar të metat e tij. Ata duhet të mundohen ta kuptojnë, ta vënë veten në vend të tij

dhe t'ia shfaqin këtë edhe me fjalë, por edhe me gjuhën e trupit. Nëse bëhet kjo, shumë probleme mund të zgjidhen pa pasur nevojë për diçka tjetër, sepse njeriu dëshiron të flasë e të qajë hallet. Ai dëshiron të dëgjohet pa u kritikuar, pa u gjykuar, pa u dënuar dhe pa u tallur. Ai dëshiron që nëse ka gabuar dhe nëse ka vepruar keq, të merren parasysh edhe kushtet në të cilat ndodhet dhe të dihet se në to ka rol të rëndësishëm edhe gjendja e tij shpirtërore dhe shumë ndikues të tjerë përreth. Ai dëshiron të marrë disa këshilla pa asnjë lloj interesi për të zgjidhur problemet ku është futur dhe prej të cilave nuk po del dot.

Ai ka frikë se, po t'ia tregojë problemet e veta shokut dhe mikut, do t'i largojë nga vetja, do ta përflasin pas shpine ose do të qeshin me të. Ai ka frikë se mos e godasin pas shpine pasi të marrin vesh pikën e tij të dobët dhe se mund t'i japin këshilla të gabuara në interes të vetes së tyre. Në sajë të mosbesimit që i jep kjo frikë, gjendja në të cilën ndodhet dhe problemet që përjeton, kthehen në një pus qorr, i cili e tërheq brenda dhe më pas fillon të përjetojë sforcime dhe shqetësime psikologjike.

Është fakt se, rritja e numrit të njerëzve që sot përjetojnë probleme në shëndetin shpirtëror, në një përqindje të madhe shkaktohet prej realitetit që shkakton ndjenja e pasigurisë, ose të paktën e ushqen atë. Kjo, sepse ndjenja e sigurisë për të cilën ka nevojë njeriu që kur ka filluar të ekzistojë, është e njëjtë edhe për njeriun modern dhe, mungesa e saj, i shkakton atij dhimbje që mund të kurohen vetëm me fitimin e saj.

Në këtë pikë, ajo që na takon neve, është të përpiqemi të kuptojmë, të vëmë veten në vend të tyre, t'i ndihmojmë dhe të përpiqemi të jemi të dobishëm për njerëzit pa i etiketuar ata, pa i paragjykuar, pa i damkosur, pa i përfolur pas shpine, pa i përqeshur, pa u nxehur dhe pa i orientuar ata në bazë të interesave tona, duke formuar kështu një shembull të njeriut të besueshëm, me qëllim që të shtohet numri i njerëzve të tillë, të cilët po pakësohen përditë mbi sipërfaqen e tokës.

# Akam të drejtë?

— Servete Dërguti —

Vajzë, grua, nënë, përmblihen në një emër të përgjithshëm, FEMËR.

Krijesa më e bekuar nga Zoti. E dashur, e ëmbël, e brishtë, por edhe shumë e fortë. Më e fortë se shkëmbinjtë e mprehtë të maleve të thepisur, më e mprehtë dhe e vendosur se shqiponja, zogu i lirisë, kur ia kërkon nevoja. E butë si dëbora e saporënë dhe luftarake kur dikush mundohet t'i lëndojë fëmijët dhe folezën e saj, e sakrificës, në çdo moment të jetës së saj.

Që e vogël kujtoj fjalët e tim eti që thoshte: “Nën këmbët e nënës kam xhenetin”. Atëherë nuk i kuptoja ato fjalë, të cilat përsëriteshin herë pas here me zë të ulët që të mos i dëgjonte kush, sepse edhe muret kishin veshë dhe dënoheshe me farë e me fis. Sot, me kalimin e viteve, e kuptojmë shumë mirë të gjithë bekimin që i ka dhënë Zoti femrës, sepse të qenit nënë është vetë mrekullia, vetë jeta, gjenerata në vazhdimësi.

Por, a i dha Zoti vetëm këtë mrekulli femrës?

Çdo ditë e më shumë njihemi me vajza dhe gra, të cilat, të përkushtuara, krahas detyrave si amvisa të mira, duke mos harruar asnjëherë funksionin e mëmësisë, edukatore të zonja, punojnë përkrah burrave pa u lodhur dhe pa u ankuar asnjëherë. Ato japin kontributin e tyre aktiv në politikë, shkencë, arsim, drejtim e gjetkë dhe janë mishërim i punës së palodhur e plot sukses ngado që janë pjesëmarrëse. Gratë janë individët kyç me rol përcaktues në familje dhe shoqëri. Krahas punës që bëjnë, japin kontributin kryesor në edukimin e brezit të ri, ngrohtësinë në familje dhe forcojnë vlerat e vetëbesimit të brezi të ri, tek e ardhmja, vlera morale, virtyti. Roli

kritik që ato luajnë është shumë i rëndësishëm për çdo shoqëri. Nëna është ura lidhëse mes fëmijës, familjes dhe shoqërisë, vetësakrifikuese deri në përfundimin e jetës së saj, në vetëmohim. Ajo ka aftësi të falë dashuri të patjetërsueshme, pa kushte.

Këto vitet e fundit jeta e femrës shqiptare është bërë sa e bukur aq edhe e vështirë. Më vjen në mendje një frazë e gjyshes sime tek thoshte: “Qajnë trarët e shtëpisë kur lind vajzë”. Atëherë isha shumë e re dhe më bënë shumë përshtypje ato fjalët që thoshte gjyshja ime. Më dukeshin të pakuptimta kur bëja krahasimin mes fjalëve të babait. Mendoja me vete se përse vallë një nënë, një grua, thoshte atë frazë të trashëguar nga brezi në brez, sa e dhimbshme aq lënduese, atë frazë që të përgatiste për vështirësi të mëdha pa asnjë dritë shprese. Sot, me keqardhje më duhet ta pranoj këtë frazë paradoksale, aspak të këndshme, për një pjesë të vajzave dhe grave shqiptare.

Sapo të hapësh TV, rrjetet sociale, apo të lexosh shtypin e ditës, domosdoshmërisht do të shohësh një lajm, dhunë të ushtruar ndaj një gruaje, vrasje makabre, rrahje e një nëne nga biri i saj, dhunimi i një vajze nga babai, etj., duke e emërtuar “Dhuna në familje”.

Lindin pyetjet: Çfarë po ndodh me një pjesë të familjeve shqiptare?

- Cili është shkaku që këto familje kanë problematika të këtilla?

- Përse duhet të vihet dorë mbi atë që tejçon vazhdimësinë e jetës?

- Përse duhet të dhunohet femra?

- Përse ndryshuan kaq shumë shqiptarët këta 25 vitet e fundit?

- Cili është shkaku që gjeneroi në këto pasoja?

Për një pjesë të mirë të njerëzve fajtori kryesor mbetet keq qeverisja si dhe varfëria e tejskajshme, mbase njerëzit kanë të drejtë. Le të kthehemi pak, pas në kohë. Për rreth 50 vite Shqipëria ishte tërësisht në varfëri ekstreme ekonomike. Reformat drastike të ushtruara nga diktatura, presioni, dhuna, persekutimet e njëpasnjëshme, shkatërruan gjithçka. Diktatorët u munduan të krijonin njeriun e ri, njeriun e Revolucionit, njeriun e aksioneve me kazmë në dorë, njeriun e hekurudhave, uzinave e hidrocentraleve. Problemi qëndronte te vetë nje-

riu, te karakteri e ndërgjegjja e tij. Ai humbi çdo lloj pasurie, por fitoi dhe e forcoi dashurinë që ka i varfri për njëri-tjetrin, respektin, mirësinë, edukatën si dhe e përforcoi atë, nuk e humbi dinjitetin e tij, sepse kishte në heshtje besimin te Zoti, edhe pse u shkatërruan kultet fetare. Me ardhjen e demokracisë gjithçka ndryshoi. U rihapën kultet fetare, u rikthye e drejta e fjalës, e pronës, e biznesit, e mendimit ndryshe dhe e besimit në Zot. Shoqëria shqiptare u nda në pjesë-pjesë. Disa morën rrugën drejt dijes, besimit e përparimit, dhe, ca të tjerë, morën rrugën e pasurimit nëpërmjet abuzimit. Femra, për disa, filloi të shikohej si mjet përfitimi për pasurim duke i detyruar me forcë të punonin si skllave rrugësh, duke shitur moralin e tyre nëpër rrugët e Evropës. Fejesa false me “gjoja” emigrantë”, të cilët përfitonin nga dashuria e pastër dhe pa kushte që falnin vajzat e padjallëzuara e të pa arsimuara, 15-16 vjeçe, viktimi të fatit. Një pjesë e mirë e këtyre vajzave u përbuzën edhe nga familjet e tyre. Ky shkatërrim i moralit të femrës shqiptare, çoi në degradimin e një pjese të shoqërisë.

Sa kohë do t'i duhet kësaj pjese të shoqërisë shqiptare ta kuptojë këtë krim të rëndë që po bën me këto vajza të pa arsimuara e të pashkolluara? Si mund ta çojmë përpara një shoqëri kur nuk respektojmë atë që lind jetën, që i jep formë njeriut, që edukon brezat? Cila është puna që duhet bërë për shpëtimin e këtij brezi në degradim? A duhet të mbulohet tërësisht me faj femra? Ku qëndron problemi thelbësor? Cili duhet të jetë kontributi ynë për të çuar brezin drejt rrugës së progresit?

Secili prej nesh ka si detyrë ta nxisë brezin e ri drejt rrugës së dijes dhe moralit të mirë. Dija është një pus i pafund, ku sa më thellë të futesh aq më të kulluar dhe të ngrohtë e ka ujin e tij. Në KURANIN famëlartë gjejmë shprehjen IKRAH- lexo. Duke lexuar përparon, mbron jetën, nderin, dinjitetin, forcon moralin. Asnjëherë nuk duhet të harrojmë se në këtë jetë kemi ardhur nga një NËNË. Është ajo që për çdo lloj sakrifice nuk thotë njëherë ‘u lodha’, është ajo që na dha dorën e ngrohtë të ngriheshim, është ajo që për ne nuk vuri gjumë në sy, është ajo burimi i vazhdimësisë së jetës. A kam të drejtë?

# Dua të udhëtoj natyrshëm drejt Teje

Ela Muça

E lindur në një botë të përkohshme, rend drejt së përjetshmes, diku mes...

kohës e hapësirës, mes tokës e qiellit, mes dritës dhe errësirës, mes qetësisë e shqetësimit, mes ëndrrës e realitetit, mes shpresës dhe frikës, mes dashurisë dhe urrejtjes, mes konkretes e abstraktes, mes së vërtetës dhe gënjeshtërisë, mes së drejtës dhe së gabuarës, mes virtytit e vesit, mes së bukurës dhe së shëmtuarës, mes së njohurës e së panjohurës, mes fillimit e fundit, mes pluhurit të harresës dhe dëshirës për të kujtuar çdo moment, mes dëshirës për të qenë dikush tjetër dhe pamundësisë për të qenë tjetërkush, mes dyshimit e besimit, mes dilemash e zgjidhjesh...e prirur drejt së natyrshmes, mes gjithë këtyre ekstremeve, dua ekuilibrin, dua të natyrshmen!

Edhe pse mes të kundërtave, është bukur kur mendon gjërat që të ofron jeta, shumëllojshmërinë, përjetësinë e shpirtit e përkohshmërinë e kësaj bote, por edhe trishtueshëm kur gjithë natyrshmërinë e jetës synon ta mbulojë e panatyrshmja, ana e

kundërt e së mirës të një realiteti që kërkon të shformojë të natyrshmen. Megjithatë mendoj se e natyrshmja qëndron në thelb të qenies siç qëndron e mira, rruga drejt së cilës është pa pengesa, veçse kam sërish dyshim për njeriun që vazhdimisht e kundërshton natyrën e tij duke u rrekur drejt kapërcimit të kufijve duke arritur drejt vorbullave, ku i pëlqen ta ngatërrojë veten, pa njohur kufijtë e tij. Si ecën pa njohjen e vetes, të kufijve që rrethojnë krejt qenien e tij? Pa njohur thelbin e tij?... E natyrshme është, njohja e vetes, e kufijve, e qëllimit të njeriut fillon duke besuar Krijuesin e tij dhe kur ky besim ndihet në zemër vetëm atëherë mund të kuptojë jetën, vetëm atëherë është e përbalueshme përkohshmëria, jeta, mes dy heshtjesh të fshehura për natyrën dyshuese të njeriut që e mundon e panjohura dhe e njohura. Njeriun e mund jeta nëse nuk njeh Krijuesin e tij, e rrëzon dhe e zvarrit duke i shfaqur vetëm anën e errët të saj, ia heq çdo mirësi duke ia shqyer shpirtin dhe duke e shndërruar në një qenie pa jetë, në një qenie krejtësisht materiale... Sa pamje e trishtë e njeriut pa besim, pa qëllim, pa shpresë, kaq i panatyrshëm dhe i përkohshëm.

E shoh tek ecën, aq i përhumbur pa ditur se ku udhëton, duke kërkuar në këtë jetë të përkohshme të jetë i përjetshëm, absurde, po, e tillë është jeta pa besim, krejt absurde... Përse nuk mendon, çfarë ka pas jetës pa besim?! Çfarë ka pas një jete mohuese të të pamohueshmes?!...

Errësirë dhe frikë, mosnjohje drite dhe shprese që janë krahët e një shpirti, pa këta krahë të natyrshëm të qenies, është i përhumbur, i pajetë, i panatyrshëm!

Si erë janë mendimet, e qetë ndonjëherë e stuhi herë të tjera kur në qendër kanë njeriun...

E lindur në një botë të përkohshme, jam mes dy heshtjesh: lindjes e vdekjes, jetës, kësaj dhurate përbërë prej copëza kohe, shtegtimit drejt të përjetshmes, e dua qenien time kur beson, dua të udhëtoj natyrshëm drejt Teje Zoti im!...

## Ky është nënshtrimi?

Në një vit thatësire të madhe, ku mungesa e madhe e ushqimit dhe e bereqetit i shqetësonte të gjithë njerëzit. Një prej velive më të rëndësishëm të asaj kohe, Shakik Belhi shikoi një rob që buzëqeshte i lumtur. Iu afrova dhe e pyeti:

- Në një kohë kur të gjithë janë të shqetësuar e të merakosur për zinë që ka pllakosur vendin, si ka mundësi që ti je kaq i lumtur dhe buzëqesh?

- E çfarë më duhen mua të tjerët? Unë nuk jam në rrezik. Zotëria im ka 7 fshatra dhe të gjitha nevojat tona plotësohen. –iu përgjigj robi.

Kjo përgjigje ishte një shuplakë e vërtetë për Shakikun sepse edhe vetë ai ishte shumë i shqetësuar për gjendjen e vështirë. Por fjalët e robit e zgjuan dhe i bëri këtë thirrje vetes:

- O Shakik, eja në vete! Ky rob i beson zotërisë së vet që në fund të fundit është vetëm njeri i gjerë. Ndërsa ti i nënshtrohesh Allahut. Si mund të kesh dyshime mbi furnizimin?



### “ NJË LUTJE ”

“O Zoti im, më shpjer në një hyrje të kënaqur, më nxirr nga një dalje të kënaqur dhe më dhuro nga Ti fuqi, që do të më ndihmojë!”

*(Isra, 80)*

### “ AFORIZËM ”

“As urtësia e as ndërgjegjja nuk mund ta lartësojnë moralin; Virtyti lind nga frika e Allahut..”

*Mehmet Akif Ersoj*

### FAKTE INTERESANTE

- \* Syri i një njeriu mesatar mund të dallojë rreth 900 ngjyra të ndryshme.
- \* Macet nuk e perceptojnë dot shijen e sheqerit.
- \* Zhurmat mbi 85 decibel mund të dëmtojnë veshin e njeriut.

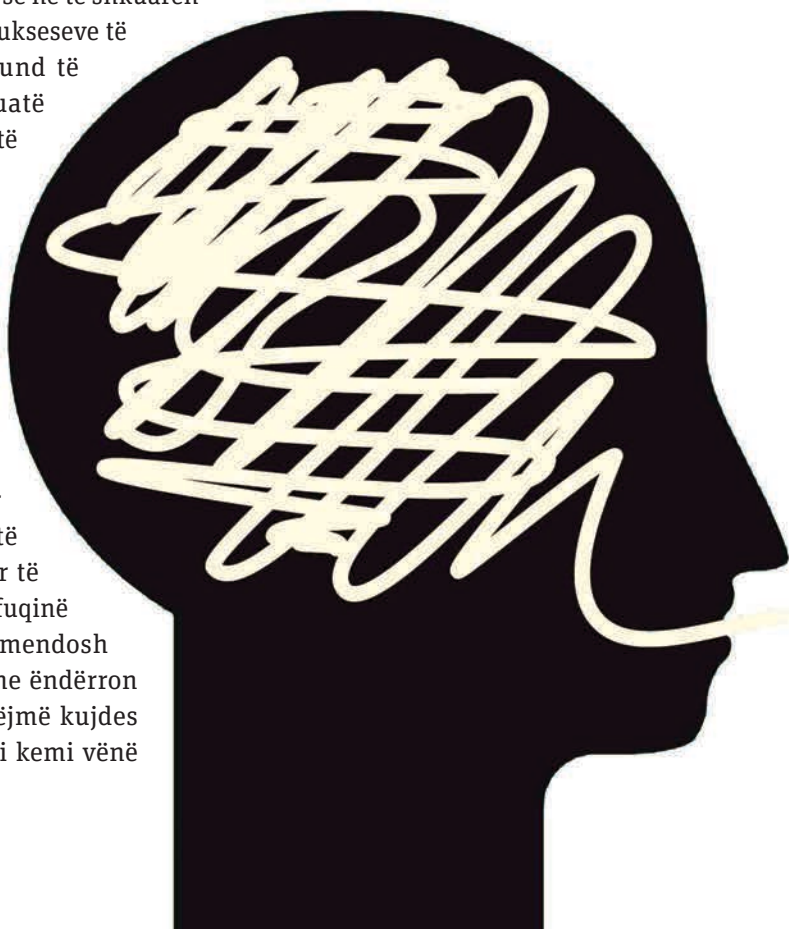


# Mendimet e gabuara që shkaktajnë **HIDHËRIM**



Nganjëherë, për të qenë të lumtur nuk kemi nevojë të bëjmë gjë, por duhet të mos bëjmë ca gjëra. Ndryshime në mendime dhe veprime, na hapin derën e lumturisë. Gjendja jonë emocionale krijohet nga bota jonë e mendimeve. Mendimet sjellin ndjenjat dhe ndjenjat sjellin veprimet. Mënyra se si mendojmë përcakton stilin e jetës dhe këndvështrimin ndaj saj. Le të themi se mënyra jonë e të menduarit formësohet në syze. Ne do e shohim botën në varësi të numrit të syzeve. Dorëzimi nga frika e dështimit është një prej shkaqeve kryesore të hidhërimit. Kur përballemi me stresin ose me vështirësitë që vijnë njëra pas tjetrës, duhet t'i pranojmë në jetën tonë dhe të ecim përpara. Pavarësisht se në të shkuarën mund të kemi hedhur firmën e sukseseve të njëpasnjëshme, nganjëherë mund të mbesim pa zgjidhje në një situatë të vetme. Në raste të tilla duhet të kujtojmë sukseset e së shkuarës dhe energjinë tonë të brendshme. Nuk është e thënë që ne nuk kemi fuqi për të gjetur zgjidhjen e këtij problemi, por vetëm se nuk e kemi gjetur akoma. Mjafton që të mendohemi dhe të kërkojmë për rrugëzgjidhje. Nëse kemi notuar për vite të tëra në oqean dhe tani kemi ngecur në një përrua të vogël, nuk do të thotë se jemi të pafuqishëm për të dalë prej tij. Nëse e njeh vetën, fuqinë dhe potencialin tënd, fillon të mendosh për gjërat që mund të arrish dhe ëndërron për to. Në këtë rast duhet të bëjmë kujdes për të kuptuar nëse qëllimi që i kemi vënë

vetes, ka nevojë vetëm për punë apo edhe për talent. Për shembull, për t'u bërë artist i mirë nuk mund të mjaftohesh vetëm me punë, ke nevojë edhe për talent të lindur. Nëse ai talent ekziston, ti mund ta zhvillosh dhe ta perfeksionosh atë. Pra, ia vlen që të mundohesh. Por nëse nuk kemi talent, nuk ia vlen që të lodhemi më kot për të realizuar ëndrrën tonë. Le ta kuptojmë që sikur këtë mund ta kishim harxhuar për të arritur diçka tjetër, mbase do të kishim arritur një sukses krejt ndryshe. Realizimi i disa ëndrrave kërkon potencial të veçantë. Mënyra më e mirë për ta gjykuar këtë gjë është duke vëzhguar njerëzit e tjerë që kanë arritur sukses në atë fushë; si ia kanë



dalë ata: me talent plus punë apo vetëm me punë. Nëse qëllimi që i kemi vënë vetes nuk përshtatet aspak me talentin tonë, ne duhet ta pranojmë këtë gjë dhe të vendosim qëllime të tjera.

Nuk kemi përse ta akuzojmë veten për çdo gjë që na ndodh. Nëse kemi probleme me vetëbesimin, nëse na ka kaluar fëmijëria me qortime, nëse kemi pasur prindër autoritarë dhe nëse na e kanë vënë fajin ne për problemet e tyre; në mendimet tona bazë do të futen ndjenja e fajit dhe pesimizmit. Si mënyra e gabuar e edukimit, si mënyra e gabuar e të menduarit; me kalimin e kohës kthehen në këndvështrimin tonë për jetën. Në momentin kur dikush sillet keq me ne ose na thotë një fjalë të rëndë, mendimi ynë i parë është: “Çfarë bëra për ta merituar diçka të tillë, çfarë bëra që ta detyroja atë të më sillet kështu...” Sigurisht që është e mundur të shpëtojmë nga këto mendime, por kjo kërkon pak kohë. Fillimisht duhet të ndryshojmë mënyrën si e shikojmë botën. Përgjegjësitë tona mund t’i peshojmë duke vëzhguar përgjegjësitë e njerëzve të tjerë dhe duke i krahasuar me tonat. Zakonisht ndjenja e fajit vjen pas disa përvojave jetësore. Ndërsa, nëse kërkojmë arsyet, në krye të tyre vjen: mungesa e vetëbesimit, vetëqortimi i tepruar, rreptësia e prindërve ose tipi i mbyllur. Të gjitha këto bëhen shkak që njeriu të ndjehet fajtor dhe të mos arrijë

që ta falë veten. Njerëzit që e kanë të zhvilluar këtë ndjenjë kanë probleme në marrëdhëniet me njerëzit e tjerë, sepse janë shumë të ndjeshëm edhe ndaj qortimeve më të vogla. Edhe ankesën më të vogël mund ta shikojnë si fyerje dhe arsye për t’i dhënë fund marrëdhënies. Nëse duam të shpëtojmë nga kjo ndjenjë faji, fillimisht duhet të heqim dorë nga dëshira për t’u pëlqyer prej të gjithëve dhe pritja e votës së njerëzve të tjerë. Nëse nuk e bëjmë këtë gjë, do të mbesim në kurthin e një rrethi të pafund ku ndjenja e fajit bëhet shkak për mërzitje dhe e kundërta. Prandaj, ne duhet ta kuptojmë arsyen përse e fajësojmë veten vazhdimisht. Në të kundërt, gjatë gjithë kohës do të ndiejmë nevojën për t’i pyetur të tjerët: “Si mendon, a kisha të drejtë? A bëra gabim?”

### “SI DUHET TA FRYMËZOJMË VETEN?”

Gjatë jetës do të hasemi me shumë probleme. Nganjëherë do të jemi të lumtur e nganjëherë jo. Nganjëherë do të ndjehemi të fuqishëm e nganjëherë jo. Mos harro se kjo është krejt normale. Asnjë njeri nuk mund të jetë vazhdimisht i lumtur ose vazhdimisht i hidhëruar. Detyra jote e vetme është që të zgjidhësh problemet që të hidhërojnë. Nuk mund të largohesh nga njerëzit vetëm sepse nuk dëshiron të kesh probleme me ta. Nuk mund të rrish gjithë kohën në shtëpi vetëm se nuk dëshiron të përballësh me trafikun. Duhet të mësosh si t’i përballosh këto gjëra. Mos harro se çdo problem e ka një zgjidhje. Pas çdo problemi fshihet një mendim i ynë negativ. Asnjëherë mos hiq dorë vetëm duke thënë se nuk ke më fuqi. Nëse është e nevojshme, mund ta shtysh pak por mos hiq dorë.

### MENDIME QË BËHET SHKAK PËR MËRZINË TONË:

Dorëzimi nga frika se nuk do të kemi sukses.

Perfeksionimi

Zmadhimi i problemit

Përgjegjësimi i tepruar

Mosvlerësimi i gjërave pozitive që

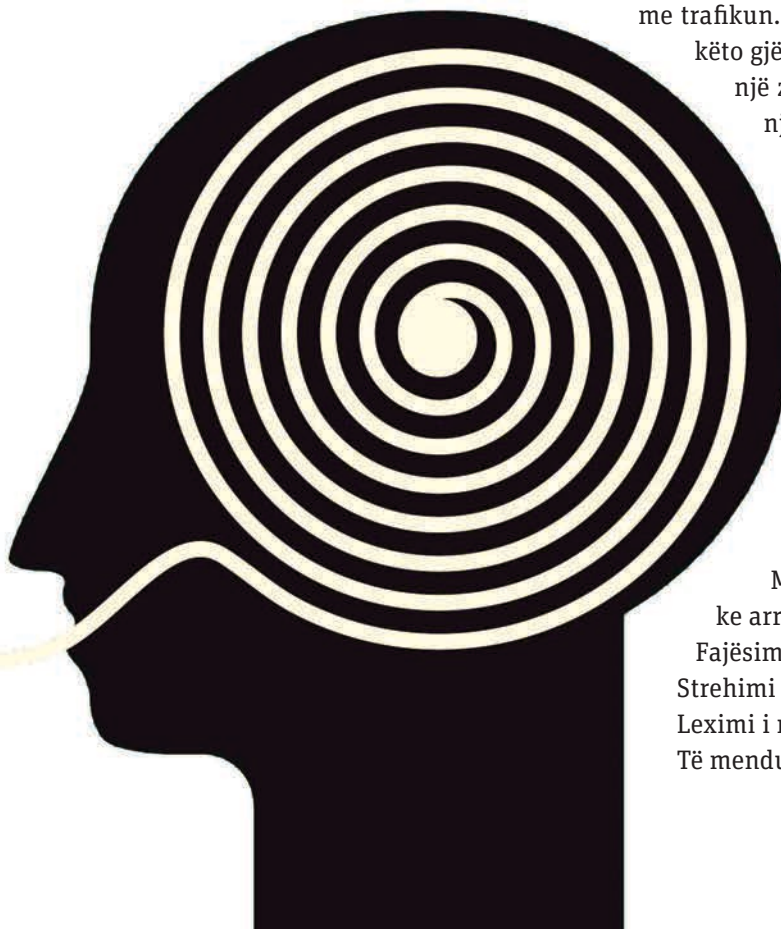
ke arritur

Fajësimi i vetes

Strehimi tek e shkuara

Leximi i mendjes

Të menduarit bardh e zi





## Ruhuni nga paragjykimi

Allahu (xh.sh.), e dërgoi Muhamedin (a.s.), mëshirë për gjithë njerëzimin. Ai u dërgua që t'i bashkojë zemrat e besimtarëve në besim, t'i pastrojë shpirtërat e tyre prej armiqësive, të largojë prej zemrave të tyre çdo gjë e cila i çon në urrejtje, dhe që ata të bëhen vëllezër që duhen për hir të Allahut. Allahu i madhëruar thotë:

**“O ju që keni besuar! Largoni shumë dyshime, se, vërtet, disa dyshime janë gjynah.”** (Huxhurat, 12)  
**“Në të vërtetë, hamendja nuk e zëvendëson aspak të vërtetën”.** (Junus, 36) Transmetohet nga Ebu Hurejra (Allahu qoftë i kënaqur me të!) se i Dërguari i Allahut (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë:

*“Kini kujdes nga paragjykimet, sepse paragjykimet janë fjalët më të rrejshme. Mos hulumtoni se çfarë thonë të tjerët, mos spiunoni njëri-tjetrin, mos kini smirë, mos ia ktheni shpinën njëri-tjetrit dhe mos urreni njëri-tjetrin, por të jini robër të Allahur, vëllezër!”* (Buhariu dhe Muslimi) E gjithë kjo e ka origjinën e saj të mendjemadhësia, pëlqimi i vetvetes, nënvlerësimi dhe nënçmimi i të tjerëve. Profeti (a.s.), ka thënë: *“I mjafton një njeriu si e keqe që të nënçmojë vëllain e tij mysliman”.* (Muslimi)

I Dërguari i Allahut ua tërhoqi vërejtjen myslima-

nëve për dyshimet dhe i quajti ato gënjeshtër më të mëdha, ai na mësoi që njerëzit t'i vlerësojmë ashtu siç duken dhe t'i shmangemi spekulimit dhe dyshimit për ta. Zbulimi i sekretëve të njerëzve, ekspozimi i çështjeve private të njerëzve ose përgojimi i tyre nuk është pjesë e sjelljes së myslimanit, e as nuk është punë e tij. Vetëm Allahu e di se çka ka në zemrat e njerëzve, mund ta nxjerrë në shesh ose mund t'i marrë në llogari, pasi vetëm Ai i di sekretet dhe të fshehtat. Për këtë vlen që të kujtojmë hadithin ku Profeti (a.s.), i thotë Usame Ibn Zejdit: “A mos vallë ia hape zemrën?” (Gjatë betejës, një armik ia pret dorën Usames dhe kur Usamja arrin ta mundë dhe ngriti shpatën për ta vrarë ai tha: “La ilahe il-lallah”, por Usamja e vrau dhe u arsyetua për këtë duke thënë se ai e kishte thënë atë vetëm për të shpëtuar nga vdekja dhe jo sepse besoi). (Muslimi)

Në anën tjetër, njeriu nuk mund të dijë asgjë për vëllanë e tij, përveç asaj që e sheh ose i tregohet. Në një hadith Profeti (a.s.), thotë: *“Prej cilësive të myslimanit të mirë është lënia e asaj që nuk i intereson.”* (Tirmidhiu) Në librin e tij “El Muatta”, Imam Maliku shkruan: “Dikush e pyeti Llukmanin e urtë se si e kishte arritur gjithë atë pozitë të lartë si njeri.



Llukmani iu përgjigj:

“Duke folur gjithnjë të vërtetën, duke plotësuar amanetet dhe duke mos u marrë me atë që nuk më përket”. Paragjykimi është të menduarit keq për të tjerët pa pasur argumente. Njerëzit flasin për ty kur nuk mund të të arrijnë, kur nuk mund të jenë si ti dhe kur nuk kanë atë që ke ti. Andaj, mos u mërzit! Imam Buhariu, Allahu e mëshiroftë, në librin e tij shënon një hadith prej Ali ibn Husejnit, Allahu qoftë i kënaqur prej tij, i cili tregon se Safija, bashkëshortja e Pejgamberit (a.s.), i ka treguar atij se ajo ka shkuar për të vizituar të Dërguarin e Allahut, në xhami, kur ai ka qenë në Itikaf në dhjetë ditët e fundit të Ramazanit. Ajo foli pak me të, pastaj u ngrit të kthehet në shtëpi. Edhe Pejgamberi (a.s.), u ngrit dhe e shoqëroi atë deri te porta e xhamisë përballë derës së Umu Seleme, Allahu qoftë i kënaqur prej saj, kur dy burra nga ensarët kaluan andej dhe e përshëndetën të Dërguarin e Allahut. Ai u foli: “Ngadalë! (Mos u nxitoni!) Ajo është (bashkëshortja ime), Safija binti Huje!” Ata të dy thanë: “Subhanallah (Lavdi i qoftë Allahut! Si mund të guxojmë të mendojmë ndonjë ligësi), o i Dërguari i Allahut!” Ata e ndjenë këtë (dhe sikur u rënduan). Pejgamberi (a.s.), u tha: “Shejtani qarkullon në çdo pjesë të trupit të njeriut ashtu si gjaku. Pata frikë se mos shejtani do t’ju shtjerë ndonjë mendim të lig në zemrat (e mendjet) tuaja.” Edhe ne, duke u nisur nga ky konceptim, duhet të nxjerrim përfundimin se me veprimet, fjalët dhe sjelljet tona nuk duhet të bëhemi shkak që të tjerët të bien në paragjykime, pasi edhe ne kemi përgjegjësi për këtë.

Në kohën e Pejgamberit (a.s.), kur u përhap lajmi i shpifjes ndaj Aishes (r.anha) Ebu Ejub El- Ensari (r.a.), duke qëndruar me bashkëshorten e tij, ajo e pyeti se çfarë mendonte për ndodhinë e shpifjes? Ebu Ejub El- Ensari (r.a.), i tha bashkëshortes së tij: “Po të kishe qenë ti e vetmuar me Safvanin a do ta kishe bërë atë gjë?” Ajo u përgjigj: “Jo.” “Atëherë dije që Aishja është bashkëshortja e Pejgamberit (a.s.) dhe është më e mirë se ti.” “Po të kisha qenë unë në këmbën e tij, a do e kisha bërë unë atë gjynah?” Bashkëshortja e tij i tha: “Jo assesi.” Pastaj Ebu Ejub El- Ensari (r.a.), tha: “Edhe Safvani është shumë më i mirë se unë. Ai kurrë nuk e bën këtë gjynah.” Ky është mendimi i mirë për vëllain mysliman.

Të parët tanë kanë thënë: “Unë përpiqem të gjej deri shtatëdhjetë arsye dhe justifikime për vëllain tim nëse rrëshqet. Nëse nuk gjej asnjë, them: ‘Patjetër që duhet të ketë një motiv që e shtyu të silltet ashtu, motiv të cilin unë ndoshta nuk mund ta kuptoj.’”

Aliu (r.a.), ka thënë: “Gabimi ynë më i madh është interesimi për gabimet e njerëzve të tjerë”!

Ne jemi urdhëruar të gjykojmë me atë që shohim, kurse të brendshmen dhe sekretet e tjetrit, t’ia lëmë në dorë Zotit. Prandaj, kushdo që dëshmon se nuk ka Zot tjetër përveç Allahut dhe se Muhamedi (a.s.), është robi dhe i dërguari i Allahut, besojmë se ai është mysliman në aparençë. Sakaq, nijetin, mendimet dhe të brendshmen e tij, ia dorëzojmë të Gjithëditurit të botës së padukshme. Ai do i gjykojë të gjithë njerëzit ditën kur të publikohet edhe sekreti më i vogël.

**Disa prej shkaqeve të paragjykimeve:**

### NIJETI I KEQ

**“Zoti do t’i ndëshkojë hipokritët dhe hipokritet, idhujtarët e idhujtare, që mendojnë keq për Allahun”.** (Fet’h, 6)

### JO FORMIMI I DUHUR NË GJYKIMIN E GJËRAVE.

**Për të gjykuar lidhur me diçka duhet të kemi parasys katër gjëra:**

1. Të gjykojmë në bazë të asaj që shohim.
2. Të mbështetemi në fakte dhe argumente.
3. Verifikimi i fakteve dhe argumenteve. Allahu (xh.sh.), thotë: **“O ju që keni besuar! Nëse ndonjë njeri i pandershëm ju sjell ndonjë lajm, sigurohuni mirë (në është i vërtetë), për të mos i bërë dëm ndokujt pa dashje, e të pendoheni pastaj për atë që keni bërë”.** (Huxhurat, 6)
4. Të mos ketë kundërshtime mes këtyre argumenteve.

### ARMIQËSIA

Allahu (xh.sh.), thotë: **“Ndihmojeni njëri-tjetrin në punë të mira dhe në të ruajturit nga të këqijat dhe jo në gjynahe dhe armiqësi!”** (Maide, 2) Në këtë kohë që është përhapur me të madhe e keqeja, është kufizuar e mira, janë pakësuar ndihmësit në të mirë, kemi shumë nevojë për ta ngjallur këtë rregull të madh, t’i thërrasim njerëzit në këtë rregull dhe t’i nxisim drejt tij, pasi dobia prej kësaj është e madhe dhe gjithpërfshirëse.

### LIGËSIA

**Ligësia na bën të mendojmë që edhe të tjerët janë të ligj.**

### URREJTJA DHE ZILIA

Urrejta dhe zilia të shpien jo vetëm drejt mendimit të keq, por dëshirojnë dhe kërkojnë kryerjen e mëkateve. I Dërguari i Allahut ka thënë: **“Ju ka trokitur sëmundja e popujve që qenë para jush: smira dhe urrejta...”** (Ahmedi, Tirmidhiu) **“Njerëzit vazhdojnë të jenë mirë, për sa kohë që nuk kanë smirë njëri-tjetrin”.** (Taberani)

# MATEMATIKA, një iluzion i krijuar nga mendja jonë apo një fakt?

Elsad Cukali

Matematika është një disiplinë shumë e lashtë. Është shumë e çuditshme sesi pothuajse të gjitha fenomenet që ndodhin në natyrë mund të përshkruhen me një ekuacion të veçantë matematikor. Në fakt, edhe kompjuteri që përdorim në jetën e përditshme, si mekanizëm operues kryesor nuk është gjë tjetër veçse një ndërlikim numrash dhe ekuacionesh. Një nga përbërësit kryesorë të matematikës janë numrat. Këta të fundit ndahen në kategori të ndryshme që quhen sisteme numrash. Ne përdorim sistemin e dhjetësheve që konsistohet nga: 0,1,2,3,4,5,6,7,8,9. Kompjuteri përdor sistemin binary me vetem dy numera 0 dhe 1. Nëse pyetemi se sa bëjnë  $1+1$  të gjithë do qeshnim dhe do thoshim menjëherë 2. Mirëpo në sistemin e numrave që përdor kompjuteri do kishim këtë përgjigje:  $1+1=10$  !

Një nga gjërat që janë mister në natyrë është edhe fakti se shpesh ndeshen ca numra të çuditshëm. Në këtë shkrim dua të përmend vargun numerik të Fibonakut, të ashtëquajtura konstantja e artë dhe numrin pi. Vargu numerik i Fibonakut fillon me dy numra 1,1 dhe numri pasardhës i vargut është shumë e dy pararendësve dhe vargu në fjalë është: 1,1,2,3,5,8,12,21,34,55... Në momentin që t'ju jepet ndonjë rast të keni ndonjë lule në dorë, do vëreni se numri i petaleve në atë lule do jetë ekzaktësisht një nga numrat e vargut të Fibonakut! Edhe pse nganjëherë nuk vërehet ky numër, dijeni mirë se është vetëm një deviacion si pasojë e ndonjë ndryshimi gjenetik në AND-në e lules. Boçja e lules së diellit

përbëhet nga farëra të cilat renditen në formë spirale, dhe numri i këtyre spiraleve përkon ekzaktësisht me një nga numrat e Fibonakut. Sistemi Diellor përbëhet nga 8 planete, planeti Tokë ka një satelit natyror, marsi ka dy satelite natyrorë, ne kemi dy sy, dy veshë etj.

Një numër i rëndësishëm në matematikë është edhe numri pi ( $\pi$ ). Edhe pse jemi mësuar ta shohim shpesh në formulën e rrethit, ky numër haset shumë shpesh në teorinë e probabilitetit. Për të kuptuar se çfarë është numri pi, po ju tregoj një shembull sesi mund ta gjejmë vetë në kushtet e ambientit të shtëpisë. Marrim një gjilpërë dhe në një letër vizatojmë vija paralele me largësi nga njëra-tjetra sa gjatësia e gjilpërës si në figurë. Pas një numri shumë të madh hedhesh së gjilpërës mbi fletë, probabiliteti që gjilpëra ta presë një vijë në një pikë është ekzaktësisht sa  $\frac{22}{7\pi}$  ose afërsisht 64%, që do të thotë që ne e hedhim gjilpërën 1000 herë dhe nga të dhënat mund ta gjejmë numrin pi me saktësi shumë të madhe. Një tjetër fakt interesant është se raporti i gjatësisë reale zigzake e një lumi me gjatësinë që bashkon burimin me grykëderdhjen është afërsisht sa numri pi.

## KONSTANTJA E ARTË

Konstantja e artë është një numër që njihet më shumë se 2000 vjet dhe është një nga zgjidhjet e ekuacionit ( $\varphi^2\varphi^2-\varphi\varphi-1=0$ ) dhe e ka vlerën afërsisht 1.6180339. Përgjithësisht shënohet me  $\varphi$  ( $\varphi$  ose  $\phi$ ).

Kjo konstante është një nga konstantët që haste më shpesh në natyrë. Është vërejtur se raporti i numrit të bletëve femra me ato meshkuj është afërsisht sa 1.61. Një rast i veçantë është edhe AND-ja. Gjatësia e molekulës së AND-së është 34 angstrom ndërsa gjerësia 21 angstrom. Po ta vëreni me kujdes këto dy numra janë pjesë e vargut të Fibonakut dhe se  $\frac{3434}{2121} = 1.61$  që është vetë konstantja e artë. Gjithashtu kjo konstante ndeshet shumë edhe në astronomi.

Është interesante se po ta shënojmë distancën që

nga ekuatori i Tokës deri në qendër si një njësi, atëherë distanca tokë-hënë është ekzaktësisht sa rrënja katrore e konstantes së artë. Edhe raporti i distancës së planetëve nga njëri-tjetri është afërsisht  $\varphi\varphi$ . Megjithëse ka edhe shumë e shumë raste të tjera në të cilën këto numra paraqiten në natyrë, askush nuk arrin ta kuptojë se si ka mundësi që në natyrë përzgjidhen këto vlera. A mos vallë matematika është një iluzion i krijuar nga mendja e njeriut apo një realitet i botës reale?



## Udhëtimi në kohë

Është e rëndësishme të theksohet: hapësira dhe koha janë një. Fizikanët i përshkruajnë të dyja si hapësirë-kohë.

Dhe ashtu si mund të lëvizim para mbrapa në hapësirë, po kështu edhe të gjitha udhëtimet prapa dhe përpara në kohë, janë gjithashtu të mundshme. Të paktën në parim. “Udhëtimi në kohë mund të jetë i mundur, por nuk është praktik”, shpjegon fizikani Stephen Hawking. Shumë përthithje energjie, tepër i rrezikshëm – aranzhimet praktike nuk janë të arritshme, të paktën për njerëzit sot.

Por në qoftë se koha është e lidhur me hapësirën, ajo humbet çdo kuptim pa të. Brendësia e një vrime të zeze konsiderohet si një vend pa kohë – hapësira atje është e ngjeshur deri në pikën më të vogël: singulariteti. Një proces i paimagjinueshëm, që askush nuk mund ta shohë ndonjëherë – kryesisht në sajë të natyrës së një vrime të zeze në vetvete: ajo zotëron aq shumë gravitet, sa që as edhe një rreze drite nuk mund t’i shpëtojë. Kështu, edhe me teleskopin më të fortë në botë, ne nuk mund të shohim brenda një të tille.

Nuk është vetëm graviteti që ndikon tek koha, por edhe shpejtësia – diçka që mund të provohet eksperimentalisht me orën atomike super të saktë. Sa më shpejt që lëvizim, aq më shumë koha ngadalësohet. Efekti mund të vërehet sërish në jetën tonë të përditshme: për udhëtarin e një makine që po ecën në autostradë, koha rrjedh pafundësisht më ngadalshëm se sa për një shofer ngë ka ndalur në një parkim – jo në mënyrën se si ata e perceptojnë atë, por në të vërtetë, në realitet. Nëse do të ishit në gjendje ta përshpejtonit makinën tuaj pothuajse në shpejtësinë e dritës (300,000 kilometra në sekondë), koha do të ecte 7,000 herë më ngadalë. Për të kërcyer 100 vjet në të ardhmen, do të duhej të kalonit pesë ditë udhëtimi në këtë lloj rakete.

Sigurisht, jemi shumë larg të paturit të asaj lloj aftësie dhe nuk mund të arrijmë kurrë atje. A do të thotë kjo se fenomeni i zgjerimit të kohës është vetëm shqetësim i një grushti fizikantësh? Aspak: shoferët dhe përdoruesit

e smartfonëve po bien çdo ditë në kontakt me të, edhe pse zakonisht nuk janë të vetëdijshëm për këtë gjë.

GPS do të ishte pak a shumë i padobishëm, pa këto kërcime të vogla në kohë. GPS është një rrjet prej rreth 30 satelitësh, që orbojnë rreth Tokës, me një shpejtësi prej gati 14,500 milje në orë. Satelitët kanë orë super të sakta atomike në bord, të cilat vazhdimisht transmetojnë kohën e tyre në Tokë. Duke përdorur këtë orë dhe orën që merr sinjali për të arritur Tokën, marrësi GPS llogarit pozicionin e tij në tokë, duke i krahasuar të dyja. Sidoqoftë, ndërsa satelitët lëvizin në një lartësi prej 20,000 kilometrash mbi Tokë, ato i nënshtrohen një force graviteti katër herë më të dobët se ajo në Tokë. ‘Mungesa’ e forcës gravitacionale përshpejton kohën në bordin e satelitëve, në mënyrë që orët e tyre të jenë rreth 45 mikrosekonda përpara kohës në Tokë. Rezultati neto është se koha në një orë GPS satelitor përparon më shpejt se një orë në tokë, me rreth 38 mikrosekonda në ditë.

Kjo mund të tingëllojë si hiçgjë, por në realitet ndryshimi është i jashtëzakonshëm dhe duhet të korrigjohet manualisht: sepse edhe një devijim i vetëm prej e një milionta e një sekonde, mund të shkaktojë një gabim në pozicionet ekuivalente me 300 metra në tokë – në mes të një qyteti gjatë orëve të trafikut, që do të ishte një katastrofë absolute. Prandaj, GPS llogarit relativitetin duke përshtatur në mënyrë elektronike normat e orëve në satelitë.

I parë kështu, udhëtimi në kohë nuk është thjesht një çështje specifike, por një ngjarje e përditshme, edhe për ne njerëzit. Gennady Padalka është, në këtë drejtim, mbajtës rekordi. Kozmonauti rus ka kaluar rreth dy vjet e gjysmë të jetës së tij në orbitë përreth Tokës. Gjatë 879 ditëve të misioneve të tij, diferenca kohore kumulative midis orës së brendshme të hapësirës së Padalkas dhe orës në Tokë arriti në rreth 0.02 sekonda. Me fjalë të tjera, ai është katapultuar 0.02 sekonda në të ardhmen. Një udhëtar i vërtetë në kohë! E gjithë kjo tregon një gjë të rëndësishme: nuk ka orë në univers që mund të jetë 100% e saktë, askund – universi është vetë koha.

# Aktiviteti Fizik

## KYÇI I SUKSESIT PËR TË QENË I SHËNDETSHËM

Sa më shumë të reja zbulon shkencë për të jetuarit shëndetshëm, aq më shumë forcohet ideja se të jesh në formë, mendërisht e fizikisht, duhet të lëvizësh sa më shumë. Çka mund të jetë e vështirë në këto kohë kur shumë njerëz janë të detyruar të rrinë ulur në tryezën e punës gjatë gjithë ditës. Sipas një studimi të kohëve të fundit, edhe nëse qëndron në karrige për një kohë të gjatë, pak orë ecje në javë do të mjaftonin për të qëndruar në formë.

Shumë të punësuar në kohët e sotshme kalojnë një kohë të gjatë ulur. Ulur gjatë rrugës për në punë, pastaj gjatë vetë orarit të punës, pastaj kur kthehen në shtëpi, përsëri ulen... përpara televizorit..Nuk ka pra asnjë dyshim se gjithë kjo kohë ulur sjell pasoja negative në shëndet.

Por një studim i fundit nga shkencëtarë në Britaninë e Madhe dhe Australi ka bërë disa zbulime interesante. Pikë së pari, jo të gjitha mënyrat e të qëndruarit ulur sjellin të njëjtat pasoja. Emmanuel Stamatakis shkencëtar në Universitetin e Sidneit thotë:

*“Ajo çka jemi duke bërë teksa jemi ulur është e rëndësishme për studimin, sepse njerëzit thuajse kurrë nuk rrinë thjesht ulur, por janë duke bërë diçka tjetër në të njëjtën kohë. Ulen për të punuar, për të parë televizor, për t'i dhënë makinës dhe deri në njëfarë pike, ndikimi që ka të qëndruarit ulur te shëndeti varet edhe nga ajo çka jemi duke bërë paralelisht.”*

Për shumë kohë është menduar se ka një lidhje midis të qëndruarit ulur, pa u marrë me asgjë tjetër, dhe diabetit të tipit 2 apo kancerit. Por këto studime tregojnë se të qenit i shëndetshëm ka më tepër lidhje me atë që bën pas një dite të gjatë ulur në karrige.

*“Stili i të jetuarit ka shumë elemente, nuk është vetëm “të qëndruarit ulur”. Për ata që merrem me aktivitet fizik madje, ky është ndoshta një detaj i dorës së dytë. Por nuk duhet të harrojmë se realiteti dëshmon se jo shumë njerëz janë fizikisht aktivë. Pjesa dërrmuese ushtrohet pak dhe është pak aktive.”*

Studimi doli në përfundimin se qoftë edhe pak minuta ushtrime në javë veprojnë si kundërpeshë ndaj të qëndruarit ulur gjithë ditën.

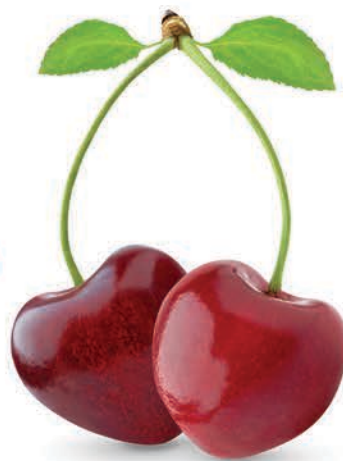
*“Duhet të theksojmë se ata që morën pjesë në këtë studim ishin punonjës zyre shumë aktivë fizikisht, që bënë afërsisht 45 minuta ecje në ditë. Kjo është shumë dhe ndoshta është pikërisht ky nivel i lartë aktiviteti fizik që i ka mbrojtur ata nga diabeti. Në këto raste, të qëndruarit ulur për shumë kohë nuk përbën më një problem shqetësues.”*

Grupi i shkencëtarëve doli pra në përfundimin se të ndenjurit ulur nuk është problemi i vërtetë, por është mungesa e aktivitetit fizik ajo që vret për afërsisht pesë milionë njerëz në vit. Ndaj, nëse do që të mbrosh shëndetin, sigurohu të lëvizësh në ato momente kur nuk je i detyruar të rrih ulur.



# Qershia

## Fruti magjik



Qershitë bëjnë të mundur uljen e kolesterolit në trup. Madje ndryshe nga shumë fruta të tjera, për përdoruesit e qershive vjen edhe një lajm i mirë nga mjekësia popullore. Pasi ata mund të hanë sasi të mëdha qershisë dhe të mos shëndoshen, përkundrazi ky frut bën të mundur rënien nga pesha si dhe kontrollon nivelin e yndyrave në gjak.

Gjetjet shkencore e viteve të fundit kanë treguar disa veti kimike që përmban qershia si anthocyanins, melatonin, dhe kapacitetin për të absorbuar oksigjen në radikalet, që do të thotë se të mirat shëndetësore që na vijnë nga qershia janë shumë të mëdha. Qershitë janë të mira për konsum për një sere arsyesh. Ato kanë kolesterol të ulët dhe janë një burim i vitaminës C, Vitamina A, Perillyl, ellagic acid dhe melatonin.

Qershitë ndihmojnë në problemet e tretjes pasi ato kanë përmbajtje të lartë fijesh, qershia thekshëm ndihmon në dhimbjet e muskujve dhe gjithashtu ndihmon në uljen e niveleve të urateve. Ndihmon gjithashtu në lehtësimin e dhimbjes së vazhdueshme të kokës dhe rrit sasinë e ujit në trupin tuaj e cila në afat të gjatë nxit energjinë e një individi dhe shkallen e metabolizmit. Le të shikojmë se çfarë përbërje të shëndetshme ka qershia.

### **PËR TË RRRITUR PH:**

Qershia është e njohur shkencërisht për flavanoidet antioxidant Bio i gjetur në përbërjen kimike. Këto flavanoidet Bio janë të dobishme në rritjen dhe rregullimin e nivelet e pH ne trupin e një individi.

### **NDIHMION KUJTESËN:**

Qershitë kanë qenë të njohur për ndihmesën për një memorie të mirë dhe në parandalimin e humbjes së kujtesës. Kjo është verejtur nga një komponent i gjetur në qershshi i njohur si anthocyanin që është provuar të jetë e mirë për trurin.

### **RRIT GJUMIN:**

Kjo është një tjetër veti e qershisë. Njerëzit të cilët konsumojnë qershshi bëjnë një gjumë më të thellë se sa ata që nuk i hanë. Kjo është për shkak se qershia përmban një hormon të njohur si melatonin. Melatonin është i njohur për rregullimin të cikleve

të gjumit në trup. Për një gjumë më të mirë, më të relaksuar dhe të kënaqshëm është e këshillueshme konsumimi e qershisë.

### **KUNDËR PLAKJES:**

Melatonin gjithashtu vepron si një agjent kundër plakjes dhe ndihmon në ngadalësimin e procesit të plakjes. Kjo do të thotë se njerëzit që hanë qershshi mund të duken më të rinj për një periudhë më të gjatë se sa ata që nuk i konsumojnë.

### **KUJDESI PËR LËKURËN:**

Një nga përfitimet e qershive është se në sajë të melatonin është gjetur se ndihmon në dhënien e cilësisë së butë të lëkurës.

### **TRAJTIMI MJEKËSOR:**

Trajtimi mjekësor nëpërmjet përdorimit të frutave të qershisë është një praktikë që ka filluar që në kohët e lashta. Sot, të hahet qershshi besohet se lehtëson dhimbjet për ata që vuajnë nga artriti. Gjithashtu, konsumimi i qershisë besohet se trajton të gjitha format e inflamacionit.


### **PARANDALON SËMUNDJET:**

Një nga përfitimet e qershive është se ato përmbajnë një substancë të njohur si melatonin, e cila shkatërron organizmat që shkaktojnë sëmundje dhe kështu parandalon marrjen e sëmundjeve.

### **TRAJTON KANCERIN:**

Nëse ju jeni një pacient i sëmurë me kancer, konsumimi i qershisë rrit shanset për shërim. Kjo është për shkak se qershitë kanë veti ushqyese që ndihmojnë në luftën kundër të gjithë mënyrave të kancerit dhe sëmundjeve të zembrës.





Pasha kohën!  
Me të vërtetë, njeriu  
është në humbje,  
përveç atyre  
që besojnë, bëjnë  
vepra të mira dhe  
këshillojnë njëri-tjetrin  
në të vërtetë  
dhe durim.

*(Asr, 1-3)*